

รายงานฉบับสมบูรณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โครงการ รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
บ้านร่มไทรรัตน์ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2

โดย

นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง และคณะทีมวิจัย

กุมภาพันธ์ 2552

รายงานฉบับสมบูรณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โครงการ รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
บ้านร่มไทรรัตน์ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2

คณะผู้วิจัย

1. นายสมลักษณ์	ทับทิมทอง
2. นายสุพรรณ	พึงเพราะ
3. นายบุญส่ง	หมั่นตรอง
4. นายนิพนธ์	ละออง
5. นายสงวน	เสาร์พันธุ์คำ
6. นายนิคม	รักสถาน
7. นายสงวน	เสาร์พันธุ์คำ
8. นางอินทอง	เป็นพวก

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้าร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุย ถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ทรงพลัง” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาคับด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาคได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่งพบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่กวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยโดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย ผู้การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สัญญาเลขที่ RDG50N0013

โครงการ “รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
บ้านร่มไทรรัตน์ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2”

รายงานฉบับสมบูรณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานในช่วงตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2550 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2552

ชื่อหัวหน้าโครงการ : นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง

หน่วยงาน : หน่วยสนับสนุนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสถาบันส่งเสริมและพัฒนาจังหวัดลำปาง

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาสภาพและสถานะหนี้สิน และเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชนร่มไทรรัตน์
2. เพื่อหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน

รายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการตามแผนงานโดยสรุป

กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
1. เวทีทบทวนรูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชน	■ รูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินที่ชุมชนมีความเห็นพ้องร่วมกันว่ามีความเป็นไปได้ในการดำเนินการมากที่สุด ■ รายนามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ชุมชนมีความเห็นพ้องว่าจะเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน	ทีมวิจัยได้ทบทวนกิจกรรมการดำเนินงานที่จะขับเคลื่อนในระยะที่ 2 แล้วจากสถานการณ์และประเด็นที่เกิดขึ้นจากการพูดคุยสรุปงาน พบว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมจากเดิม โดยได้ข้อสรุปต่อกิจกรรมที่จะดำเนินงานต่อ คือ การรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิต และกิจกรรมเยาวชนเน้นการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมของเยาวชนและการทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง
2. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน/วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	■ ทีมพื้นที่และสมาชิกกลุ่มมีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เข้มข้นขึ้นเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการจัดการหนี้สินต่อไป	ทีมวิจัยและสมาชิกในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์บางส่วนยังคงทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องและสามารถนำไปปรับใช้ได้ผลดีในระดับบุคคล แต่การนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีหมู่บ้านไม่ได้ทำแล้ว แต่ยังคงมีการใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนอยู่เป็นระยะ เช่น ให้เยาวชนไป

กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
	■ ทีมพื้นที่และสมาชิกกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน/วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานร่วมกันต่อไป	หาข้อมูลรายจ่ายในการทำกับข้าวตลอดอาทิตย์ ผู้ปกครองบางคนจัดไว้ยาวจนก็สามารถนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนในเวทีได้
3.ดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สิน ที่ทีมพื้นที่และสมาชิกในชุมชนมีความเห็นร่วมกัน ■ กิจกรรมการลดต้นทุนทางการเกษตร	■ ทราบผลการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่ชุมชนร่วมกันคิด ■ คนในชุมชนได้รับความรู้จากการอบรมจากวิทยากรภายนอกและคนเข้าร่วมอบรมสามารถมาสอนให้กับคนในชุมชนคนอื่นๆได้ด้วย ■ สามารถลดต้นทุนทางการเกษตรและลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ ■ เกิดการทดลองทำจริงในพื้นที่และมีการแลกเปลี่ยนบอกต่อในชุมชน ■ เกิดการเผยแพร่ขยายความรู้แก่ผู้สนใจในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง	● มีการดำเนินงานหลายอย่างเพื่อลดต้นทุนทางการเกษตรเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวเนื่องจากบ้านร่มไทรรัตน์เป็นชุมชนเกษตรกรรม ปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตสูงและไม่สอดคล้องกับผลผลิตที่ได้เป็นสาเหตุหนึ่งของการกู้เงินจนเป็นหนี้สินมากมายทางออกของการลดต้นทุนการเกษตรมีหลายทาง ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการเกษตรในชุมชน / การจัดอบรมเพื่อลดต้นทุนการเกษตร / การประยุกต์บัญชีครัวเรือนมาเป็นบัญชีทุน / การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการเกษตร การจัดตั้งร้านค้าจำหน่ายปัจจัยการประกอบอาชีพด้านการเกษตร ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้มีคนปลดหนี้ได้ 10 ครอบครัว จากการรู้จักตนเอง และพยายามลดต้นทุนการเกษตรซึ่งเป็นรายจ่ายหลัก มีการปรับปรุงเทคนิคการทำเกษตรให้ได้ผลดีมากขึ้น และทำของใช้เองในครัวเรือนทำให้หลายคนปลดหนี้ได้ ลดหนี้ได้ หรือแม้แต่บางคนมีหนี้เพิ่มแต่จำนวนไม่เยอะและมีการวางแผนในการชำระหนี้อย่างสม่ำเสมอ

กิจกรรม	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	ผลการดำเนินงาน
■ กิจกรรมเยาวชน	■ เยาวชนเกิดความตระหนักต่อภาระค่าใช้จ่ายของพ่อแม่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เหมาะสม ■ เยาวชนมีการเกาะเกี่ยวทำกิจกรรมร่วมกันเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์	● เยาวชนหลายคนมีการเปลี่ยนพฤติกรรมจากที่เคยใช้เวลาไร้สาระก็หันมาเล่นดนตรีพื้นเมืองให้กับคนไข้ในโรงพยาบาล เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เยาวชนมีการเกาะเกี่ยวโดยมีดนตรีพื้นเมืองเป็นตัวเชื่อมร้อยเยาวชน ในส่วนของผู้ปกครองมีความเห็นชอบในการทำกิจกรรมของเยาวชนและจากการจัดเวทีเยาวชนกับผู้ปกครองทำให้หลายครอบครัวมีความเข้าใจและมีความสัมพันธ์ต่อกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง
หัวหน้าโครงการ
กุมภาพันธ์ 2552

บทนำ

โครงการวิจัย “รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านร่วม ไตรรัตน์ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา สถานภาพหนี้สินและเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งต่อการเกิดหนี้สินของชุมชนบ้านร่วมไตรรัตน์และเพื่อหา รูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่วมไตรรัตน์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กระบวนการเรียนรู้เพื่อหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชน บ้านร่วมไตรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืนในระยะที่ 2 เน้นการดำเนินงาน ตามแนวทางที่ทางทีมวิจัยและสมาชิกในชุมชนได้เห็นชอบร่วมกัน

การแก้ไขปัญหาหนี้สินด้วยการพิจารณาทุนเดิมของตนเอง บ้านร่วมไตรรัตน์มี ทางออกของหนี้สินด้วยการลดต้นทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากบ้านร่วมไตรรัตน์ เป็นชุมชนเกษตรกรรม มีพื้นที่ทำกินมากมาย มีน้ำตลอดปี จึงเป็นหมู่บ้านที่มีการทำเกษตรเกือบ ทุกครัวเรือน แต่ที่ผ่านมาต้นทุนการผลิตสูงในขณะที่บางปีผลผลิตไม่เป็นไปตามต้องการ ทำให้ เกิดภาวะขาดทุน ต้องไปกู้หนี้เพื่อประกอบอาชีพต่อไป เป็นหนี้สินไม่รู้จบ การแก้ที่ต้นเหตุ คือ การ ลดต้นทุนการเกษตร โดยการการใช้ความรู้เดิมที่มีจากประสบการณ์ที่ทำมาตลอดชีวิตผสมกับ ความรู้เพิ่มเติมจากคนภายนอก ทำให้ได้ความรู้เพิ่มและเกิดความมั่นใจ พอลองทำเห็นผลจึง เริ่มทำเป็นจริงจังพร้อมกับเริ่มบอกต่อ มีคนเข้ามาขอคำแนะนำ ทำให้กระแสนการทำเกษตรอินทรีย์ เริ่มเป็นที่นิยมทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง

ในการลดต้นทุนทางการเกษตรนั้นมีการดำเนินงานหลายอย่างเพื่อลดต้นทุนทาง การเกษตรเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวเนื่องจากบ้านร่วมไตรรัตน์เป็นชุมชนเกษตรกรรม ปัญหาเรื่อง ต้นทุนการผลิตสูงและไม่สอดคล้องกับผลผลิตที่ได้เป็นสาเหตุหนึ่งของการกู้เงินจนเป็นหนี้สิน มากมาย ทางออกของการลดต้นทุนการเกษตรมีหลายทาง ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้าน การเกษตรในชุมชน / การจัดอบรมเพื่อลดต้นทุนการเกษตร / การประยุกต์บัญชีครัวเรือนมาเป็น บัญชีทุน / การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการเกษตร การจัดตั้งร้านค้าจำหน่ายปัจจัยการประกอบ อาชีพด้านการเกษตร ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้มีคนปลดหนี้ได้ 10 ครอบครัว จากการรู้จักตนเอง และพยายามลดต้นทุนการเกษตรซึ่งเป็นรายจ่ายหลัก มีการปรับปรุงเทคนิคการทำเกษตรให้ ได้ผลดีมากขึ้น และทำของใช้เองในครัวเรือน ทำให้หลายคนปลดหนี้ได้ ลดหนี้ได้ หรือแม้แต่บาง คนมีหนี้เพิ่มแต่จำนวนไม่เยอะและมีการวางแผนในการชำระหนี้อย่างสม่ำเสมอ

ในส่วนของกิจกรรมเชื่อมร้อยเยาวชนเพื่อให้เยาวชนตระหนักเรื่องภาระค่าใช้จ่ายของพ่อแม่และใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทัน ผลที่เกิดขึ้นทำให้เยาวชนหลายคนมีการเปลี่ยนพฤติกรรม จากที่เคยใช้เวลาไร้สาระก็หันมาเล่นดนตรีพื้นเมืองให้กับคนไข้ในโรงพยาบาล เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เยาวชนมีการเกาะเกี่ยวโดยมีดนตรีพื้นเมืองเป็นตัวเชื่อมร้อยเยาวชน ในส่วนของผู้ประกอบการมีความเห็นชอบในการทำกิจกรรมของเยาวชนและจากการจัดเวทีเยาวชนกับผู้ประกอบการทำให้หลายครอบครัวมีความเข้าใจและมีความสัมพันธ์ต่อกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น แนวทางการดำเนินงานต่อไปจะเน้นที่การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเยาวชนกับพ่อแม่ผู้ประกอบการเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวเพราะเชื่อว่าหากครอบครัวมีความเข้าใจซึ่งกันและกันก็จะส่งผลให้เยาวชนดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและดีงามไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้ปกครอง

แนวทางการทำงานหลังจากงานวิจัยสิ้นสุดลง ทีมวิจัยและคนในชุมชนยังคงจะทำงานในพื้นที่ต่อไป โดยจะจัดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนทำการเกษตร การรวมกลุ่มผลิตของใช้ในครัวเรือนเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่าย และสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์และวิธีการลดต้นทุนการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อขยายการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและชุมชนอื่นที่สนใจต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	
บทที่ 1 หลักการและเหตุผล	1
บทที่ 2 วิธีการดำเนินงาน	4
บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน	13
3.1 สภาพบริบททั่วไปของชุมชน	13
3.2 ผลการดำเนินงานวิจัยตามแนวทางในการจัดการหนี้สิน	22
3.2.1 จากกลุ่มออมทรัพย์..ถึง..การรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร	22
3.2.2 ผลักดันเป็นเรื่องหน้าหมู่บ้าน “ลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร”	29
3.2.3 การเสนอโครงการจัดตั้งร้านค้าเพื่อการเกษตร	30
3.2.4 การทำแผนที่คนรู้เรื่องการเกษตร	31
3.2.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้..เรื่องการเกษตร..	32
3.2.6 การสำรวจอาชีพและการใช้สารเคมีต่างๆ	34
ปัจจัยที่เป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพ	
3.2.7 การลดต้นทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	40
3.2.8 กิจกรรมเยาวชน	53
3.2.9 การลดค่าใช้จ่ายในงานศพโดยการทำปราสาทถาวร	63
บทที่ 4 สรุปผลจากการดำเนินงาน	64
4.1 ความพยายามในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน	64
4.2 ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน	73
4.3 จดหมายจากบ้านร่มไทรรัตน์	74

ภาคผนวก

บทที่ 1

หลักการและเหตุผล

ความเป็นมา

จากความเชื่อมั่นที่ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสามารถสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนให้เกิดขึ้นจากความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายและกระจายตามพื้นที่ ทำให้เกิดแนวคิดและตัวบุคคลที่สั่งสมประสบการณ์และนำมาแก้ไขปัญหของตนเองและเห็นความจริงบางประการนำไปสู่รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมและลงตัวว่า “การยกระดับองค์ความรู้ในการหนี้สินของชุมชนสามขา” นอกจากการดำเนินการโดยการขยายผลกระบวนการเรียนรู้ในเชิงพื้นที่ภายใต้การหนุนเสริมของ “สถาบันแผนพัฒนา” ซึ่งเป็นสถาบันที่เกิดขึ้นบนฐานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยโครงการครั้งนี้จะนำชุดความรู้เกี่ยวกับการจัดการหนี้สินของชุมชนสามขาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนกระบวนการเพื่อสร้างรูปธรรมการทำงานเชิงบูรณาการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการการแก้ไขปัญหานี้สินของครัวเรือน เพื่อศึกษาว่าเมื่อมีการนำรูปแบบการจัดการปัญหานี้สินของบ้านสามขาไปใช้ในพื้นที่อื่นๆ จะให้ผลเป็นอย่างไร และจะมีวิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหานี้สินอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

1 ปี 3 เดือนกับการทำงานที่ผ่านมา ทีมพื้นที่และสมาชิกภายในชุมชนได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานะหนี้สินของสมาชิกภายในชุมชนจากการสำรวจหนี้สิน 64 ครัวเรือน มีหนี้สินรวม 11,819,180 บาท และจากการสำรวจหนี้สินครั้งที่สอง 33 ครัวเรือน มีหนี้สินรวม 4,703,961 บาท และมีการปรับเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมาย การลงมือทดลองถูกกันมาหลายครั้ง จนกลุ่มเป้าหมายเริ่มมี 33 ครัวเรือน และกระบวนการเคลื่อนงานในพื้นที่โดยแบ่งทีมวิจัยพื้นที่ดูแลตามกลุ่มของตนซึ่งได้แบ่งตามความเป็นเครือญาติและตามบ้านใกล้เคียง การมีเวทีพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอทั้งในส่วนของเวทีแลกเปลี่ยนการทำบัญชีครัวเรือนและวิเคราะห์ข้อมูล และเวทีการทบทวนการทำงานของทีมวิจัยพื้นที่เองที่อาศัยเวลาช่วงกลางคืนมานั่งพูดคุยหารือกัน ซึ่งผลจากการเคลื่อนงานที่ผ่านมาทำให้เกิดการเกาะเกี่ยวกันของคนทำบัญชีครัวเรือน เกิดกิจกรรมที่คนได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และที่สำคัญมีหลายคนที่มีการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้ชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น คือ รู้จักใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทันและเหมาะสมตามสภาพทางการเงินของครอบครัว โดยหลายครอบครัวมีการพูดคุยช่วยเหลือกันมากขึ้นโดยเฉพาะการนั่งคุยกันตอนเย็นและจัดบันทึกค่าใช้จ่ายประจำวัน

ทั้งนี้ภาพรวมการดำเนินงานในระยะที่ 1 แนวทางการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ยังไม่ครอบคลุมประเด็นอื่นๆ แต่สมาชิกในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์ส่วนหนึ่งก็ได้กระบวนการเรียนรู้ในการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินที่ครัวเรือนของตนเองเป็นอยู่ ซึ่งในการดำเนินงานในระยะที่ 2 จะเป็นการหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยทีมพื้นที่เห็นร่วมกันว่าควรจะทำให้ความสำคัญในประเด็นอื่นๆ ด้วย เช่น เวทีพูดคุยของสมาชิกในครอบครัว การสร้างจิตสำนึกและปลูกฝังเยาวชนให้รู้จักการใช้จ่ายอย่างเหมาะสมและทราบสถานการณ์หนี้สินของครอบครัว เป็นต้น

ซึ่งทีมพื้นที่ได้กำหนดกิจกรรมย่อยในพื้นที่ขึ้นเพื่อใช้เป็นวิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์อย่างมีส่วนร่วม โดยคาดว่าจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการค่าใช้จ่ายครัวเรือนและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินของครัวเรือนของตนเองและขยายสู่ครัวเรือนอื่นๆ ตลอดจนได้รูปแบบการจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์ต่อไป

คำถามวิจัย

1. กระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดในชุมชนเป็นอย่างไร
2. รูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพและสภาวะหนี้สิน และเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชนร่มไทรรัตน์
2. เพื่อหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน

กลุ่มเป้าหมาย

1. สมาชิกครัวเรือนทุกครัวเรือนที่ประสบกับภาวะหนี้สิน ในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์
2. สถาบันการเงินทั้งภายในและภายนอกชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน และธนาคารพาณิชย์ต่างๆ
3. สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนา และกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนแต่ละชุมชน
4. สมาชิกในครัวเรือนที่มีฐานะของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์และชุมชนอื่น ๆ ที่มีความสนใจและพร้อมที่จะเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้

พื้นที่ในการดำเนินงาน

บ้านร่มไตรรัตน์ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สมาชิกในชุมชนบ้านร่มไตรรัตน์ ได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาภาระหนี้สินที่ครัวเรือนของตนเองเป็นอยู่ ภายหลังที่ได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการหนี้สินของชุมชนสามขา
2. สถาบันและกลุ่มองค์กรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนบ้านร่มไตรรัตน์ ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการจัดการหนี้สินของชุมชนที่ชุมชนกำลังดำเนินการอยู่ และเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาวิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนร่วมกับทีมวิจัย
3. ได้รูปแบบของการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่เหมาะสมกับบริบทแวดล้อมและเงื่อนไขข้อจำกัดของชุมชนบ้านร่มไตรรัตน์

บทที่ 2

วิธีการดำเนินงาน

การดำเนินงาน โครงการ “รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน บ้านร่มไทรรัตน์ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2” มีระยะเวลาการดำเนินงาน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2550 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2552 โดยเน้นในส่วนของการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่ทีมพื้นที่และสมาชิกในชุมชนมีความเห็นร่วมกันซึ่งก็จะมีแผนกิจกรรมรายละเอียดปลีกย่อยออกไป ซึ่งแผนการดำเนินงานภาพรวม มีดังนี้

การทำงานช่วงที่ 1 รวมเวลา 8 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2550 ถึง 30 พฤศจิกายน 2550

การทำงานช่วงที่ 2 รวมเวลา 15 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2550 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2552

ในการดำเนินงานช่วงแรกเน้นการทำข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการใช้เป็นข้อมูลเพื่อกำหนดกิจกรรมต่างๆ ทีมวิจัยและสมาชิกในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์บางส่วนยังคงทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องและสามารถนำไปปรับใช้ได้ผลดีในระดับบุคคล ส่วนใหญ่จะนำไปทำและปรับใช้ภายในครอบครัวของตนเองแต่การนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีหมู่บ้านไม่ได้ทำแล้ว แต่ยังคงมีการใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนอยู่เป็นระยะ เช่น ให้เยาวชนไปหาข้อมูลรายจ่ายในการทำกับข้าวตลอดอาทิตย์ ผู้ปกครองบางคนจัดไว้เยาวชนก็สามารถนำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนในเวทีได้

ทีมวิจัยได้ทบทวนกิจกรรมการดำเนินงานที่จะขับเคลื่อนในระยะที่ 2 จากสถานการณ์และประเด็นที่เกิดขึ้นจากการพูดคุยสรุปงาน พบว่าต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมจากเดิม โดยได้ข้อสรุปต่อกิจกรรมที่จะดำเนินงานต่อ คือ การรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิต และกิจกรรมเยาวชนเน้นการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมของเยาวชนและการทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง

ในช่วงแรกมีการศึกษาข้อมูลกลุ่มการเงินในชุมชนเพื่อหาแนวทางช่วยเหลือคนในชุมชนที่เป็นหนี้สิน แต่พอมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมเป็นการรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิต ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อาจจะได้มีส่วนร่วมได้ดีเพราะเป็นเรื่องใกล้ตัว คนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้ว ตอนนี้อยู่ระหว่างการศึกษาลำเนาเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและค่าใช้จ่ายในการเกษตร และมีการนำเสนอข้อมูลต่อชุมชนทำให้เสียงส่วนใหญ่เห็นด้วยกับกิจกรรมนี้

แนวทางการดำเนินงานต่อทีมวิจัยยังคงต้องผลักดันในเรื่องของการรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิตโดยการจัดหาทุนเพื่อจัดซื้อจัดจำหน่าย ปุ๋ย สารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร หาวัดที่มีในชุมชนทดแทนการใช้ปุ๋ย และสารเคมีต่างๆ , หาองค์ความรู้ภายนอกภายในชุมชนมาแลกเปลี่ยน วิธีการขั้นตอนการเพาะปลูก และผลผลิตที่ได้รับ ต้นทุนที่ใช้ในการผลิตเพื่อหาองค์ความรู้และประยุกต์บัญชีครัวเรือนมาเป็นบัญชีต้นทุนการผลิต

กิจกรรมที่ 1 เวทีทบทวนรูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง/จุดอ่อน อุปสรรค/โอกาส ของรูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชน (SWOT Analysis) เพื่อค้นหาทางเลือกในการดำเนินการที่เป็นได้มากที่สุด
- เพื่อทบทวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ (Stakeholder)

วิธีการ

ทีมวิจัยร่วมกันทบทวนรูปแบบ/วิธีการในการจัดการหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์ โดยพิจารณาจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อดำเนินกิจกรรมที่จะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชน เมื่อพิจารณาเลือกกิจกรรมแล้ว ได้แก่ การรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิตการเกษตร และกิจกรรมเยาวชนและผู้ปกครอง ซึ่งต้องมีการทบทวนหารือกันหลายครั้งแล้วกลับไประดมความคิดเห็นจากเวทีชุมชนอีกครั้ง ก่อนสรุปกิจกรรมที่จะดำเนินงานต่อไป

ผลที่คาดว่าจะรับ

- รูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินที่ชุมชนมีความเห็นพ้องร่วมกันว่ามีความเป็นไปได้ในการดำเนินการมากที่สุด
- รายนามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ชุมชนมีความเห็นพ้องว่าควรที่จะเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

กิจกรรมที่ 2 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน/วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน/ วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน
- เพื่อเสริมทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนให้เข้มข้นขึ้น

วิธีการ

คนที่ทำบัญชีครัวเรือนยังคงทำไปเรื่อยๆ บางคนทำในตารางที่มีรายละเอียดครบ แต่บางคนก็จดตามแบบของตัวเอง ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ได้ผลในระดับครอบครัว แต่ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนอย่างเข้มข้นเหมือนในการดำเนินงานระยะที่1 นั้นแทบไม่ได้ทำเลย แต่ก็สามารถหาข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนได้ เช่น ให้เยาวชนไปจดรายจ่ายของแม่ในการซื้อข้าวตลอดอาทิตย์ เยาวชนก็ไปตามแม่ บางคนก็เปิดบัญชีครัวเรือนดูข้อมูลได้

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ทีมพื้นที่และสมาชิกกลุ่มมีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เข้มข้นขึ้นเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการจัดการหนี้สินต่อไป
- ทีมพื้นที่และสมาชิกกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน/วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานร่วมกันต่อไป

กิจกรรมที่ 3 ดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่ทีมพื้นที่และสมาชิกในชุมชนมีความเห็นร่วมกัน

วัตถุประสงค์

- เพื่อตรวจสอบผลของการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สิน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ทราบผลการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่ชุมชนร่วมกันคิด

ระยะเวลา 8 เดือน

ในกิจกรรมนี้จะมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลและการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาของทีมพื้นที่จนได้กิจกรรมที่เห็นร่วมกันว่าน่าจะเป็นแนวทางในการจัดการหนี้สินของบ้านร่วมไตรรัตน์ได้ ซึ่งมีรายละเอียดในรายกิจกรรมดังต่อไปนี้

■ **กิจกรรมการลดต้นทุนทางการเกษตร**

บ้านร่วมไตรรัตน์เป็นชุมชนเกษตร สามารถทำเกษตรได้ตลอดปี ทำให้มีการใช้สารเคมีจำนวนมาก ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชาวบ้านและผู้บริโภค ที่สำคัญต้นทุนการทำเกษตรค่อนข้างสูง เพราะเกษตรกรต้องไปซื้อสารเคมี ชีื้อปุ๋ย ชีื้อเมล็ดพันธุ์ จากภายนอกเข้ามา ทำให้หลายครั้งที่ต้นทุนสูงแต่ผลผลิตต่ำ ทำให้ขาดทุน ต้องไปกู้เงินหมุนไปเรื่อยๆเพื่อนำมาต่อทุนในการทำประกอบอาชีพต่อไป การลดต้นทุนการเกษตรจึงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านสนใจเพราะเกี่ยวข้องกับปากท้องโดยตรง ทำให้เกิดแผนงานกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อลดต้นทุนการผลิตทั้งในส่วนของการเกษตรและค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาเรื่องการลดต้นทุนการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำส้มควัน เต่าเผาถ่าน การทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

ขั้นตอนการดำเนินงาน

1.การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการเกษตรในชุมชน

ในการทำอาชีพการเกษตรเพื่อหาองค์ความรู้ภายในชุมชน โดยการใช้เงื่อนไขเวทีและจัดกลุ่มผู้ที่ปลูกพืชชนิดเดียวกันมาพูดคุยกัน โดยจะคุยในเรื่องต้นทุนการผลิต ผลผลิตที่ได้ วิธีการขั้นตอนการเพาะปลูก ความรู้ที่ได้ทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนกันเองในการจัดประชุม มีการรวมคนที่ปลูกพืช

ชนิดเดียวกัน มารวมกลุ่มกันเพื่อหาวิธีการให้ต้นทุนต่ำ ผลผลิตสูง สิ่งที่สำคัญคือ พอได้ความรู้แล้วต้องลงมือทำเลย ทำให้มีการปรับปรุงพฤติกรรมเลียนแบบกัน

2. การจัดตั้งร้านค้าจำหน่ายปัจจัยการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

คนบ้านร่มไทรรัตน์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่นอกจากเรื่องการศึกษาบุตรแล้วเรื่องค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าเมล็ดพันธุ์ ค่าการดูแลพืชผลทางการเกษตรจะเป็นเรื่องที่ทำให้หลายครอบครัวต้องประสบกับภาวะหนี้สินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ข้อมูลจากการทำเวทีระยะที่ 1 จากบัญชีครัวเรือนในหมวดลงทุน เรื่องปุ๋ย สารเคมี การให้ทุกครอบครัวที่มีการอาชีพด้านการเกษตร การสำรวจข้อมูลการใช้ปุ๋ยเคมี และแนวโน้มของปุ๋ยเคมีในปี พ.ศ. 2549-2551 ราคาปุ๋ยเคมีสูงขึ้นมาก ที่ประชุมจึงได้กำหนดทางออกร่วมกัน โดยการเสนอโครงการการจัดตั้งร้านค้าปัจจัยด้านการเกษตร โดยเสนอโครงการต่อหมู่บ้านเพื่อทำเป็นโครงการ พพพ.ในปี พ.ศ. 2550

3. การจัดอบรมเพื่อลดต้นทุนการเกษตร

การอบรมเพื่อเพิ่มเติมความรู้ในการลดต้นทุนการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ ยาปราบศัตรูพืช เป็นต้น และการลดรายจ่ายในครัวเรือน เช่น การทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาปรับผ้านุ่ม เป็นต้น ซึ่งมีการเชิญวิทยากรภายนอกมาอบรมให้ในชุมชน และมีการออกไปอบรมเรียนรู้ที่หอมนบุญโสภณโคกที่จังหวัดแพร่ เมื่อเรียนรู้แล้วคนที่ไปอบรมกลับมาต้องอบรมให้คนชุมชนที่สนใจได้มาเรียนรู้ ลองทำ นำกลับไปใช้

4. การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการเกษตร

การศึกษวิเคราะห์ต้นทุนเปรียบเทียบทุกครั้ง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เห็นส่วนไหนที่สามารถลดรายจ่าย ลดต้นทุนได้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและวิถีการเกษตรบางอย่าง

5. การประยุกต์บัญชีครัวเรือนมาเป็นบัญชีทุน

การทำบัญชีทุน คือ มีทั้งปรับใช้จากของกรมบัญชีสหกรณ์และดึงเฉพาะหมวดการลงทุน ออกมาจากบัญชีครัวเรือน ทำให้คนในกลุ่มนี้รู้จักต้นทุนของตัวเองในการประกอบอาชีพ เพื่อจะทำให้รู้ต้นทุนและแนวทางในการแก้ไขต่อไป ซึ่งแต่ละคนก็จะเอาข้อมูลรายจ่ายต้นทุนการเกษตร มาพิจารณาประกอบกับความรู้ที่ได้รับจากการอบรมแล้วนำมาปรับใช้ลงทำของตนเองแล้วไปแลกเปลี่ยนหรือขอคำแนะนำเพิ่มเติมจากคนที่ทำได้ดีกว่า

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- คนในชุมชนได้รับความรู้จากการอบรมจากวิทยากรภายนอกและคนเข้าร่วมอบรมสามารถมาสอนให้กับคนในชุมชนคนอื่น ๆ ได้ด้วย
- สามารถลดต้นทุนทางการเกษตรและลดรายจ่ายในครัวเรือนได้
- เกิดการทดลองทำจริงในพื้นที่และมีการแลกเปลี่ยนบอกต่อในชุมชน
- เกิดการเผยแพร่ขยายความรู้แก่ผู้ที่สนใจในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง

■ กิจกรรมเวทีเยาวชน

ความเป็นมา

การดำเนินงานในระยะที่ 2 จะเน้นที่กลุ่มเยาวชนมากขึ้น เพราะที่ผ่านมามีเยาวชนเข้าร่วมเวทีงานวิจัยจำนวนสิบกว่าคน ส่วนใหญ่มาแทนพ่อแม่บ้าง บางคนก็ทำบัญชีครัวเรือนด้วยตนเอง บ้างก็ช่วยให้พ่อแม่ หลายครอบครัวได้มีการพูดคุยถึงค่าใช้จ่ายในครัวเรือนร่วมกัน และจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนในหมวดการศึกษาในแต่ละเดือนนั้นไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท ตัวเลขภาพรวมจากการทำบัญชีครัวเรือน 5 เดือนรวมทั้งหมด 8 กลุ่ม ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาเป็นจำนวนเงินถึง 122,103 บาท ทั้งนี้รวมทั้งค่าเทอม ค่ารถรับส่ง ค่าอาหาร ฯลฯ

ประกอบกับพฤติกรรมของเยาวชนในปัจจุบันที่หลงไปกับกระแสบริโภคนิยมทั้งเรื่องของเสื้อผ้า โทรศัพท์ซึ่งมีกันทุกคน ค่าใช้จ่ายเหล่านี้เป็นค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเพราะเยาวชนยังไม่มีรายได้ด้วยตนเอง ภาระหนักจึงตกอยู่กับพ่อแม่

เยาวชนสิบกว่าคนที่เข้าร่วมเวทีวิจัยอย่างสม่ำเสมอทำให้ทีมวิจัยได้หารือกันถึงแนวทางที่จะส่งเสริมให้เยาวชนมีกิจกรรมร่วมกันโดยเฉพาะการสร้างนิสัยในการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ค่าใช้จ่ายในครอบครัวแต่เยาวชนนั้นไม่มีรายจ่ายและเงินออมต่างจากพ่อแม่ เยาวชนน่าจะมีรูปแบบบัญชีครัวเรือนของเยาวชนเองเพื่อให้สะดวกต่อการจัดทำของเยาวชน และการจัดเวทีให้เยาวชนและพ่อแม่ได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนรับฟังเสียงสะท้อนของกันและกัน ซึ่งหลายครอบครัวแม้จะมีการพูดคุยกันเป็นประจำ

แต่การสร้างความเข้าใจร่วมกันและให้เยาวชนได้รับทราบสถานการณ์ทางการเงินและค่าใช้จ่ายในแต่ละวันของครอบครัวก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะหล่อหลอมให้เยาวชนรู้จักการใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสม และมีความตระหนักถึงค่าของเงินแต่ละบาทที่พ่อแม่ต้องเหน็ดเหนื่อยยากหามาเลี้ยงครอบครัว เวทีเยาวชนจึงจะเป็นพื้นที่ที่ให้พ่อแม่และเด็กได้มาเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นการสร้างความตระหนักให้เยาวชนในการรู้จักใช้ชีวิตที่เหมาะสม มีวิถีคิดและพฤติกรรมที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เยาวชนเกิดความตระหนักถึงภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เหมาะสม
2. เพื่อให้เยาวชนเกิดการเกาะกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มเป้าหมาย

- เยาวชนบ้านร่มไทรรัตน์ โดยเริ่มจากกลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมเวทีงานวิจัยก่อน
- พ่อแม่ผู้ปกครองเยาวชนบ้านร่มไทรรัตน์

วิธีการดำเนินงาน เวทีเยาวชนแบ่งเป็น 2 กิจกรรม คือ

1. เวทีเยาวชน

เยาวชนมาทำกิจกรรมร่วมกันทุกวันเสาร์ ในช่วงแรกเป็นการเรียนรู้ สร้างความตระหนักถึงภาระค่าใช้จ่ายในครอบครัว ช่วงหลังเป็นการนำดนตรีพื้นเมืองเข้ามาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจของเยาวชน

2. เวทีเยาวชนกับผู้ปกครอง

เปิดเวทีชี้แจงกิจกรรมเวทีเยาวชน และให้เยาวชนร่วมแสดงความคิดเห็นออกแบบวิธีการดำเนินกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ โดยมีทีมวิจัยและผู้ปกครองเป็นผู้สนับสนุนและให้ข้อคิดเห็นโดยจัดเวทีให้เยาวชนและผู้ปกครองได้มาแลกเปลี่ยนกัน และมีการนำข้อมูลค่าใช้จ่ายจากบัญชีครัวเรือนของผู้ใหญ่และเยาวชนมาแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อให้ทุกฝ่ายได้เห็นข้อมูลที่เกิดขึ้นเพื่อร่วมกันวิเคราะห์และหาทางออกที่เหมาะสมกับตน เช่น ค่าใช้จ่ายบางอย่างพ่อแม่อาจไม่เห็นความจำเป็นในการใช้จ่าย เด็กก็จะได้ใช้เวทีตรงนี้พื้นที่ในการสะท้อนสิ่งที่เด็กคิดเด็กต้องการ เป็นการปรับความคิดระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ให้เข้าหากันคนละครึ่งทาง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- เยาวชนเกิดความตระหนักถึงภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม
- ทำให้ผู้ใหญ่กับเยาวชนมีความเข้าใจในวิถีคิดและพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้น
- เยาวชนบ้านร่มไทรรัตน์มีวิถีคิดและพฤติกรรมในทางที่เหมาะสมดีงาม

4. เวทีสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานของทีมวิจัย

เวทีสรุปบทเรียนจากการดำเนินงาน เพื่อให้ทีมพื้นที่ได้ทบทวนและสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานที่ผ่านมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทีมพื้นที่จะได้ร่วมกันสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานที่ผ่านมาวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน และแนวทางการทำงานต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ ทีมพื้นที่ได้ทบทวนและเรียนรู้บทเรียนจากการดำเนินงานทั้งของตนเองและคนอื่นแล้วนำไปปรับปรุงการดำเนินงานต่อไป

3. เวทีคืนข้อมูลให้กับสมาชิกในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์

มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อมูลผลการดำเนินงาน/ข้อค้นพบจากการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางในการจัดการหนี้สินต่อสมาชิกในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์ ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ สมาชิกในชุมชนได้ทราบข้อมูลผลการดำเนินงาน/ข้อค้นพบจากการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางในการจัดการหนี้สินของบ้านร่มไทรรัตน์ ได้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นจากคนในชุมชนต่อการจัดการปัญหาหนี้สินของชุม

แผนการดำเนินงาน
กระบวนการในการหารูปแบบวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชน
ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2550 ถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2552

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1. เวทีทบทวนรูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชน	- เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง/จุดอ่อน อุปสรรค/โอกาสของรูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชน เพื่อค้นหาทางเลือกในการดำเนินการที่เป็นได้มากที่สุด - เพื่อทบทวนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการ	ทีมวิจัย	- รูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินที่ชุมชนมีความเห็นพ้องร่วมกันว่ามีความเป็นไปได้ในการดำเนินการมากที่สุด - รายนามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ชุมชนมีความเห็นพ้องว่าควรที่จะเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
2. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน / วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือน	เพื่อสร้างกลไกการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือน/วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือน เพื่อเสริมทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนให้เข้มข้นขึ้น	ทีมวิจัย คนในชุมชนที่สนใจ	- ทีมพื้นที่และสมาชิกกลุ่มมีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลบัญชีครัวเรือนที่เข้มข้นขึ้นเพื่อนำไปสู่การหาแนวทางการจัดการหนี้สินต่อไป - ทีมพื้นที่และสมาชิกกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน/วิธีการในการจัดการหนี้สินและวิเคราะห์ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานร่วมกันต่อไป

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
3.ดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สิน ที่ทีมพื้นที่และสมาชิกในชุมชนมีความเห็นร่วมกัน ■ กิจกรรมการลดต้นทุนทางการเกษตร - การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการเกษตรในชุมชน - การจัดตั้งร้านค้าจำหน่ายปัจจัยการประกอบอาชีพด้านการเกษตร - การจัดอบรมเพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร - การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการเกษตร - การประยุกต์บัญญัติครัวเรือนมาเป็นบัญญัติชุมชน ■ กิจกรรมเยาวชน	● เพื่อตรวจสอบผลของการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สิน ● เพื่อศึกษาเรื่องการลดต้นทุนการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำส้มควันเตาเผาถ่าน การทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น ● เพื่อให้เยาวชนเกิดความตระหนักถึงภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เหมาะสม ● เพื่อให้เยาวชนเกิดการเกาะกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	ทีมวิจัย คนในชุมชนที่สนใจ ทีมวิจัย เยาวชน คนในชุมชนที่สนใจ	■ ทราบผลการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่ชุมชนร่วมกันคิด ■ คนในชุมชนได้รับความรู้จากการอบรมจากวิทยากรภายนอกและคนเข้าร่วมอบรมสามารถมาสอนให้กับคนในชุมชนคนอื่นๆได้ด้วย ■ สามารถลดต้นทุนทางการเกษตรและลดรายจ่ายในครัวเรือนได้ ■ เกิดการทดลองทำจริงในพื้นที่และมีการแลกเปลี่ยนบอกต่อในชุมชน ■ เกิดการเผยแพร่ขยายความรู้แก่ผู้สนใจในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ■ เยาวชนเกิดความตระหนักถึงภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เหมาะสม ■ ทำให้ผู้ใหญ่กับเยาวชนมีความเข้าใจในวิถีคิดและพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้น ■ เยาวชนบ้านร่มไทรรัตนมีวิถีคิดและพฤติกรรมในทางที่เหมาะสมดีงาม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
4.เวทีสรุปบทเรียนจากการดำเนินงาน	สรุปบทเรียนการดำเนินงานในระยะที่ 2 เพื่อเตรียมข้อมูลนำเสนอต่อสาธารณะชน	ทีมวิจัย	ร่างรายงานผลการศึกษาที่จะนำเสนอต่อสาธารณะชน
5.เวทีนำเสนอข้อมูลการศึกษาศาธารณะชน	- เพื่อนำเสนอข้อมูลข้อค้นพบต่อคนในชุมชนเพื่อรับฟังข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินภายในชุมชน - สรุปบทเรียนการดำเนินงานระยะที่ 2	ทีมวิจัย คนในชุมชนที่สนใจ	ได้ข้อมูลข้อค้นพบจากการทำงานวิจัยนี้ใช้ในการหารูปแบบการจัดการหนี้สินของบ้านสัมปอ

บทที่ 3
ผลการดำเนินงาน
ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2550 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2552

การดำเนินงาน โครงการ “รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านร่มไตรรัตน์ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2” เพื่อศึกษาสภาพและสภาวะหนี้สิน และเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชนร่มไตรรัตน์ และเพื่อหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไตรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยมีระยะเวลาการดำเนินงานทั้งหมด 23 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2550 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2552

การดำเนินงานช่วงแรกเป็นการสำรวจหนี้สิน วิเคราะห์ข้อมูลค่าใช้จ่ายต่างๆ ช่วงหลังเน้นการหารูปแบบและวิธีการในการจัดการหนี้สินของชุมชนโดยชุมชนจะได้ลองผิดลองถูกกับกิจกรรมที่ได้มีความเห็นร่วมกันว่าจะนำไปสู่รูปแบบหนึ่งของการจัดการหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืนของบ้านร่มไตรรัตน์ โดยผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและได้รูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไตรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน

ทีมวิจัยบ้านร่มไตรรัตน์ได้ร่วมกันสร้างกระบวนการเรียนรู้สู่การหารูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไตรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน ซึ่งผลการดำเนินงานวิจัยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 สภาพบริบททั่วไปของชุมชน

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

บ้านร่มไตรรัตน์ หมู่ที่ 9 เดิมได้อพยพมาจากหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านสาสบหก บ้านฮ่องกอก บ้านแป้น บ้านสาแพะ ของตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม เนื่องจากมีการสร้างเขื่อนกั้นกั้นทำให้เกิดน้ำท่วมที่ดินทำกินของชาวบ้านตำบลบ้านสาเมื่อปี พ.ศ.2512 และชาวบ้านต่างฝ่าย มีบ้านแพะหนองแดง บ้านทุ่งฝ่าย บ้านท่าโทก เนื่องจากที่ดินสรวทที่ทำกินเดิมของชาวบ้านต่างฝ่าย กรมประชาสงเคราะห์จึงได้จัดสรรพื้นที่ในเขตป่าสงวนแม่ทรายคำที่เป็นป่าเสื่อมโทรม โดยแบ่งพื้นที่ 2 ไร่ ให้เป็นที่อยู่อาศัยและอีก 13 ไร่ เป็นที่ทำกิน ซึ่งก็คือเขตนิคมพัฒนาในปัจจุบัน บ้านร่มไตรรัตน์อยู่ในเขตการปกครองของตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง บ้านร่มไตรรัตน์อยู่ห่างจากอำเภอเมืองลำปางประมาณ 18 กิโลเมตร มาทางทิศเหนือ ตามถนนสายลำปาง - แจ้ห่ม

ในช่วงแรกที่ยอพยพมานั้นสภาพทั่วไปของพื้นที่เป็นป่าเสื่อมโทรม มีความลำบากมากจากการบอกล่าของผู้สูงอายุในวันรดน้ำดำหัวว่าการมาอยู่ที่บ้านใหม่นั้นต้องมาสับฟากไม้ไผ่ปลูกบ้านเป็นเพิงพัก ขยับตัว ฟากก็หนีบ เสื่อจะปูนอนก็ไม่มี หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาทำจากฟากกับตอตั้ง ข้าวปลาอาหารชนมาจากบ้านเก่า หาผักหาหน่อไม้ที่มีในป่ากินเป็นอาหาร ในช่วงแรกที่มากันจะมีวัยแรงงานมา เด็กกับผู้สูงอายุ ตามมาทีหลัง ข้าวไม่พอกินก็หาของป่าไปแลกเอาจากหมู่บ้านข้างเคียง การเดินทางใช้การเดินเท้า กับเกวียน ที่ทำกินก็ต้องมาขุดมาถางเพื่อที่จะปลูกข้าวไร่และพืชผักที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ต่อมาการก่อสร้างระบบน้ำชลประทานและจ่ายน้ำจากเขื่อนก๊วลมเข้ามาพื้นที่ทำกินความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นตามลำดับ ผู้ที่พอมีเงินติดตัวมาก็จะมาหาซื้อที่ดินจากชาวบ้านตำบลทุ่งฝ่ายที่เป็นที่นาเดิม ก่อเกิดความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนจนถึงปัจจุบัน

■ จำนวนประชากรและครัวเรือน

มีประชากรอาศัยอยู่	401	คน
จำนวนครัวเรือน	124	ครอบครัว
จำนวนประชากร	401	คน
ชาย	196	คน
หญิง	205	คน

■ ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้าน

การศึกษาของคนในชุมชน ระดับประถมเดิมมีโรงเรียน อยู่ที่ เขต 10 ได้ยุบไปรวมกับโรงเรียนนิคม 3 ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 บ้านชัยภูทอง ระดับมัธยม โรงเรียนที่ใกล้บ้าน คือ โรงเรียนก๊วลมวิทยา มีเด็กเข้าไปเรียนในตัวจังหวัดหลายคน จากการสำรวจระดับการศึกษาของคนในชุมชนมีดังนี้

ปริญญาตรี	16	คน
ปวช. – ปวส.	27	คน

สภาพพื้นที่/สภาพแวดล้อมทั่วไป

■ เขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติด	หมู่ที่ 8 บ้านร่มเย็น ตำบลนิคมพัฒนา
ทิศใต้	ติด	บ้านแพะหนองแดง ตำบลทุ่งฝ่าย
ทิศตะวันออก	ติด	หมู่ที่ 8 บ้านร่มเย็น หมู่ที่ 5 บ้านคลองน้ำลาด ตำบลนิคมพัฒนา
ทิศตะวันตก	ติด	หมู่ที่ 10 บ้านรวมชัย ตำบลนิคมพัฒนา

■ การคมนาคม

การเดินทางจะเดินทางโดยรถประจำทาง ลำปาง – แจ้ห่ม ต้องออกไปรอรถที่ถนนเพื่อที่จะเข้าในเมือง แต่ชาวบ้านส่วนมากจะเดินทางเข้าในเมืองโดยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถจักรยานยนต์เป็นหลักในการออกไปสู่ภายนอกชุมชน

■ ลักษณะสภาพพื้นที่

โดยส่วนมากเป็นพื้นที่ราบลุ่ม อยู่ในเขตชลประทานจากเขื่อนกิ่วลมมีน้ำตลอดทั้งปี ส่วนอีก 20%เป็นที่ดอน มีน้ำจากบ่อเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่เกษตรกรสูบน้ำมาทำการเกษตร เพื่อให้มีน้ำใช้ตลอดปี

■ ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการ และระบบกรรมสิทธิ์

พื้นดิน

เป็นที่ราบทุกครอบครัวได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินเท่ากันทุกครอบครัวคือ 13 ไร่ ที่ปลูกบ้านครอบครัวละ 2 ไร่ สภาพของดินเป็นดินเหนียว หรือดินเหนียวปนทราย ปลูกพืชผักได้ตลอดทั้งปี ทุกฤดูกาล มีเอกสารสิทธิ ในการถือครองเป็นโฉนด และมี สปก.4-03 บ้าง เนื่องจากเดิมเป็นที่ดินเศษจากการจัดสรร เนื่องจากพื้นที่น้อยไม่ถึง 13 ไร่ ถ้าใกล้ที่จัดสรร ของใครหรือใครเข้าไปทำกินต่อมาก็จะได้รับเอกสารนั้น ๆ

ป่าไม้และป่าชุมชน

ป่าไม้ทั้งหมดเป็นเขตสวนป่าแม่ทรายคำ ขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เป็นแปลงสวนป่าที่ปลูกสักเป็นหลัก ชาวบ้านเข้าไปเก็บของป่าได้ เช่นหาหน่อไม้ ไข่มดแดง เห็ด ฯลฯ แต่ไม่ได้ดูแล ถ้าชาวบ้านต้องการฟันหรือไม้ ถ้าเป็นงานส่วนรวมหรืองานศพ ผู้ใหญ่บ้านออกหนังสือขออนุญาต ถึงหัวหน้าสวนป่า หัวหน้าสถานีตำรวจทุ่งฝ่าย ก็จะได้ไม้มากำหนดตามต้องการ ไม้ส่วนใหญ่จะเป็นปลายไม้สักที่ตัดแล้ว ส่วนป่าชุมชน มีเนื้อที่ 15 ไร่ ต่อมาได้ขุดเป็นสระเก็บน้ำตามนโยบายแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำเมื่อปี พ.ศ. 2546 ปัจจุบันไม่มีป่าชุมชนแล้ว

พื้นน้ำ

มีลำห้วยธรรมชาติ อยู่ 2 แห่งคือ ห้วยดอกเข็ม อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน ปัจจุบันตื้นเขินมาก แทบไม่เห็นสภาพลำห้วยเลย ลำห้วยทราย อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหมู่บ้าน มีสภาพตื้นและแทบแทบจะไม่ได้ใช้ประโยชน์เลย ทรัพยากรน้ำจากระบบชลประทาน มีคลองส่งน้ำที่มีการจัดการอย่างเป็นระบบเข้าไปในพื้นที่การเกษตรมีคลองหลักต่อมาจากเขื่อนกิ่วลมพื้นที่ทำการเกษตร มีคลองชลประทานตามพื้นที่ทำกินที่รับน้ำเพื่อย่อยน้ำให้กับเกษตรกร มีระบบจัดการคือมีการตั้งจำเหมืองเป็นผู้ดูแลลำเหมืองต่าง ๆ ปัจจุบัน คือ นายระไว คำอ้าย

ช่วงก่อนฤดูทำนาก็จะมีการช่วยกันลอกคันเหมืองทุกปี โดยจำเหมือง เป็นผู้กำหนดวันที่ร่วมกันทำงานลอกหน้าดินในลำเหมือง มีการจัดเก็บเงิน ในราคา 30 บาทต่อไร่ การปล่อยน้ำ มีกำหนดแน่นอน เดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน ของทุกปีจะไม่ส่งน้ำเนื่องจากการปรับปรุงคลองส่งน้ำหลัก ทรัพยากรน้ำ สระเก็บน้ำ อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีเนื้อที่ 12 ไร่ ขุดเมื่อปี พ.ศ.2546 เดิมที่ดินส่วนนี้เป็นป่าชุมชน พื้นที่ทำกินบริเวณนี้ระบบชลประทานเข้าไม่ได้เนื่องจากเป็นที่ดอน การขุดสระเก็บน้ำขนาดใหญ่ทำให้ได้รับประโยชน์ในการทำเกษตร ด้วยการสูบน้ำตลอดทั้งปี

ด้านการปกครองระเบียบกฎเกณฑ์ของชุมชน

เดิมบ้านร่วมไทรรัตน์มีการปกครองทับซ้อนของส่วนราชการ คือ กรมประชาสงเคราะห์ โดย นิคมสร้างตนเองก๊วลมมีหัวหน้าเขตเป็นผู้นำชุมชน กรมการปกครองโดยตำบลทุ่งฝ่าย ต่อมาแยกเป็นตำบลนิคมพัฒนาเมื่อปี 2534 มีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำชุมชน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน ในช่วงที่อพยพมาใหม่ นิคมสร้างตนเองก๊วลมมีบทบาทต่อชุมชนมาก มีเจ้าหน้าที่เข้ามารับผิดชอบดูแลในทุกเรื่อง ปัจจุบันลดบทบาทลงมาก งบประมาณต่าง ๆ ที่เคยได้ก็โอนผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนาการแต่งตั้งหัวหน้าเขตไม่มีแล้วในปัจจุบัน มีแต่ผู้ใหญ่บ้านกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเสมือนว่าระบบการปกครองทับซ้อนไม่มีแล้ว แต่ความรู้สึกของคนในชุมชนยังมีอยู่บ้างแต่ก็ลดลงมากด้วยการเข้ามาของงานวิจัยในครั้งแรก

ส่วนของกรมการปกครองเดิมเป็นตำบลทุ่งฝ่ายหมู่บ้านเดียวกับบ้านแพะหนองแดง หมู่ที่ 16 ตั้งแต่ย้ายมาอยู่จนถึงปี พ.ศ. 2534 แยกมาตั้งเป็นตำบลนิคมพัฒนา มีผู้ใหญ่บ้านคือ

นายบุญทัด คำช้าง ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. 2534 – 2548

นายสุพรรณ พังเพราะ ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ. 2548 ถึง ปัจจุบัน

มีการรับผิดชอบแบ่งเป็นหมวด แต่ละหมวดมีหัวหน้าหมวด 1 คน ดูแลลูกบ้านประมาณ 10 – 11 หลังคาเรือน ทุกหมวดจะมีการประชุมร่วมกันทุกวันที่ 6 ของเดือน

หัวหน้าหมวดที่	1. นายบุญมา ปินตาดีบ
	2. นายสงวน เสาร์พันธุ์คำ
	3. นายวีรวัฒน์ ฐูเณ
	4. นายแก้ว ทำกล้า
	5. นายจรัส ตามลัดดี
	6. นายสุพรรณ พังเพราะ
	7. นายดีบ ฐูเณ
	8. นายดุสิต กันไว
	9. นายสุคำ ทำกล้า

ผู้นำตามธรรมชาติ เกิดตามความเคารพนับถือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในชุมชนและทำงานเพื่อชุมชนมานานอย่างเช่น พ่อหลวงสุพรรณ ศรีวงศ์ ซึ่งเป็นอดีตผู้ใหญ่บ้าน และเป็นอาจารย์วัดทำให้คนในชุมชนเกิดความเคารพนับถือพ่อหลวงเป็นอย่างมาก ผู้นำคนอื่น ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในชุมชน มีดังนี้

พระครูพิพัฒน์พัฒนพิทาน เจ้าอาวาสวัดนิคมเขต 9 เจ้าคณะตำบลนิคมพัฒนา

นายสุพรรณ	ฟังเพราะ	ผู้ใหญ่บ้าน
นายสมเกียรติ	มีชื่อ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายประเสริฐ	ธงไชย	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายบุญทด	คำซึ้ง	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา
นายเขียน	มานะ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา หมู่ 9
นายเจริญ	มีชื่อ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา หมู่ 9
นายนิคม	รักสถาน	ตัวแทนสมาชิกสหกรณ์กลุ่ม 9 ประธาน อสม. หมู่ 9
นายอินหลง	มีชื่อ	ตัวแทนสมาชิกสหกรณ์กลุ่ม 10
นางสาวสุภาพร	ขัดแข็งแรง	ประธานกองทุนหมู่บ้าน
นางสุดา	ศรีสุทธะ	กรรมการฌาปนกิจหมู่บ้าน
นายปิ่น	ทำดี	มัคทายกวัด
นางคำใหม่	มีชื่อ	ประธานแม่บ้าน

■ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและกลุ่มชุมชน

1. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนมากขึ้นกว่าในอดีต ในอดีตคนในชุมชนได้มีการอพยพมาจากหลายหมู่บ้านในตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม ทำให้สายสัมพันธ์ในชุมชนไม่ใช่ลักษณะเครือญาติกัน มีการรวมของใช้ในหมู่บ้าน เช่น เต้นท์ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุร่วมกัน วัดเป็นศรัทธาร่วมกัน มีงานในหมู่บ้าน เช่น งานศพ งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ คนทั้งหมู่บ้านก็จะช่วยเหลือกัน

2. ปัญหาความขัดแย้งและการช่วยเหลือกัน

ในอดีตชุมชนได้มีการขัดแย้งกันของของคนในชุมชนเนื่องจากระบบการปกครองทับซ้อนของส่วนราชการ ของกรมประชาสัมพันธ์ มีการแบ่ง เป็น เขต 9 และ เขต 10 กรมการปกครอง หมู่ที่ 9 ปัจจุบันได้มีการรวมกันเป็นชุมชนเดียว ความขัดแย้งก็ลดน้อยลงเพราะชุมชนมีกลไกในการประชุมทุกเดือนเพื่อที่จะไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งต่าง ๆ รวมถึงการแจ้งข่าวสารจากผู้ใหญ่บ้านที่ได้ประชุมร่วมกับนายอำเภอ

เหตุที่เกิดความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการกระจายงบประมาณ เดิมมีการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามงบประมาณของกรมประชาสัมพันธ์ การลดบทบาทลงและโอนงบประมาณส่วนมากขึ้นกับองค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา เมื่อนโยบายเปลี่ยนไปคนในชุมชนไม่เข้าใจความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นตลอดเวลาที่มีโครงการงบประมาณเข้ามาในหมู่บ้านการหารสองจึงเกิดขึ้น

งานวิจัยครั้งแรกคือ "โครงการกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง" เข้ามาในชุมชน จึงเกิดการรวมกันของกลุ่มแกนนำของทั้งสองเขต เพื่อลดความขัดแย้ง และการให้ความรู้กับคนในหมู่บ้าน เพื่อตั้งรับกับอนาคตดีกว่า สิ่งที่สามารถรวมกันได้ก็เอามารวมกัน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์ ฯลฯ แต่ถ้าวรวมไม่ได้ก็ให้อยู่เหมือนเดิม เช่น เงินกองทุนของชุมชน น้ำประปา ก็ให้มีกรรมการดูแลเหมือนเดิม แกนนำของ 2 เขต รวมกันคิดและนำไปทำความเข้าใจกับคนในชุมชน ทุกเดือนมีการประชุมชี้แจงกันทุกเดือน ทำให้ปัจจุบันความขัดแย้งลดน้อยลง

■ ระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎเกณฑ์ของชุมชน

ระเบียบว่าด้วยการนอนปอยศพบ้านร่มไทรรัตน์

1. ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านร่มไทรรัตน์เป็นสมาชิกการนอนปอยศพ
2. ทุกครัวเรือนต้องส่งตัวแทนมานอนปอยศพเมื่อถึงเวรนอนปอยศพ
3. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต.เป็นผู้จัดเวรนอน โดยแบ่งเป็นทางทิศเหนือ 5 คน ทางทิศใต้ 5 คน รวมเป็น 10 คนต่อคืน
4. เวรนอน 10 คน ต้องมีหัวหน้าเวร 2 คน ด้านละ 1 คน ต่อคืน การเป็นหัวหน้าเวรนอนต้องเวียนกันเป็นตลอดไป หัวหน้าเวรต้องตรวจผู้มานอนเวรและรายงานต่อผู้จัดเวรทุกครั้ง ทุกคืน
5. เวรนอนปอยต้องเข้าไม่เกิน 22.00 น. ออกตั้งแต่ 05.00 น.
6. ผู้ที่ไม่นอนเวรปอยต้องถูกปรับเป็นเงิน 100บาทต่อคืนเงินที่ปรับให้เป็นกองกลางหมู่บ้าน
7. เวรนอนที่ขาดต้องมาชี้แจงต่อที่ประชุมให้มีการประกาศเสียงตามสายและติดประกาศให้ทราบ
8. ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบจากข้อ 1 – 7 ให้ตัดออกจากการเป็นสมาชิกเวรนอนปอยของหมู่บ้าน

(ข้อปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ของชุมชนด้านอื่น ๆ จะใช้มาตรการตามกฎหมายของรัฐบาลเข้ามาควบคุม)

ด้านศาสนา วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี

ประชาชนส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ มีวัดนิคมสามัคคี เขต 9 เป็นศูนย์รวม ของคนในชุมชน มีพระครูพิพัฒน์พัฒนพิธาน เป็นเจ้าอาวาส และเป็นเจ้าคณะตำบลนิคมพัฒนา มีพระภิกษุ 2 รูป สามเณร 1 รูป วัดนิคมสามัคคี มีศรัทธาร่วมกัน 3 หมู่บ้าน คือบ้านรวมชัย บ้านร่มเย็น และเป็นที่ตั้งของชมรมผู้สูงอายุตำบลนิคมพัฒนา ส่วนศาสนาคริสต์ มีคนส่วนหนึ่งที่นับถือ มีโบสถ์อยู่ที่บ้านรวมชัย มีการเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์

อดีตมีการนับถือผีปู่ย่าการนับถือไม่อยู่ในลักษณะของการงมงายปัจจุบันยังมีการสืบทอดอยู่แต่ไม่มากนักมีน้อยรายที่ยังทำอยู่ มีหอแม่นางแก้วตั้งอยู่บ้านชัยภูทอง หมู่ที่ 7 มีการออมนเงินกันไปเลี้ยงผีทุกปี ปัจจุบันการรักษาด้วยหมอพื้นเมืองมีคนไปรักษาน้อยและพ่อหมอก็เหลืออยู่น้อยในหมู่บ้านเหลือพ่อหมอเป่าเพียง 1 – 2 คนเท่านั้น

ผีเสื้อบ้าน อยู่ที่ตำบลบ้านสา อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง การเลี้ยงผีเสื้อบ้านมีทุกปี แต่การปฏิบัติเปลี่ยนไป คือ เดิมเป็นการรวมญาติกัน ทุกคน ทุกครอบครัว ต้องมารวมกันเพื่อทำความรู้จักกันว่าเป็นญาติพี่น้องกันให้มีความรักกันมีเชื้อสายเดียวกันเครือญาติก็จะใหญ่โตขึ้นนับถือกันตลอดไป แต่ปัจจุบันการเลี้ยงผีเสื้อบ้านทำกันเฉพาะผู้สูงอายุ ญาติพี่น้องที่แตกหน่อออกไปจะเอาเงินฝากไป มีคนมาเรียไร เพื่อให้ได้เงินไปร่วมงานเลี้ยงผีเสื้อบ้านทำให้วงญาติพี่น้องเล็กลงเรื่อย ๆ

ประเพณีบวงสรวงศาลเจ้าแม่เกืงคำซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนงานบวงสรวงเจ้าแม่เกืงคำหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า“งานทำบุญทักษิณานุประทานแด่วิญญานบรรพบุรุษ – บรรพสตรี ณ ดอนหนองหล่ม” มีการจัดขึ้นในวันที่ 18 กรกฎาคมของทุกปี ซึ่งเป็นการจัดงานรวมกันในระดับตำบลนิคมพัฒนา เดิมมีการจัดเพียงแค่งานเล็ก ๆ ปัจจุบันรูปแบบการจัดงานได้เปลี่ยนไปเป็นงานใหญ่โตใช้งบประมาณมากขึ้น มีการนิมนต์พระสงฆ์ถึง 199 รูป

สภาพเศรษฐกิจและการรวมกลุ่ม

ปัญหาของชุมชนคือ ราคาสินค้าทางการเกษตร และราคาปุ๋ยแพง ผลิตสินค้าการเกษตรเหมือนการทำให้มีสินค้าเกินความต้องการ การใช้สารเคมีและยาในการทำการเกษตร ในส่วนของโครงการวิจัย ปัญหาของชุมชนจะเป็นเรื่องเวลาของการทำงานในการทำเวทีต้องเป็นเวลากลางคืนหรือวันอาทิตย์ชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะมองประโยชน์ส่วนตัวมาก่อนประโยชน์ส่วนรวม

■ ด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนมีรายได้หลักจากการเกษตรและการรับจ้าง 90% รับจ้างจะได้รับอัตราค่าจ้างวันละ 190 บาทต่อคน การทำการเกษตรจะทำการเก็บทุกหลังคาเรือน พืชที่ปลูก ได้แก่ ถั่วเหลือง แตงกวา ผักต่าง ๆ

ด้านการเกษตรกรรม โดยหลักแล้วคนในชุมชนทำนาไว้เพื่อบริโภค แต่ละครอบครัวมีที่นาประมาณ 1 - 5 ไร่ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ชาวบ้านก็จะปลูก กระเทียม หอมแดง และผักต่าง ๆ ไว้บริโภคเหลือก็จะนำไปขาย ส่วนพืชเศรษฐกิจมี ถั่วเหลือง แตง มะเขือเทศ มะเขือม่วง บวบ พริก ถั่วฝักยาว ข้าวโพด ฯลฯ พืชผักเหล่านี้ ปลูกได้ตลอดปีทำรายได้ให้แก่เกษตรกรตลอดปีด้วยการขายเองหรือขายให้พ่อค้าคนกลางก็ได้ รายได้ของคนในชุมชนอยู่ที่ความขยัน

ด้านแรงงาน แยกออกเป็น 2 ภาคคือการเกษตรกรรม และภาคอุตสาหกรรม ภาคการเกษตรค่าแรงงานอยู่ที่ 100 – 150 บาท ต่อวันในภาคอุตสาหกรรม 200 บาทต่อวันหรือทำแบบเหมารายได้ตามที่ตกลงกัน และมีแรงงานหญิงที่เข้ามาเป็นแคดดี้ที่สนามกอล์ฟ มีรายได้ประมาณ 250 – 300 บาท ต่อวัน บ้านร่มไทรรัตน์ คนที่มีความขยันมีงานทำตลอดทั้งปี ไม่ว่าจะเป็นการเกษตรหรือรับจ้าง คนที่ยากจน คือ คนที่ไม่ชอบทำงาน

■ การประกอบอาชีพของคนในหมู่บ้าน

โดยทั่วไปประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง

การทำเกษตรกรรมของบ้านร่มไทรรัตน์เป็นการทำนาปลูกข้าวเป็นหลัก หลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าวจะปลูกพืชผักต่าง ๆ ได้ทั้งปี ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกพืชอายุสั้น เช่น บวบเหลี่ยม แตงกวา มะเขือเทศ พริก ผักกาด ถั่วฝักยาว มะเขือ ถั่วเหลือง พักทอง ข้าวโพด โดยมีพ่อค้าในหมู่บ้านรับซื้อผลผลิตตลอดทั้งปี

การปลูกพืชไร่ มีถั่วเหลือง พริกชี้ฟ้า ฯลฯ

การปลูกพืชเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ มีการรับจ้างปลูกแตงเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ที่ปลูกเป็นหลักคือ แตงกวาปลูกเกษตรตัวผู้ ผู้ปลูกจะมีรายได้คิดเป็นต้นละ 1.50-1.75 บาท บริษัทจะให้เมล็ดพันธุ์ปุ๋ยและยามาก่อนแล้วหักเงินหลังเก็บผลผลิต

การปลูกหญ้าเพื่อเป็นอาหารสัตว์เริ่มมีการปลูกเมื่อปี 2548 คาดว่าน่าจะมีการขยายพื้นที่ปลูกเพิ่มมากขึ้นมีการซื้อหญ้าสดราคากิโลกรัม 1.5-2 บาท ส่วนหญ้าแห้งราคากิโลกรัม 4 บาท

การเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านเลี้ยงเพื่อบริโภคเหลือก็ขายและการเลี้ยงเพื่อเป็นอาชีพเสริม สัตว์เลี้ยงที่เป็นอาชีพเสริม ได้แก่ หมู วัว

รับจ้างมีแหล่งจ้างงานอยู่ 2 แหล่งคือ ภาคการเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และก่อสร้าง

ภาคเกษตรกรรม การจ้างงาน เพื่อปลูกพืชและเก็บผลผลิตทางการเกษตร มีทั้งการจ้างแบบรายวันประมาณวันละ 100 – 150 บาท ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ทำหรือการจ้างตามน้ำหนัก เช่น การเก็บพริก แตงกวา มะเขือ ถั่วเหลืองสด ฯลฯ ราคาขึ้นอยู่กับการตกลงกันก่อนเก็บ

ภาคอุตสาหกรรม มีโรงงานผลิตดินขาวอยู่หลายโรงงาน การจ้างงานมีทั้งรายวัน รายเดือนและงานเหมา มีรายได้วันละ 200 บาท

งานก่อสร้าง ในหมู่บ้านมีผู้รับเหมาก่อสร้างรับงานในตัวเมือง แล้วขนเอาแรงงานจากหมู่บ้านเข้าไปทำงานในเมืองทุกวัน เข้าไปเย็นกลับ กลุ่มนี้จะมีรายได้ 150 - 250 บาท

งานแคดดี้ แรงงานหญิง ในหมู่บ้าน เข้ามาแบกถุงกอล์ฟ ประมาณ 10 คน มีรายได้วันละ 200-300 บาทต่อวัน หรืออาจได้มากกว่านี้ถ้ามีเงินพิเศษจากคนเล่นกอล์ฟ

รับราชการ ในหมู่บ้านมีข้าราชการ ประมาณ 13 คน

ปฏิทินชุมชนด้านการประกอบอาชีพของคนบ้านร่มไทรรัตน์

อาชีพ / เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.เกษตรกรรม	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- ทำนา							/	/	/	/	/	
- ถั่วเหลือง	/	/	/	/		/	/	/	/	/		/
- กระเทียม	/	/			/	/	/	/	/	/	/	/
- พริก , บวบ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- ถั่วฝักยาว	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- มะเขือเทศ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- มะเขือยาว	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- แตงกวา	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- การเลี้ยงวัว	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- การเลี้ยงปลา	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
2. รับจ้างทั่วไป	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-รับจ้างในชุมชน	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-โรงงานดินขาว	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-โรงงานเซรามิก	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-โรงงานอื่น ๆ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-รับเหมาอื่น ๆ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-รับจ้างขับรถ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
3. รับราชการ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
4. อาชีพอื่น ๆ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- ค้าขาย	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- รัฐวิสาหกิจ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
-พนักงานบริษัท	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- เจ้าของกิจการ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
- แคดดี้กอล์ฟ	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/

■ การรวมกลุ่มในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์

- กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) โดยมีนายนิคม รักสถาน
เป็นประธานกลุ่มจัดตั้งนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข

- กลุ่มแม่บ้าน มีประธาน คือ นางคำใหม่ มีชื่อ
กลุ่มฌาปนกิจ มีอยู่ 2 กลุ่ม ในหมู่บ้านและรวมกันทั้งตำบลมีทุกครอบครัวเป็นสมาชิก

- กองทุนในชุมชน

1. กองทุนเงินล้าน ดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี
2. กองทุนเงินแสน ไม่มีการเก็บดอกเบี้ย
3. กองทุนกลุ่มเลี้ยงวัว ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน
4. กลุ่มพ่อบ้าน 9 10
1. กลุ่มแม่บ้าน 9 10
2. กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์
3. กองทุน CCF
4. การบริหารจัดการประปาหมู่บ้าน 9 และ 10

3.2 ผลการดำเนินงานวิจัยตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่มืพื้นที่และสมาชิกในชุมชนมีความเห็นร่วมกัน

3.2.1 จากกลุ่มออมทรัพย์...ถึง...การรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร

กิจกรรมหลักของงานวิจัยระยะที่ 2 เน้นการหารูปแบบการจัดการหนี้สินของคนบ้านร่วมไทรรัตน์ มีการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สินที่มืพื้นที่และสมาชิกในชุมชนมีความเห็นร่วมกันมีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อตรวจสอบผลของการดำเนินการตามแนวทางในการจัดการหนี้สิน โดยรูปแบบในการจัดการหนี้สินของชุมชนนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดกิจกรรมจากแผนงานเดิมที่วางไว้ เนื่องจากในส่วนของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์การเงินนั้นไม่มีน้ำหนักพอที่จะเคลื่อนไหวเรื่อง

ในช่วงรอยต่อของการสรุปงานหนี้สินของบ้านร่วมไทรรัตน์ปีที่ 1 ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลและสถานการณ์ที่เป็นอยู่จะนำมาสู่แผนการดำเนินงานตามแนวทางการจัดการหนี้สินของชุมชนซึ่งในช่วงแรกมีการหารือเรื่องของสถานการณ์กลุ่มออมทรัพย์ของบ้านร่วมไทรรัตน์ จากการสำรวจพบว่าชุมชนบ้านร่วมไทรรัตน์มีแหล่งทุนภายในน้อย โดยมีกองทุนหมู่บ้าน คือ กองทุนหลักที่เป็นกองทุนภายใน

ส่วนกองทุนอื่น ๆ มีน้อยคนในชุมชนจะกู้เป็นเงินฉุกเฉิน คนในชุมชนจึงใช้บริการแหล่งทุนภายนอก เช่น สหกรณ์การเกษตรกัวม ๙ จำกัด พฤติกรรมการออมของคนในชุมชนก็ยังมีน้อยมากถ้ามองจากรายได้ของคนเป็นหลัก ดูจากการออมจะออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้าน ด้วยการเริ่มจากกลุ่มที่เข้าร่วมงานวิจัยก่อน ทีมวิจัยจึงเห็นควรว่าการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นแหล่งทุนภายในและเป็นการสร้างนิสัยการออมให้กับคนในชุมชน ทีมวิจัยและคนในชุมชนจึงมีความเห็นชอบว่ากิจกรรมที่จะลองทำดูในปีต่อไปน่าจะเป็นเรื่องของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์

มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนบ้านร่วมไทรรัตน์มีการออมเงินมากขึ้น และมีนิสัยรักการออม และคนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการกลุ่มการเงิน ผลที่คาดว่าจะได้รับ คือ คนในชุมชนมีนิสัยรักการออม และมีเงินออมมากขึ้น คนในชุมชนได้เรียนรู้เกิดทักษะในการจัดการกลุ่มการเงิน และกลุ่มออมทรัพย์จะได้ตั้งอยู่ด้วยความมั่นคงโปร่งใส มีการตรวจสอบได้ ซึ่งจะมีวิธีการดำเนินงานเริ่มที่การเปิดเวทีหารือพูดคุยค้นหาทุนภายในของชุมชนวิเคราะห์สถานการณ์กลุ่มการเงินในชุมชนถึงความจำเป็นต่อการตั้งกลุ่มออมทรัพย์และแนวทางดำเนินงานต่อ การศึกษาร่วมกันของผู้เข้าร่วมโครงการหาชุมชนต้นแบบเพื่อไปศึกษาเรียนรู้กับชุมชนที่มีประสบการณ์ในการจัดการกลุ่มการเงินทั้งในส่วนที่สำเร็จและล้มเหลวเพื่อเรียนรู้การดำเนินงาน รูปแบบการจัดการและเรียนรู้ปัจจัยเอื้อและเป็นอุปสรรคหาแนวทางรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น และทดลองปฏิบัติการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยจะมีการประชุมคณะทำงานเป็นประจำทุกเดือน

เพื่อทบทวนการทำงานที่ผ่านมา และรับฟังเสียงสะท้อนจากคนทำงานและสมาชิกกลุ่ม เพื่อหาทางปรับแก้ให้เหมาะสมต่อไป

จากการเข้าร่วมเวทีของผู้เข้าร่วมโครงการและทีมงานวิจัยได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่หลายเวทีประจำเดือน พฤษภาคม ถึงเดือนกรกฎาคม 2550 พบว่าการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มการเงินนั้น ในที่ประชุมไม่แน่ใจว่าจะเข้าถึงปัญหาของคนในชุมชนบ้านร่มไทร รัตน์หรือไม่ เพราะถ้าดูจากกองทุนหมู่บ้านที่ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมโครงการเป็นคณะกรรมการกองทุนอยู่ พฤติกรรมการออมและการกู้เงินน่าจะไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งกลุ่มการเงินกลุ่มอื่นๆในหมู่บ้าน เงินมีการเคลื่อนไหวในแต่ละเดือนน้อยมากบางเดือนก็ไม่มีการกู้ยืมกันเลย เช่นกลุ่มพ่อบ้านเขต 9 (นายวีรวัฒน์ ฐ์เจน เป็นประธานกลุ่มแจ้งต่อที่ประชุมว่าเงินไม่มีการกู้ยืมมา 3 เดือนแล้ว มีนาคม ถึง พฤษภาคม) นายบุญส่ง หมั่นตรอง นายนิคม รักสถาน ซึ่งเป็น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน และทีมวิจัย พบว่าพฤติกรรมของคนที่เป็นสมาชิกกองทุนหมู่บ้านส่วนมากไม่มีปัญหาในการกู้ยืมและการชำระคืน บางเดือนไม่มีคนยื่นกู้เลยก็มี ในส่วนการออมมีการเพิ่มเงินอมน้อยมาก

กลุ่มพ่อบ้านเขต 10 การเงินก็มีการเคลื่อนไหวน้อยมาก ผู้ใหญ่สุพรรณ พังเพราะผู้ใหญ่บ้านร่มไทรรัตน์ ดูแลกลุ่มนี้อยู่ ได้เล่าถึงกลุ่มการเงินว่า เงินของกลุ่มมีการกระจายอยู่กับลูกกลุ่ม และมีการส่งดอกกันทุกเดือน คนที่กู้ก็จะเป็นคนกลุ่มเดิมที่ไม่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้กับทีมวิจัยเลยจึงเป็นเรื่องยากที่การศึกษาหาแนวทางในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพิ่มเข้ามาอีก

แนวทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในเบื้องต้นเกิดจากการนำข้อมูลของการทำบัญชีครัวเรือนเดิมที่ทำกันมาในช่วง 1 ปีแรก พบว่าเงินออมของแต่ละครอบครัวมีน้อยมาก หรือแทบไม่มีเลย จนในช่วงเดือน ตุลาคม 2549 ถึง มีนาคม 2550 ทีมวิจัยได้มีการปรับปรุงบัญชีครัวเรือนใหม่ เปลี่ยนจาก 13 หมวดรายการเป็น 11 หมวดรายการ รายการที่ตัดคือหมวดเงินออม และรวมรายการของกินเข้าเป็นหมวดเดียวกัน ทีมได้มีการประชุมและหารือร่วมกัน ระหว่างทีม และทีมกับผู้เข้าร่วมโครงการในการทำเวทีของชุมชน ในช่วงเริ่มโครงการระยะที่ 2 คือ เดือน เมษายน 2550 ถึง เดือน มิถุนายน 2550 ในช่วงนี้ทีมได้พยายาม หาแนวทางการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อดำเนินการในการจัดตั้งกลุ่มการเงิน และสร้างพฤติกรรมการเงินออมให้กับคนในชุมชน

ทีมวิจัยพบว่าผู้เข้าร่วมโครงการไม่ตอบสนองต่อแนวทางนี้ และในช่วงเวลานี้ทีมยังได้มีการศึกษากับกลุ่มการเงินเดิม มีอยู่ 7 กลุ่ม กับ 1 กองทุนมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. กลุ่มพ่อบ้านเขต 9 มีนายวิวัฒน์ ฐิเจน เป็นประธานกลุ่ม
2. กลุ่มแม่บ้านเขต 9 มีอาจารย์ พรศรี มีชื่อ เป็นประธานกลุ่ม
3. กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านเขต 10 มีนายสุพรรณ พังเพระ เป็นประธานกลุ่ม
4. กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ มีนางตีบ ใจการเป็นประธานกลุ่ม
5. กองทุนหมู่บ้าน มีนางสาวสุภาพร ชัดแข็งแรง เป็นประธานกลุ่ม
6. กลุ่มสหกรณ์การเกษตรกลุ่ม 9 มีอาจารย์ศิริศักดิ์ มีชื่อ เป็นประธานกลุ่ม
7. กลุ่มสหกรณ์การเกษตรกลุ่ม 10 มีนายอินหลง มีชื่อ เป็นประธานกลุ่ม

กองทุนมีชาว่าหมู่ที่ 9 แยกกลุ่มย่อยออกเป็น 4 กลุ่ม ละ 25,000 บาท ให้รูปแบบไม่มีดอกเบี้ย

1. กลุ่มทำนา มีนายระไว คำอ้ายเป็นประธานกลุ่ม
2. กลุ่มเลี้ยงวัว มีนายบุญส่ง มั่นตรอง เป็นประธานกลุ่ม
3. กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ มีนางตีบ ใจการเป็นประธานกลุ่ม
4. กลุ่มผลิตภัณฑ์ไม้ มีนายเกษม กลิ่นฟุ้งเป็นประธานกลุ่มเสียชีวิต เปลี่ยนมาเป็น นาย อินหลง มีชื่อ เป็นประธานกลุ่ม

การศึกษากลุ่มการเงินทำโดยการสอบถามแนวทางการทำงานจากทีมวิจัยที่กระจายการเป็นสมาชิกอยู่ทุกกลุ่มดังนี้ นายสำรวย จิตใส นายบุญส่ง มั่นตรอง นายนิคม รักสถาน นายนิพนธ์ ละออง นายสงวน เสาร์พันธุ์คำ เป็นสมาชิก กลุ่ม พ่อบ้าน แม่บ้านเขต 9 กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มสหกรณ์การเกษตรกลุ่ม 9 เป็นกลุ่มย่อยของสหกรณ์การเกษตรก๊วลมฯ จำกัด กองทุนหมู่บ้าน นายสุพรรณ พังเพระ นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง เป็นสมาชิกกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้านเขต 10 กลุ่มสหกรณ์การเกษตรกลุ่ม 10 เป็นกลุ่มย่อยของสหกรณ์การเกษตรก๊วลมฯ จำกัด กองทุนหมู่บ้าน

ทีมวิจัยเป็นสมาชิกทุกกลุ่มการเงินในหมู่บ้าน บางกลุ่มทีมไม่เป็นแต่ภรรยาเป็นสมาชิก อยู่การหาข้อมูลจึงสามารถทำได้ทุกกลุ่มโดยหาข้อมูลกลุ่มการเงินจากทีมวิจัยเป็นหลัก จากการศึกษาค้นข้อมูลกลุ่มการเงินในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์พบว่า

1. กองทุนมีภาษาว่าหมู่ที่ 9 แยกกลุ่มย่อยออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวนา , กลุ่มเลี้ยงโค, กลุ่มผลิตถัณฑ์ไม้ และกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ ได้ทุนกลุ่มละ 25,000 บาท ให้รูปแบบ ไม่มีดอกเบี้ย ปัจจุบัน ทั้ง 4 กลุ่มย่อยไม่มีการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจากเดิมกลุ่มได้มีการเอาสมาชิกของแต่ละกลุ่มมาเฉลี่ยให้สมาชิกยืมโดยคิดดอกเบี้ยละ 2 บาทต่อปี ดำเนินการมาถึงปี 2548 ทุกกลุ่มเก็บเงินทุนไปส่งคืนที่องค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนาและไม่มีกลุ่มไหนเอาเงินมาทำกิจกรรมเลย

เงินส่วนนี้เมื่อปี 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา ได้ตั้งโรงงานน้ำดื่มมีการระดมทุนแต่ละหมู่บ้าน บ้านร่มไทรรัตน์ได้มีการประชุมกันและเสนอให้เอาเงินส่วนนี้จำนวน 20,000 บาท ลงหุ้นในนามหมู่บ้าน เงินส่วนที่เหลืออีก 80,000 บาทยังไม่มีมีการดำเนินการ

ทีมได้หาหรือและเสนอต่อที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านเมื่อเดือนตุลาคม 2550 ขอหรือที่ประชุมเพื่อเอาเงินส่วนที่เหลือมาเป็นทุนดำเนินงานในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและลดต้นทุนการเกษตรที่ประชุมให้มีการตั้งกลุ่มและสามารถใช้เงินส่วนที่เหลืออยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลนิคมพัฒนา ได้ (ข้อมูลจากนายสุพรรณ พังเพระ และนายบุญส่ง หมั่นตรง)

2. กลุ่มพ่อบ้านเขต 9 นายวีรวัฒน์ ฐาเจน เป็นประธานกลุ่ม ปัจจุบันมีการดำเนินงานอยู่คือ มีเงินทุนหมุนเวียนอยู่ 60,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทมีการปล่อยกู้ให้กับสมาชิกรายละไม่เกิน 5,000 บาทให้คืนทั้งต้นทั้งดอกระยะเวลา 3 เดือนผู้ดำเนินการคือประธานกลุ่มกับเลขาฯกลุ่ม สามารถพิจารณาและให้กู้ตามดุลพินิจของประธานกลุ่มได้เลยโดยให้สมาชิกกลุ่มแจ้งความต้องการต่อประธานและทำสัญญากู้ยืมเลย มีการประชุมกลุ่มปีละ 1 ครั้งเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน และเลือกคนทำงานใหม่ กลุ่มนี้ไม่มีการออมทรัพย์ สมาชิกคือทุกคนครอบครัวในเขต 9 เดิม

กลุ่มการเงินกลุ่มนี้จะเก็บการเงินไม่มีเอามติที่ประชุมของแต่ละปีเป็นระเบียบเลย ก่อนนั้นมีการออมร่วมกันสมาชิกเป็นครอบครัวและสืบทอดกันไปจากพ่อสู่ลูกโดยใช้บ้านเลขที่เป็นสมาชิก ถ้ามีการแยกครอบครัวให้ถือว่าสิทธินั้นหมดไปในตัวบุคคลรายที่แยกออกมาสร้างครอบครัวใหม่ ถ้าต้องการเป็นสมาชิกกลุ่มต้องมีการซื้อหุ้นเข้าเป็นสมาชิก มีสมาชิก 44 ครอบครัว (เงินต้น 60,000 บาท / 44 ครอบครัว เท่ากับหุ้น)

ก่อนหน้านี้กลุ่มมีการดำเนินการให้สมาชิกกู้และมีเงินรวม 120,000 บาท เมื่อปี 2547 กลุ่มได้ประชุมมีมติที่ประชุมให้มีการเฉลี่ยคืน และคงเงินต้นไว้ 50,000 บาท เนื่องจากสมาชิกไม่มีการกู้ยืม ส่วนมากจะกู้ยืมที่ กองทุนหมู่บ้านและสหกรณ์การเกษตรที่ล้มเลิกไป เพราะดอกเบี้ยถูกกว่ามาก (ร้อยละ 6 - 8.5 ต่อปี) เป็นเงินกู้ฉุกเฉินไม่เกิน 5,000 บาทต่อครั้งระยะไม่เกิน 3 เดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน (ข้อมูลจากนายวิวัฒน์ ฐิเจน นายสำรวย จิตใส นายนิคม รักสถาน นายนิพนธ์ ละออง นายสงวน เสาร์พันธ์คำ นายบุญส่งหมั่นตรอง)

3. กลุ่มแม่บ้านเขต 9 อาจารย์พรศรี มีชื่อ เป็นประธานกลุ่ม มีหลักการทำงานคล้าย มีเงินในกลุ่ม 23,000 บาท ให้กู้ยืมโดยการเห็นชอบของคณะกรรมการกลุ่ม 3 คนกู้ได้รายละไม่เกิน 3 เดือน ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน มีการประชุมปีละ 1 ครั้ง ระเบียบการเงินให้ถือมติที่ประชุมแต่ละปีเป็นระเบียบกลุ่ม แนวทางและวิธีการอื่นเหมือนกับกลุ่มพ่อบ้านเขต 9 (ข้อมูลจากนายสำรวย จิตใส ด้วยการสอบถามจากนางยมนา จิตใส)

4. กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านเขต 10 นายสุพรรณ พังเพราะเป็นประธานกลุ่ม มีเงินทุนในกลุ่ม 250,000 บาท ให้สมาชิกกลุ่มกู้ยืมตามความต้องการไม่จำกัดจำนวนขึ้นอยู่กับประธานกลุ่มจะให้กู้เท่าไร ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน โดยส่วนมากจะให้สมาชิกกู้รายละ 3,000 ถึง 5,000 บาทต่อครั้ง ถ้าไม่มีเงินต้นส่งให้ส่งดอกก่อนในรอบ 3 เดือน มีการประชุมกลุ่มปีละ 1 ครั้ง ระเบียบกลุ่มให้เอามติที่ประชุมประจำปีเป็นระเบียบกลุ่ม ทุกครอบครัวในเขต 10 เดิมเป็นสมาชิกร่วมกันการแยกครอบครัวออกไปก็ยังได้สิทธิอยู่ (ข้อมูลจาก นายสุพรรณ พังเพราะ)

5. กลุ่มดอกประดิษฐ์ นางติบ ใจการเป็นประธานกลุ่ม กลุ่มนี้เกิดจากการที่กรมประชาสัมพันธ์ต้องการให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริมได้มีการจัดหาอาจารย์มาสอนทำดอกไม้ประดิษฐ์จากกระดาษสา และจัดหาทุนมาให้กลุ่มทั้งเงินกู้และเงินให้เปล่า มีการอบรมทรัพยากรเพื่อการผลิตเป็นรายบุคคลแยกตามบัญชีรายคนทุกเดือน (สัจออมทรัพย์) มีการลงหุ้นของสมาชิก รวมถึงมีระเบียบในการดำเนินงานชัดเจนมีการประชุมสมาชิกกลุ่มทุกเดือน มีการปล่อยกู้และคณะกรรมการพิจารณาการกู้ยืมเงิน ให้กู้รายละไม่เกิน 3,000 บาท ระยะเวลา สามเดือน

กลุ่มนี้ตั้งเมื่อปี 2543 มีเงินทุนในการดำเนินการ 45,000 บาท เงินกู้จากกรมประชาสัมพันธ์อีก 45,000 บาท รวมทุน 90,000 บาท การดำเนินงานโดยการเอา ส่วนต่างของดอกเบี้ยที่ได้ไป จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ มาทำการผลิตดอกไม้จากกระดาษสาเพื่อใช้ในงานศพในตำบลนิคมพัฒนา

ในช่วงแรกกลุ่มมีรายได้จากการจำหน่ายดอกไม้ประดิษฐ์ มีเงินส่งคืนเงินกู้เป็นรายเดือน ดำเนินการได้ถึงปี 2548 รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ไม่มี เนื่องจากชมรมผู้สูงอายุเปลี่ยนคณะทำงานใหม่ (กิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุตำบลนิคมพัฒนาคือการทำปราสาทและโหงวศพ) ไม่ซื้อดอกไม้ประดิษฐ์จากกลุ่ม ทำให้กลุ่มไม่มีรายได้ กลุ่มหาลูกค้ารายใหม่ไม่ได้ จึงได้มีการ

ประชุมกลุ่ม มีมติให้เอาเงินที่เป็นทุนที่ได้เปล่าไปชำระหนี้เงินกู้ ส่วนที่เหลือที่เป็นหุ้น ให้คืนกับสมาชิก และเหลือจากการคืนหุ้นให้เฉลี่ยให้กับสมาชิกทุกคน

กลุ่มเล็กกิจกรรม ไปเนื่องจากผลผลิตจำหน่ายไม่ได้ ไม่มีผู้จัดการ และสมาชิกในกลุ่มก็ไม่มีเวลาในการมารวมกลุ่มทำดอกไม้ (นายสำรวจ จิตใส ผู้ให้ข้อมูล)

6. กองทุนหมู่บ้าน สมาชิกในกลุ่มมีการออมแต่ออมน้อยและการออมส่วนมากจะเก็บเงินออมเป็นรายปีมีคณะกรรมการกองทุนมาเก็บเอง ส่วนมากสมาชิกจะกู้ให้กู้รายละไม่เกิน 20,000 ถึง 30,000 บาท ส่วนระเบียบการต่างๆตามที่ระเบียบกองทุน ถ้าดูพฤติกรรมการกู้ยืมเงินของคนในชุมชนพบว่าก่อนที่จะงานวิจัยเข้าเงินไม่พอให้สมาชิกกองทุนกู้ยืม ช่วงปี 2549 เงินกองทุนมีค่าน้อยลง จนถึงปัจจุบันในการพิจารณาเงินกู้ของคณะกรรมการเปิดให้มีการกู้ยืมทุกเดือน ต่างจากก่อนที่จะงานวิจัยเข้ามา ในแต่ละเดือนจะไม่มีมีการพิจารณาเงินกู้เนื่องจากมีการเข้าคิวรอการกู้เงินมากกว่าการจ่ายคืน

ส่วนหนี้เสียที่เกิดขึ้นน้อยมาก หนี้เสียที่เกิดขึ้นเกิดจากการทำงานผิดพลาดของคณะกรรมการเนื่องจากมีการปล่อยกู้ให้สมาชิกที่อยู่บ้านเลขที่เดียวกันสูงเกินไปคือปล่อยให้กับสมาชิก 4 คนในบ้านหลังเดียว รวมเป็นเงิน 110,000 บาท (ทุกคนมีงานทำที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูนมีแม่อยู่บ้านกับหลาน) คณะกรรมการแก้ไขด้วยการให้ส่งคืนรายเดือนตามจำนวนขั้นต่ำที่ตกลงกันได้เงินก็ได้ทยอยกลับมาทุกเดือน การกู้ยืมใช้สมาชิกค้ำประกัน ดอกเบี้ยร้อยละ 6 บาทต่อปี กู้ครั้งแรกร้อยละ 12 บาทต่อปี (ข้อมูลจากนายนิคม รักสถาน นายสุพรรณ พังเพระ นายบุญส่ง หมั่นตรอง)

7. กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่ม 9 กลุ่ม 10 สองกลุ่มนี้ขึ้นอยู่กับสหกรณ์การเกษตรกิโลมฯ จำกัดที่ตัวแทนกลุ่มไปเป็นกรรมการ กลุ่มละ 1 คน ส่วนมากสมาชิกจะฝากเงินกับสหกรณ์การเกษตรกิโลมฯ จำกัด และมีการกู้ยืมจากแหล่งทุนนี้เป็นหลัก เนื่องจากกู้ได้จำนวนมาก ดอกเบี้ย ร้อยละ 6 ถึง 8.5 ต่อปี ใช้หลักทรัพย์และบุคคลค้ำประกันเงินกู้ได้ และมีการปันผลกลับคืนให้กับสมาชิกด้วย

การปันผลขึ้นอยู่กับผลประกอบการในรอบปี มีหนี้เสียเล็กน้อยเนื่องจากถ้าไม่ส่งหนี้สามารถยึดสินทรัพย์ที่เอามาค้ำประกันได้ และมีการตรวจสอบและควบคุมจากบุคคลภายนอก

การกู้ยืมเงินในแต่ละครั้งจะต้องกักเงินจำนวนหนึ่งไว้เป็นทุนเรือนหุ้นของผู้กู้เอง การกู้เงินจากแหล่งทุนนี้ทำให้มีการออมแบบไม่รู้ตัว

จากการศึกษาข้อมูลกลุ่มการเงิน ทั้งภายนอกและภายในที่ชุมชนใช้เป็นแหล่งทุนในการให้บริการ ให้บริการของคนในชุมชน ถ้าโยงไปที่การแหล่งเงินจากการสำรวจพบว่าแหล่งทุนที่ชาวบ้านกู้มากคือสหกรณ์การเกษตรกิโลมฯ จำกัด ซึ่งชาวบ้านที่เป็นสมาชิกถือหุ้นอยู่

กลุ่มการเงินทั้ง 7 กลุ่ม มีส่วนที่คล้ายกันคือเน้นให้สมาชิกกู้ยืมทำให้พฤติกรรมการออมของคนในชุมชนนี้ไม่ได้ให้ความสำคัญเลย มีกลุ่มที่ต่างไป คือ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ที่มีนายสำรวจ จิตใส เป็นที่ปรึกษา ในช่วงที่ดำเนินการอยู่มีการออมในลักษณะการออมแบบสัจจะออมทรัพย์ทุกเดือน สุดท้ายก็ถูกปิดกลุ่มไปตามมติของกลุ่ม กลุ่มที่ทำให้เงินออมของชาวบ้านมีอีกกลุ่มคือกลุ่มสหกรณ์การเกษตรกิโลมฯ กลุ่ม 9 กลุ่ม 10 จะมีการหักเงินเป็นทุนเรือนหุ้นทุกครั้งที่มีการกู้ยืมเงิน

แนวทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์..ไม่ได้รับการตอบสนองจากชาวบ้าน

จากการศึกษากลุ่มการเงินของทีม และทีมได้เอาเรื่องการเงินไปคุยในเวทีชาวบ้านในช่วงเดือนเมษายน 2550 ถึง เดือนพฤษภาคม 2550 พบว่าเวทีที่จะเจียบไม่มีการพูดถึงจากชาวบ้านเลยมีเฉพาะทีมวิจัยเท่านั้นที่คุยกับชาวบ้าน

ทีมวิจัยจึงกลับมาทบทวนกิจกรรมเก่าและหาแนวทางใหม่ร่วมกัน โดยทีมมีโจทย์ย่อยคือหากิจกรรมที่ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมควรจะเริ่มจากอะไร จากการหารือกันระหว่างทีมวิจัยกับทีมกลางและการเอาบัญชีสรุปรายรับรายจ่ายของชุมชน ทีมได้เห็นแนวทางจากอาชีพที่ทุกคนครัวมีรายได้เกือบทุกวัน จากรายได้ที่ทีมเห็น ทีมนำไปวิเคราะห์ว่ารายได้มาจากไหน

พบว่ารายได้ของคนบ้านร่มไทรรัตนมีอยู่หลักอยู่ 3 ทางคือ

1. รายได้จากอาชีพเกษตรกรรม
2. รายได้จากการรับจ้าง
3. รายได้จากทางอื่น เช่น รับราชการ (กลุ่มนี้มีน้อย)

จากที่มาของรายได้ ทั้ง 3 ทาง อาชีพที่คนในชุมชนทำคืออาชีพเกษตรกรรม มีจำนวน 84 ครัวเรือน ทีมเอาข้อมูลด้านอาชีพมานักคุยกันต่อว่า กิจกรรมที่จะทำแล้วสามารถเข้าถึงได้ทุกคนคือการหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตในด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนอาชีพรับจ้างของคนในชุมชนเป็นความพอใจของผู้ประกอบอาชีพและโรงงานส่วนมากก็อยู่ใกล้กับหมู่บ้าน

แนวทางการทำงานต่อไปของทีม คือการลดต้นทุนการผลิตด้านการเกษตร มาร่วมกันทำงาน ที่เป็นเรื่องที่คนทั้งชุมชนมีส่วนร่วม และทีมคิดว่าควรจะเป็นเรื่องของคนส่วนรวมได้ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นกับการเอาเรื่องการผลิตต้นทุนเข้าเสนอต่อ เวทีชาวบ้านอีกครั้งในการประชุมประจำเดือนมิถุนายน 2550

เหตุผลที่ต้องเปลี่ยนจากกลุ่มออมทรัพย์การเงินมาเป็นการรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิต แท้จริงแล้วทั้งสองกิจกรรมนี้มีเป้าหมาย/จุดหมายเดียวกัน คือ การเก็บออมและลดต้นทุนการผลิตของกลุ่มเกษตรกร

3.2.2 ผลักดันเป็นเรื่องหน้าหมู่ “ลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร”

จากการทำเวทีชุมชนในเดือนมิถุนายน 2550 มีการนำเสนอเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยหยิบยกสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ บ้านร่มไตรรัตน์ได้มีการทำบัญชีครัวเรือน ปี พ.ศ.2548-2550 พบว่าปีพ.ศ.2548-2549 ค่าใช้จ่ายหมวดการลงทุน สูงถึง 758,892 บาทต่อปี (มีนาคม 48 - กุมภาพันธ์ 49) คิดเป็น 11%ของรายจ่ายของบ้านเป็นร่มไตรรัตน์ และอีกหมวดคือหมวดเชื้อเพลิง 1,334,613 บาทต่อปี ในสองหมวดมีส่วนสัมพันธ์กับ วิถีชีวิต ในการลงทุนด้านการเกษตร คือการ ซื้อ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ยาคุมและกำจัดวัชพืช ฮอริโมน การซื้อเมล็ดพันธุ์ การจ้างแรงงาน ในหมวดการลงทุน 758,892 บาท

ทำให้เห็นค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการลงทุนในการประกอบอาชีพที่ค่อนข้างสูง คนบ้านร่มไตรรัตน์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่่นอกจากเรื่องการศึกษาบุตรแล้ว เรื่องค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าการดูแลพืชผลทางการเกษตรดูจะเป็นเรื่องที่ทำให้หลายครอบครัวต้องประสบกับภาวะหนี้สินอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้จึงมีการหารือเพื่อหาแนวทางการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร และจะเป็นการสร้างควมสามัคคี ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ทีมวิจัยก็ได้นำเสนอเรื่องการลดต้นทุนด้านการเกษตร ต่อเวที โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องการลดต้นทุนการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำส้มควัน เต่าเผาถ่าน การทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น

ในเวทีมีการนำเสนอวิธีการลดต้นทุนที่ นายนิคม รักสถาน ทำอยู่กับการปลูกแตงร้านในพื้นที่ 2 งาน โดยการลดการใช้ปุ๋ยเคมี มีวิธีการดังนี้

การปลูกแตง จำนวน 2 งาน ด้วยการใส่ปุ๋ยคอก (ขี้วัว) แทนปุ๋ยเคมี จากเดิมใช้ปุ๋ยเคมี 2 กระสอบ ลดต้นทุนโดยการลดปุ๋ยเคมีเหลือ 1 กระสอบ ใช้ปุ๋ยคอกทดแทน อีก 30 กระสอบ

จากการลดต้นทุนทีมได้วิเคราะห์ให้ชาวบ้านเห็นดังนี้(ต้นทุนอย่างอื่นเหมือนกัน)

ทุนเดิม	ใช้ปุ๋ย 2 กระสอบ (ปี 2549) ราคากระสอบละ 640 บาท เป็นเงิน	1,280 บาท
วิธีใหม่	ขี้วัว 30 กระสอบ ราคากระสอบละ 10 บาท เป็นเงิน	300 บาท
	ใช้ปุ๋ย 1 กระสอบ (ปี 2549) ราคากระสอบละ 640 บาท เป็นเงิน	640 บาท
	ค่าแรงเพิ่มอีก 1 วัน	150 บาท
	รวมรายจ่าย	1,090 บาท

ผลที่ได้ คือ ทำให้ต้นทุนลดลง 190 บาทต่อการปลูกแตง 1 ครั้ง แต่ยังมีส่วนที่ได้เพิ่มคือเดิมสามารถเก็บผลผลิตได้ในการปลูก 1 ครั้งประมาณ 25- 30 วัน พอมาปลูกแบบใหม่มีระยะการเก็บผลผลิตเพิ่มขึ้น เป็น 30-45 วัน ขึ้นอยู่กับการให้น้ำ ปุ๋ยเคมีที่เคยใช้เปลี่ยนมาเป็นการให้ปุ๋ยเพื่อเสริมธาตุอาหารให้กับแตง

วิธีการปลูกจากเดิมใช้ปุ๋ยเคมีรองพื้นก่อนคลุมดินมาเป็นใช้ปุ๋ยคอกในการรองพื้นเตรียมดิน ก็จะมีการเตรียมดินเพิ่มอีก 1 วันแต่เมื่อเทียบกับผลผลิตที่ได้เพิ่มขึ้นจากการเพิ่มวันทำงานอีก 1 วัน ทำให้เพิ่มระยะการเก็บไปอีก 5 -15 วัน ทำให้มีรายได้เพิ่มประมาณ 3,000 - 6,000 บาทต่อการปลูกแดง 1 ครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาแดงในท้องตลาด ผลผลิตได้เพิ่มจากการเพิ่มวันที่เก็บผลผลิต

เมื่อนำเสนอแล้วทีมได้ขอมติว่าชาวบ้านจะทำอะไรต่อไป ที่ประชุมมีมติ ให้ทำการหาแนวทาง ในการลดต้นทุนการเกษตร แนวทางให้ที่ไปคิดหาและชาวบ้านไปคิดหาแนวทางในการทำงานต่อไป ประชุมเดือนต่อ คือ เดือนกรกฎาคม ส่วนเดือนมิถุนายนเป็นช่วงที่ทำนากัน

3.2.3 การเสนอโครงการจัดตั้งร้านค้าเพื่อการเกษตรของโครงการ พพพ.

คนในชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์ ไม่เพียงแต่ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานการวิจัยหาแบบการจัดการหนี้สินเท่านั้น ยังพยายามหาช่องทางที่จะผนวกเป้าหมายในการจัดการหนี้สินเข้ากับโครงการพัฒนาของชุมชน เพื่อให้เกิดรูปธรรมในการจัดการปัญหาหนี้สินของชุมชน

โดยในช่วงเดือนสิงหาคมถึงกันยายน 2550 ทางราชการได้ให้ชุมชนเสนอโครงการ พพพ. หรือ SML เดิม เข้ามาให้หมู่บ้านทำโครงการเสนอ เข้าไปมีการประชุมเพื่อเสนอโครงการ และหาโครงการสำหรับบ้านร่มไทรรัตน์ เป็นจังหวัดเดียวกับผู้เข้าร่วมโครงการกำลังหาแนวทางการหาทุนเพื่อเอามาใช้ในโครงการอยู่และมีแนวทางอยู่ 3 แนวทาง

1. รวมกันซื้อของคือทุกเดือนมีการสำรวจความต้องการแล้วเอาเงินมาฝากชื่อจำพวก ปุ๋ยเคมี สารเคมีต่างๆ (เงินลงทุนส่วนนี้ที่ประชุมสรุปว่าจะซื้อเงินสดอยู่แล้ว) ที่ต้องการใช้
2. ทำการออมร่วมกันเพื่อเป็นทุนในการก่อตั้งร้านค้าด้านเกษตร เคมีภัณฑ์
3. กู้เงินจากกองทุนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน(งบมียาชาว่า)มาเป็นเงินทุนหมุนเวียน

เวทีการประชุมโครงการ พพพ. ทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูลที่มีการสำรวจการใช้ ปุ๋ยและเคมีภัณฑ์ ต่อผู้เข้าร่วมเวที จากข้อมูลที่น่าเสนอ และประโยชน์ที่คนส่วนมากในชุมชนจะได้รับที่ประชุมได้ให้นำเสนอเป็นโครงการ พพพ. ของบ้านร่มไทรรัตน์ ทำให้มีการรองบประมาณจากการนำเสนอโครงการหลังจากที่ทีมวิจัย กับคนในชุมชนทำโครงการผ่านระดับอำเภอในเดือนตุลาคม 2550 ทีมวิจัยก็หยุดการเคลื่อนไหวในด้านนี้ แต่ไปเน้นการลดต้นทุนด้านอื่น

ช่วงแรกอยู่ในระหว่างการหารือ นำเอาปัญหาต่างๆ มาคุยกันเพื่อหาจุดอ่อนจุดแข็งและความเป็นไปได้ ความต้องการของชุมชน ส่วนข้อมูลทางการเกษตรที่เก็บมาจากแบบสอบถามนั้นก็ได้นำเอาตัวเลขการใช้ปุ๋ยใช้ยาของแต่ละครอบครัวมาทำตารางให้ดูว่าในแต่ละปีของฤดูกาลทำนาที่ดีปลูกผักก็ดีเราต้องใช้ปุ๋ยและสารเคมีไปมากน้อยเท่าไร เมื่อนำเอารายจ่ายเหล่านั้นมา

รวมกันเราจะเห็นได้ว่ารวมแล้วในแต่ละปีเราใช้เงินซื้อปุ๋ยและสารเคมีไปไม่ใช่น้อยเลย เมื่อเห็น
ดังนี้แล้วเราจะได้ช่วยกันเพื่อทำอย่างไรที่จะได้ลดต้นทุนให้ได้มากกว่านี้

หลังจากที่ชุมชนเสนอเข้าโครงการ พพพ. ทำให้การขับเคลื่อนในพื้นที่หยุดชะงักเพราะ
หวังงบประมาณการดำเนินงานจากโครงการของรัฐ แต่สุดท้ายผลการพิจารณาคือโครงการไม่
ผ่าน แต่ทุกคนก็ไม่ท้อ ยังคงเริ่มขยับเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานต่อไป

จากการประชุมที่มวิจัยและเพื่อให้เกิดความเข้าใจและหาแนวทางการทำงานในเรื่องที่
เป็นจุดเหมือนของชุมชนจึงได้มีการศึกษาดังนี้

- การทำแผนที่คนรู้ในชุมชน ด้านต่างๆ เพื่อหาความรู้ภายใน
- การสำรวจอาชีพและการใช้สารเคมีต่างๆและปัจจัยที่เป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพ
- นำข้อมูลด้านการลงทุนของการลงทุน(บัญชีครัวเรือนมาศึกษาาร่วมกัน
- การตรวจสอบสารเคมีในเลือดของคนในชุมชน
- การศึกษาแนวทางต่างๆในการลดต้นทุนโดยทีมต้องทดลองทำก่อนแล้วเอาไปขยายผล

ต่อชุมชน

3.2.4 การทำแผนที่คนรู้เรื่องการเกษตร

ทีมกลางชวนทีมพื้นที่นั่งคุยเรื่องแผนที่คนรู้เรื่องการเกษตร เพราะเป็นหมู่บ้านที่สามารถ
ทำการเกษตรได้ตลอดปี มีคนเก่งๆในการเพาะปลูกมากมายแต่ไม่เคยได้นำคนเหล่านั้นมาถอด
ความรู้เลย

คนบ้านร่มไทรรัตน์มีอาชีพการเกษตร(เพาะปลูก)เป็นหลัก นอกนั้นมีรับจ้างโรงงาน รับ
ราชการบ้าง โดยการเพาะปลูกนั้นทำเยอะที่สุด มีปลูกข้าวทำนา แตงกวา ผักกาดกวางตุ้ง พริก
ถั่ว พักทอง มีทั้งที่ปลูกเองและปลูกให้บริษัทของประเทศจีน(เจียไต๋)หรือที่เรียกกันว่า “**เกษตรไร้
ญาติ**” พอพูดคุยไปว่าใครทำอะไรที่ไหนดีอย่างไร มีเทคนิคอะไรบ้างที่สามารถบอกเล่าเรียนรู้
ร่วมกันได้

พบว่าคนที่เก่งในการเพาะปลูกเกือบทุกอย่าง ก็คือนักวิจัยนั่นเอง อย่างนายบุญส่ง และ
นางอินทอง ทีมวิจัยหลายคนเห็นว่าการทำแผนที่คนรู้มีประโยชน์มาก เพราะทำให้เห็นคนที่เก่ง
ในบ้านเยอะแต่ไม่มีการพูดเรื่องนี้ นายนิคมบอกว่า “**ผมก็ได้ความรู้จากลุงบุญส่งนี่แหละ ไม่รู้
อะไรก็มาถามแล้วเอาไปทำก็ได้ผลดี**”

ทีมกลางจึงเสนอว่าน่าจะมีเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อชวนคุยเรื่องนี้ เอาคนเก่ง คนที่ทำได้จริงมา
คุยอาจเป็นวงคุยเล็กในหมู่บ้าน ประกาศเชิญใครสนใจก็มาร่วมได้ โดยต้องมีคนข้างนอกมาชวน
พูดคุย ถ้าให้คุยกันเองชาวบ้านจะไม่ยอมรับจะหาว่าเป็นการสั่งสอนกัน ซึ่งเวทีแบบนี้อาจมีคนมา
แอบฟังแล้วเอาไปทำตามพอเค้าเห็นดีแล้วอาจจะยอมรับในสิ่งที่ทีมวิจัยกำลังทำอยู่ก็เป็นได้

ทีมวิจัยได้หารือกันอีกครั้งทีมสรุปว่าการทำแผนที่คนรู้ และการแลกเปลี่ยนนั้นควรจะ
เริ่มที่ทีมที่ได้ทดลองทำและได้ผลมีหรือไม่ ทีมสรุปได้ดังนี้

ตารางแสดง “คนรู้” เรื่องการเกษตร (เฉพาะทีมวิจัย)

การทำการเกษตร	คนรู้เรื่องการเกษตร						
	นายนิคม รักสถาน	นายบุญส่ง หมั่นตรอง	นายนิพนธ์ ละออง	นางอินทอง เป็นพวก	นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง	นายสงวน เสาร์พันธุ์คำ	นายสำรวย จิตใส
แตงกวา	/		/	/			
บวบ	/		/				
ผักกาด		/					
ถั่วฝักยาว	/			/			
พริก				/			
หอมแดง			/	/			
กระเทียม				/			
มะเขือเทศ				/			
ถั่วเหลือง		/					
ข้าว		/	/				
การทำน้ำส้มควัน		/	/		/		/
ปุ๋ยน้ำชีวภาพ(หอยเชอรี่)		/					
ปุ๋ยหมัก		/	/	/	/		
การเตรียมดิน						ทดลองปลูก พืชโดยการ ไถเตรียมดิน	

3.2.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้..เรื่องการเกษตร..

จากการที่ทีมได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนในการที่ปลูกพืชชนิดเดียวกันแต่ผลผลิตต่างกันทีมจึงได้สรุปแนวทางร่วมกันว่าการทำเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการทำแผนที่คนรู้ควรจะเริ่มจากทีมวิจัยที่ทำอยู่แล้วมานำเสนอก่อนแล้วผู้เข้าร่วมเวทีที่มีการเพราะปลูกพืชชนิดนั้นๆก็จะเสนอวิธีการของตนเองออกมา และทีมจะต้องมีการแบ่งคนเพื่อจดบันทึกแนวทางของแต่ละคนและแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับการปลูกพืชแต่ละชนิด ได้มีการทำเวทีเรื่องแผนที่คนรู้ต่อเวทีชุมชน 2 ครั้งคือ เรื่องผลผลิตการทำนาเมื่อเดือนธันวาคม 2550 การปลูกพริก เมื่อเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน

เวทีการแลกเปลี่ยนการทำนา เริ่มจาก นายนิพนธ์ ละออง ทดลองเอาเมล็ดกับข้าวมาใช้ในเตรียมดินการปลูกแต่งในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน 2550 ต่อมาได้ใช้พื้นที่ ที่ปลูกแต่ง มาไถเพื่อหว่านกล้า พบว่าในตอนไถนั้นไถง่ายมาก เมื่อหว่านกล้า ต้นกล้าขึ้นงามเขียวและกลีบใหญ่เมื่อสังเกตเห็นดังนั้นจึงได้เอาเมล็ดกับข้าว ไปลงที่นาที่จะปลูกข้าวที่ประมาณ 1 ไร่ 2 งาน ได้ผลผลิต 40 กระสอบ ใช้ปุ๋ยเคมีตอนต้นข้าวออกรวงใหม่ๆ เท่านั้น ลดปุ๋ยลง 1 ใน 3 ของการใช้ปุ๋ยเมื่อเทียบกับปี 2549 ได้ข้าว 28 กระสอบ ใส่ปุ๋ย 2 ครั้ง

หลังจากที่นิพนธ์ พูดจบผู้เข้าร่วมเวทีได้มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างมากมายส่วนมากก็จะได้พูดถึงผลผลิต ฤดูที่ผ่านมา เวทีแลกเปลี่ยนกันส่วนมากก็จะแตกต่างกันคือการเตรียมดินและการใช้ปุ๋ย หลายคนบอกว่าการใช้ปุ๋ยเคมีง่าย ถึงเวลาก็เอาไปหว่าน ไม่ได้มีการเปรียบเทียบผลผลิตที่ได้ การเตรียมดินที่ต่างกัน ต้นทุนที่ไม่เคยคิดกันเวทีก็ได้เปรียบเทียบเป็นตัวเลขให้เห็นถึงข้อดี ข้อเสียให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ร่วมกันเรียนรู้

จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ครั้งนี้ทำให้ ป้าจันทร์ แต้มดี ที่บ้านมีโรงสีข้าว เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว อยู่แล้วไม่เคยนำไปใช้เลยเกิดความมั่นใจ และบอกกับทุกคนว่าในการทำนาปีนี้ช่วงเดือนมกราคม 2551 ต้องใช้สิ่งที่มีอยู่ในบ้านทดแทนปุ๋ยเคมีที่ราคาปุ๋ยแพงขึ้นมากจาก 640 บาทเป็น 790 บาท และลูกทองคำ ขยันดี ที่ทำนา 5 ไร่ได้ผลผลิต 30 กระสอบ มีแนวทางในการเพิ่มผลผลิตในการทำนาฤดูต่อไป ลูกทองคำ ขยันดี บอกในเวทีว่าถ้ามีการพูดคุยกันก่อนทำนาปีนี้ข้าวกงจะเหลือกิน เพราะน้ำเหมือนกันอยู่แล้ว

การแลกเปลี่ยนการปลูกถั่วเหลือง การปลูกพริก การปลูกพริก ป้าอินทอง เป็นพวกได้เงินจากการปลูกพริก 5 ไร่ 60,000 บาท ในปีนี้ ช่วงหน้าฝนที่ผ่านมา ในการปลูกจะเน้นการใช้ขี้หมู น้ำส้มควันไม้ ปุ๋ยสดจากการหมักหอยเชอร์รี่ที่ทดลองทำเองแทนปุ๋ยน้ำหิวทอง และการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ลดลงมาก จากการสังเกต พริกที่ใช้ปุ๋ยน้ำหมักเองกับน้ำส้มควันพริกก็งามและติดลูกเหมือนเดิมแต่ ต้นทุนในการปลูกลดลงประมาณ 1500 บาท เรื่องที่คนสนใจ คือการทำเตาเผาถ่านกับการหมักปุ๋ยน้ำสด

กลุ่มเกษตรกรที่กำลังทดลองใช้ปุ๋ยคอกและน้ำส้มควัน

1. นายนิพนธ์ ละออง ได้ทำเกี่ยวกับการลดต้นทุนการเกษตร จากที่ผมได้ฟัง นายบุญส่งกับนายนิคม คอยกันเรื่องการใช้ขี้วัวว่ามันดีอย่างนั้นดีอย่างนี้ผมก็เลยทดลองดู ผมปลูกบวบ เหลี่ยมตอนเตรียมดินก็ใส่ขี้วัว พอพืชเริ่มโตมันก็เขียวดีเจริญเติบโตเร็วผมก็ใช้ปุ๋ยเคมีเสริมด้วยเล็กน้อยพอมาตอนเก็บผลผลิตได้สักระยะหนึ่งผมก็เอาขี้วัวใส่อีกรอบรู้สึกว่ามันเขียวงานานกว่าที่ผมเคยใส่แต่ปุ๋ยเคมีเพราะแต่ก่อนใส่เฉพาะปุ๋ยเคมี 10 วันใส่หนึ่งครั้ง แต่เดี๋ยวนี้ผมทดลองใส่ขี้วัวประมาณ 20 วันใส่หนึ่งครั้งใส่ปุ๋ยเคมีเสริมด้วยนิดหน่อย ที่ใส่ปุ๋ยขี้วัวนั้นเก็บผลผลิตได้มากกว่าปุ๋ยเคมีประมาณ 20 วัน ทำให้ประหยัดปุ๋ยเคมี ประหยัดต้นทุนไปได้หลายบาทแต่ได้เงินมากขึ้น

2. นายนิคม รักสถาน ก็นำน้ำส้มควันไปฉีดพ่นในแปลงที่ปลูกแตงและผักอื่นๆ เพื่อไล่ศัตรูพืชก็ได้ผลเป็นที่น่าพอใจส่วนในเรื่องของดินนั้น นายนิคม ก็หันมาใช้ปุ๋ยคอกให้มากกว่าเดิมและลดการใช้ปุ๋ยเคมีลงได้มาก สภาพดินก็ดีขึ้นระยะการเก็บเกี่ยวทำได้ยาวนานขึ้นผลผลิตก็ได้มากขึ้นตามมาด้วย

3. นางยมมา จิตใส ก็ได้ทดลองนำเอาน้ำส้มควันไปฉีดพ่นในแปลงถั่วที่ปลูกก็เห็นได้ผลถั่วใบไม่หงิกและไร่แบ่งหมดไปซึ่งเมื่อก่อนนั้นใบถั่วจะหงิกต้นไม่งามไม่แตกยอดและมีไร่แบ่งเต็มไปหมดแต่ปัจจุบันนี้ปัญหาเหล่านี้ก็หมดไป แต่แมลงบางอย่างก็ไม่สามารถไล่ไปได้เช่น ตั๊กแตน ต้องใช้สารเคมีฉีดพ่นอยู่บ้างเป็นบางครั้ง และจะบอกเรื่องดีๆ เหล่านี้ให้เพื่อนเกษตรกรได้เรียนรู้กันไปในเรื่องของน้ำส้มควันสิ่งเหลือใช้จากการเผาถ่าน

จากการทำเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ผ่านมา 2 เวที เมื่อเปรียบเทียบกับการทำเวทีเรื่องกลุ่มการเงินช่วงแรกแตกต่างกันมาก ทีมแทบไม่ต้องทำอะไรเลย พอนำเสนอหัวข้อทุกคนก็ช่วยกันพูดแลกเปลี่ยนกันตลอด และสิ่งที่ทีมต้องทำ คือ การสรุปแนวทางให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ปรับวิถีคิด สร้างความมั่นใจโดยการแลกเปลี่ยนกันโดยตรงกับผู้ที่ได้ทำจริง เป็นประสบการณ์จริงและทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีเห็นทุนภายในที่เป็นองค์ความรู้ที่คนในชุมชนพึ่งพาอาศัยกันได้
แนวทางในการทำงานต่อไปทีมได้กำหนด แนวทางคือ

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องแผนที่คนรู้ ทุกเดือน
2. อบรมการทำปุ๋ยหมัก อินทรีย์ ชีวภาพ
3. จัดตั้งร้านค้าด้านเกษตร – เคมีภัณฑ์
4. แนวทางการลดการใช้สารเคมี

3.2.6 การสำรวจอาชีพและการใช้สารเคมีต่างๆ/ปัจจัยที่เป็นต้นทุนในการประกอบอาชีพ

จากการที่ ทีมสรุปการทำงาน 3 เดือนได้มีการทบทวน กิจกรรมที่ทำ ในชุมชน ต่อ กิจกรรมการเงินที่ได้กำหนดไว้ในแผนการทำงาน สะดุดชะงัก ไม่สามารถเคลื่อนประเด็นนี้ได้ จากการทบทวน และศึกษาพฤติกรรมกรรมการออมจากกลุ่มการเงินที่มีอยู่ พบว่าหลายกลุ่มมีการลดหุ้น ทำให้ทีมมองว่ากิจกรรมกลุ่มการเงินไม่เหมาะกับคนบ้านร่มไทรรัตน์ ทีมจึงได้ปรับการทำงานใหม่เป็นการเปลี่ยนเป้าหมายของกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนบ้านร่มไทรรัตน์ คือการทำ การเกษตรได้ทั้งปี และชาวบ้านมีทุนคือที่ดิน เป็นของตัวเองที่สามารถทำงานด้านนี้ได้ตลอดเวลา

จากแนวคิด เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ทีมจึงได้มีการออกสำรวจด้านต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูล ในการทำงานต่อไป การสำรวจของการทำนาและการซื้อปุ๋ยและสารเคมีของชุมชนเพื่อลดต้นทุน จากการซื้อปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยชีวภาพแทน เช่น ปุ๋ยขี้วัว ขี้ควาย ขี้หมู ขี้ไก่ เป็นต้น

วิธีการ

- สำรวจคนที่ใช้ปุ๋ย
- การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนสารเคมี
- จัดทำแผนการลงทุนในหมู่บ้าน
- การระดมทุน (หาวัตถุดิบด้านการเกษตร / ความรู้ด้านการจัดการ / ทุน)

ทีมวิจัยได้ช่วยกันทำแบบสอบถามข้อมูลทางการเกษตร ในการใช้ปุ๋ยและสารเคมีฯ ปรากฏศัตรูพืชตลาดจนปุ๋ยคอก ว่าในฤดูกาลนั้นๆ ได้ปลูกพืชอะไรได้บ้างใช้ปุ๋ยและสารเคมี ประเภทไหนไปเท่าไร เป็นเงินเท่าไรให้ระบุประเภทปุ๋ยและยาฆ่าแมลงสูตรไหนและเบอร์อะไรบ้าง และได้ผลผลิตมากน้อยเพียงใดมีค่าใช้จ่ายและรายรับประมาณเท่าไร โดยการจัดประชุมสมาชิก ในหมู่บ้าน 96 หลังคาเรือนให้ไปเขียนในแบบสอบถามและส่งคืนให้แก่ทีมวิจัย แต่ปรากฏว่ามีการ ส่งคืนบ้างไม่ส่งคืนบ้างเป็นเหตุให้เก็บข้อมูลไม่ได้

จึงต้องเปลี่ยนแผนใหม่ โดยการให้ลูกและหลานนำแบบสอบถามไปเดินตามบ้านของ ชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์โดยการสอบถามว่าได้กลอกแบบสอบถามที่แจกมาให้หรือยัง ถ้ายังก็จะถามต่อว่า เพราะอะไรถึงไม่เขียนหรือว่าไม่มีเวลาเด็กที่ไปสอบถามก็จะบอกว่าไม่เป็นไรหนูจะ เขียนให้โดยการเขียนข้อมูลไปตามลำดับแบบสอบถามไปที่ละข้อจนหมดข้อสอบถามและกล่าว ขอบคุณที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ทำให้สามารถเก็บข้อมูลได้เกือบ 100% ของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์และข้าพเจ้าถือว่า ข้อมูลที่ได้มานั้นดีมากเพราะได้มาจากปากเกษตรกรเองและชุมชนในหมู่บ้านร่มไทรรัตน์เอง ประมาณ 90% ล้วนแล้วแต่ทำการเกษตรทั้งสิ้น เช่น ปลูกข้าว ถั่วเหลือง แตงกวา ถั่วฝักยาว กระเทียม พริก ฯลฯ ซึ่งพืชเหล่านี้ต้องปลูกหมุนเวียนกันไป การใช้ปุ๋ย และ สารเคมีแตกต่างกันไป แต่ละสูตรตามความเหมาะสมของพืชนั้นๆ ซึ่งรายละเอียดของข้อมูลที่ได้มีดังนี้

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสมาชิกในบ้านร่มไทรรัตน์

การประกอบอาชีพ

1. เกษตรกรรมอย่างเดียว	2	ครอบครัว
2. เกษตรกรรม + รับจ้าง	80	ครอบครัว
3. เกษตรกรรม + รับราชการ	1	ครอบครัว
4. เกษตรกรรม + ค้าขาย	1	ครอบครัว
5. รับจ้าง	4	ครอบครัว
6. รับราชการ	4	ครอบครัว
7. ค้าขาย	4	ครอบครัว
รวม	96	ครอบครัว

รายละเอียดอาชีพของชาวบ้านร่มไทรรัตน์

การเกษตร	ตัวอย่างบุคคล/วิธีการปลูก
เลี้ยงวัว 10 หลังคาเรือน	นายบุญส่ง หมั่นตรอง นายปิ่น คำอ้าย
เพาะเห็ด	นายอนุชา ชัดแจ้งแรง
ปลูกกระเทียม 70 %	นายบุญส่ง หมั่นตรอง (มีเทคนิค ใช้ชีวะ / ชีไก่ (ข้ามปี) ใส่หลุมทำให้เนื้อแน่นเก็บไว้ได้นาน)
ปลูกถั่วเหลือง 50 หลังคาเรือน	นายบุญส่ง หมั่นตรอง ทำ 2 ไร่ ค่าตอบแทนที่ได้ 8,000 บาท ใน 1 ปีมีการวางแผนในการปลูกไม่พร้อมกัน ถางดิน + ปุ๋ยหมัก จากวัวทำก่อนคนอื่น เอาใบถั่วมาให้วัวกินทำแบบมีคุณภาพและละเอียดใน 50 หลังคาเรือน
ปลูกถั่วฝักยาว 4 หลังคาเรือน	ปลูกตอนที่ปลูกแตงกวาได้กำไรก็ประมาณ 2,000 – 3,000 บาท
ปลูกพริก 4 หลังคาเรือน	ป่าทองปลูกตอนเดือนพฤษภาคมปลูกปีละครั้ง 4 ไร่ต่อ 50,000 บาท (ได้กำไร)
ปลูกแตงกวา 4-5 หลังคาเรือน	ลุงนิคมปลูกปีละ 3 รอบหลังทำนาปลูกก่อนเตรียมแปลงลงคันทนาได้กำไร 100,000 บาทต่อปี
เลี้ยงปลา 1 หลังคาเรือน	มีบ้าน นุ หลังเดียว
ปลูกมะเขือเทศ 4-5 หลังคาเรือน	นายนิคม ทำหลังจากที่ปลูกแตงกวา ปลูกพืชหมุนเวียนลงแปลงเก่าของแตงกวาช่วงเวลา(ไม่)ให้ขาดน้ำ
เลี้ยงปลา 1 หลังคาเรือน	มีบ้าน นุ หลังเดียว
ทำนา ร้อยละ 90% หลังคาเรือน	ลุงแก้วมา สืบนำหวานหล้าก่อนน้ำเหมืองจะมา และมีลูกน้องเยอะ ปลูกห่าน / ไข่ สภาพดินแต่ละพื้นที่ต่างกันใช้ปุ๋ยคอก + ปุ๋ยเคมี
เลี้ยงกบ 1 หลังคาเรือน	ลุงพลมีการเลี้ยงกบเพียงหลังคาเดียว

พืชที่ปลูก

1. ข้าว	ปลูกเพื่อบริโภค – ขาย	83	ครอบครัว
2. ถั่วเหลือง	ปลูกเพื่อขาย	6	ครอบครัว
3. พริก	ปลูกเพื่อบริโภค – ขาย	22	ครอบครัว
4. หอม + กระเทียม	ปลูกเพื่อบริโภค – ขาย	25	ครอบครัว
5. อ้อย	ปลูกเพื่อขาย	1	ครอบครัว
6. พืชผักสวนครัว	ปลูกเพื่อบริโภค – ขาย	35	ครอบครัว

สูตร	ปริมาณ (กระสอบ)	ใช้กับพืช	ช่วงเวลา (เดือน)	ราคากระสอบ	เป็นเงิน
15-15-15	122	ข้าว, ถั่วเหลือง, หอม, ฯลฯ	6,7,8,9,10,11	640	78,080
16-20-0	106	ข้าว, ถั่วเหลือง, หอม, ฯลฯ	8,11	580	61,480
13-13-21	69	ข้าว, ถั่วเหลือง, หอม, ฯลฯ	9,10,5	640	44,160
46-0-0	18	พืชผักสวนครัว	11,12,1,2,5,6	680	12,240
21-0-0	12	พืชผักสวนครัว	10,11,2,3	580	6,960
14-14-21	3	พืชผักสวนครัว	6,7,1,2	780	2,340
		รวม			20,260

การใช้ปุ๋ย

1. ปุ๋ยคอกปริมาณที่ใช้ 120 กระสอบ เพื่อเตรียมดินช่วงที่ใช้ในเดือน เมษายน-มิถุนายน
2. ปุ๋ยเคมีปริมาณที่ใช้ 146 กระสอบ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตให้ตลอดปี ตามรายละเอียด

ปุ๋ยคอก

ปุ๋ยคอก	240	เตรียมดิน	4,5,6	13	3,120
ชีวภาพ	8	ถั่วเหลือง, แดง		720	5,760
		รวม			8,880

ยาต่างๆ

ยาฆ่าหญ้า	คิดเป็นเงิน	3,750 บาท
ยาคุมหญ้า	คิดเป็นเงิน	4,250 บาท
ยาฆ่าแมลง	คิดเป็นเงิน	2,115 บาท
ยาอื่นๆ + ฮอริโมน	คิดเป็นเงิน	8,650 บาท
	รวม	18,750 บาท
รวมปุ๋ยเคมี + ปุ๋ยคอก + ยาต่างๆ		232,905 บาท

ปุ๋ยเคมี

สูตร	ปริมาณ (กระสอบ)	ใช้กับพืช	ช่วงเวลาที่ใช้ (เดือน)
16-20-0	43/580	ข้าว, ถั่วเหลือง, หอม, ฯลฯ	8, 11
13-13-21	31/640	ข้าว, ถั่วเหลือง, หอม, ฯลฯ	9, 10
46-0-0	10/680	พืชผักสวนครัว	11, 12, 1, 2
21-0-0	5	พืชผักสวนครัว	10, 11, 1, 2
15-15-15	65/640	ข้าว, ถั่วเหลือง, หอม, ฯลฯ	6, 7, 8, 9, 10, 11

ปุ๋ยคอก + ปุ๋ยหมัก

ปุ๋ยคอก+ปุ๋ย หมัก	ปริมาณ (กระสอบ)	ใช้กับพืช	ช่วงเวลาที่ใช้ (เดือน)
ปุ๋ยคอก	120	เตรียมดิน	-
ขี้หมู	-	ถั่วเหลือง, หอม, พืชสวนครัว	4, 6, 11, 12, 1, 2, 3
ขี้วัว	-	ข้าว	4, 5, 6

ยกตัวอย่างการสรุปภาพรวมค่าใช้จ่ายสำหรับปุ๋ย สารเคมีต่างๆ ในหนึ่งปี

ปุ๋ยสูตร 15-15-15	จำนวน 72 กระสอบ	คิดเป็นเงิน	46,080 บาท
สูตร 16-20-0	จำนวน 45 กระสอบ	คิดเป็นเงิน	28,800 บาท
สูตร 13-13-21	จำนวน 40 กระสอบ	คิดเป็นเงิน	25,600 บาท
สูตร อื่นๆ	จำนวน 20 กระสอบ	คิดเป็นเงิน	12,000 บาท

การใช้ปุ๋ยคิดเป็นเงิน 101,680 บาท + ยาต่างๆ 25,800 บาท รวม เป็นเงิน 127,480 บาท

ทีมได้ข้อสรุปแนวทางการทำงานในการลดต้นทุนการผลิตด้านการเกษตรดังนี้

1. จัดหาทุนเพื่อซื้อ หรือตั้งกองทุนเพื่อจัดซื้อจัดจำหน่าย ปุ๋ย สารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร
2. หาวัสดุที่มีในชุมชนทดแทนการใช้ปุ๋ย และสารเคมีต่างๆ
3. หาองค์ความรู้ภายในชุมชนจากแบบสำรวจการปลูกพืชชนิดเดียวกันมาแลกเปลี่ยนวิธีการขั้นตอนการเพาะปลูก และผลผลิตที่ได้รับ ต้นทุนที่ใช้ในการผลิตเพื่อหาองค์ความรู้
4. ประยุกต์บัญชีครัวเรือนมาเป็นบัญชีต้นทุนการผลิต

ซึ่งทางทีมวิจัยและชาวบ้านบางส่วนมีความเห็นร่วมกันว่าจะต้องมีการออมทรัพย์เพื่อนำมาซื้อปุ๋ยและสารเคมีที่จำเป็นมาใช้ในการเกษตรแต่ต้องซื้อในราคาที่ไม่แพงเท่าตามร้านค้า คือ การรวมตัวกันเพื่อติดต่อกับบริษัทผู้ผลิตปุ๋ยหรือเอเยนต์โดยตรงไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางก็จะทำให้ต้นทุนต่ำลง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นที่จะต้องตั้งเป็นร้านค้าชุมชนขึ้นโดยการรวมตัวกันซื้อปุ๋ยและสารเคมีในราคาต้นทุนมาขายให้กับกลุ่มใช้กันเอง จึงจำเป็นมีผู้จัดซื้อและผู้ขายเกิดขึ้นในกลุ่ม

อีกสิ่งหนึ่งก็คือ การลดต้นทุนการผลิตด้วยการลดการปุ๋ยเคมีและสารปราบศัตรูพืชให้น้อยลงด้วยการใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยชีวภาพให้มากขึ้นเพราะกลุ่มเกษตรกรของเราส่วนมากเลี้ยงวัวและปลุสสัตว์เป็นส่วนมากอยู่แล้วจึงสมควรที่จะนำเอามูลสัตว์เหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นอันตรายน้อยที่สุดด้วย

ส่วนเรื่องปราบศัตรูพืชนั้นเราก็นำเอาน้ำส้มควันคือ ผลผลิตที่ได้จากการเผาถ่านแล้วเกิดการกลั่นตัวเป็นน้ำจากควันไฟที่เราเผาถ่านนำมาเก็บไว้ให้ตกตะกอน 3 เดือนแล้วนำมาผสมน้ำในอัตราส่วนที่พอเหมาะแล้วนำมาฉีดพ่นจะได้ผลในทางขบไล่แมลงศัตรูพืชและปุ๋ยของต้นไม้ไปในครั้งเดียวกัน ซึ่งผลที่ได้จากการทดลองนั้นเป็นที่น่าพอใจเป็นอย่างยิ่ง

สรุปแล้วเราได้รับผลประโยชน์หลายอย่างคือถ่านก็นำไปใช้เป็นเชื้อเพลิงหุงหาอาหาร น้ำส้มควันก็นำมาเป็นปุ๋ยและสารกำจัดแมลงที่เหลือกก็ขายได้เป็นรายได้อีกส่วนหนึ่งของครอบครัว และสิ่งที่ได้อีกอย่างหนึ่งก็คือความปลอดภัยจากสารพิษ เพราะน้ำส้มควันที่เราเอามาใช้ฉีดพ่นต้นไม้ไม่มีสารพิษตกค้าง ไม่มีสารพิษต่อร่างกาย มีต้นทุนต่ำเพราะเป็นผลพลอยได้จากการเผาถ่าน ผลพลอยได้จากการเผาถ่านคือน้ำส้มควัน ประโยชน์คือขับไล่แมลงศัตรูพืชและเป็นปุ๋ยธรรมชาติในตัวเอง อันนี้จึงเป็นผลพลอยได้ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อครอบครัวและชุมชน และเป็นส่วนหนึ่งของแนวพระราชดำริคืออยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียง

3.2.7 การลดต้นทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

จากแนวทางการดำเนินงานต่อที่ทุกคนเห็นร่วมกัน คือ การลดการปุ๋ยเคมีและสารปราบศัตรูพืชให้น้อยลงด้วยการใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยชีวภาพให้มากขึ้น โดยมีความคิดเห็นของคนในชุมชนเป็นสิ่งสนับสนุนการทำกิจกรรมส่วนนี้ คือ

นางแสงดาว แต้มดี กล่าวว่า “การทำนาหรือปลูกพืชในแต่ละฤดูการผลิต เช่นการทำนา ก่อนลงนาต้องหายืมเงินเพื่อซื้อปุ๋ยเคมี มาเตรียมไว้ก่อนเช่นการทำนาต้อง หาเงินมาไว้ 15,000 บาทมาซื้อปุ๋ย มีหนี้ตลอดไป ปีหนึ่งๆใช้ปุ๋ยเคมีประมาณ 15-20 กระสอบ วนเวียนอยู่อย่างนี้ตลอด ผลผลิตที่ได้ไม่ต่างกันมากนัก จากการทำบัญชีเรื่องค่าใช้จ่ายในการลงทุน ถ้าไม่ได้ซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ก็จะต้องเปลี่ยนแปลงตัวเองและครอบครัว อยากให้งานวิจัยจัดให้มีการอบรมการทำปุ๋ยใช้เอง เพื่อลดต้นทุนและที่บ้านเลี้ยงวัวมีชีวะเป็นวัตถุดิบอยู่แล้ว”

นายนิพนธ์ ละออง ทีมวิจัยบ้านร่มไทรรัตน์ ได้เล่าว่า “ในการทำนาออกฤดูปีนี้ทำอยู่ได้ผลผลิตต่อไร่ คือ 12 ถุงปุ๋ยต่อไร่ ได้น้อยกว่าที่ปลูกในฤดูฝน ได้ผลผลิตต่อไร่ คือ 25 ถุงปุ๋ย ต้นทุนการผลิต มีค่าปุ๋ย ค่าน้ำมันรถไถ ฯลฯ มีต้นทุนเกือบเท่ากันแต่ผลผลิตลดลงครึ่งหนึ่ง เปรียบเทียบกับการปลูกถั่วเหลืองหลังเกี่ยวข้าว ปลูกถั่วเหลืองรายได้จะดีกว่า”

นางจันทร์ แต้มดี บอกว่า “ก่อนนั้นได้มีการคุยกันในเรื่องการลดต้นทุนได้นำกับไปใช้คือเอาขี้หมู แกลบ มีมากอยู่แล้วเพราะที่บ้านมีโรงสี ผลผลิตที่ได้ไม่แตกต่างจากปีที่แล้วแต่สิ่งที่เห็นได้ชัดคือลดปุ๋ยเคมีลงไปจากปีที่แล้ว 5 กระสอบ เหลืออยู่ 2 กระสอบ ทำให้อยากจะลดการใช้ปุ๋ยเคมี มาเป็นของที่มีอยู่ในบ้าน”

นายนิคม รักสถาน เล่าว่า “ต้นทุนการประกอบอาชีพในปีสูงขึ้นมากเนื่องจาก ปุ๋ยเคมี สารเคมีไม่ว่าจะเป็นฆ่าแมลง ฆ่าหญ้า น้ำมัน มีราคาสูงขึ้นเป็นเท่าตัว ทำให้ต้นทุนการประกอบอาชีพเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัว การผลิตเมล็ดพันธุ์ แตง ได้มีการลดต้นทุนด้วยการบำรุงดินคือการใช้ปุ๋ยคอก ในการปรับเตรียมดินตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่มาส่งเสริมการปลูกเมล็ดพันธุ์ บริษัทที่ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ที่เข้ามาให้ทดลองใช้ พบว่า ทำให้ลดต้นทุนได้เป็นบางส่วน เช่นปุ๋ยเคมีลดลงปริมาณการใช้ลงครึ่งหนึ่งได้เลย แนวทางการทำงานควรจะหาความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ และฮอร์โมนต่างๆ”

นางอินทอง เป็นพวก บอกว่า “ในปีที่ผ่านมาได้มีการทดลองทำ น้ำหมักหอยเชอรี่ มาใช้แทนฮอร์โมน ทำให้ในปีนี้ได้ซื้อฮอร์โมนเลย ส่วนการใช้น้ำส้มควันไม้ก็ใช้แทนยาฆ่าแมลงได้ ทำให้ต้นทุนลดลงมากเลย”

นายบุญส่ง หมั่นตรอง “มีการเลี้ยงวัวไว้ที่บ้าน ใช้ชีวะที่เก็บไว้เมื่อปีก่อนมาใช้กับที่นาพบว่าดินร่วนซุยขึ้น ไถง่าย ลดปุ๋ยเคมีลง ใช้ประมาณ 1 ใน 4 ข้าว ถั่วเหลือง ที่ปลูกก็ได้งาม และได้ผลผลิตมากกว่าเดิมแต่ต้นทุนลดลง ถ้าราคาดีก็อย่างปีนี้การเกษตรปลอด”

นายนิพนธ์ ละออง บอกว่า “ทำเตาเผาถ่านแล้วเนื่องจากในปีที่ผ่านมามีการซื้อขายแร่แมลงมากและมีการตรวจสอบสารเคมีในเลือดผลคืออยู่ในกลุ่มเสี่ยง รายได้หลักของครอบครัวคือการทำอาชีพการเกษตรที่ปลูกผัก แตง บวบ มะเขือเทศ ถั่วพักยาว พริก หมุนเวียน หลังจากการทำนา ต้นทุนเรื่องเมล็ดพันธุ์ ก็เป็นอีกเรื่องที่เราควรเอามาแลกเปลี่ยนกันในเวทีประจำเดือนเพื่อหาแนวทางให้ผู้เข้าร่วมเวทีมีความรู้ในการเก็บเมล็ดพันธุ์เอง ส่วนเรื่องปุ๋ยนั้นใช้ปุ๋ยคอกที่ได้จากการเลี้ยงวัวมาเก็บไว้ 1 ปีค่อยเอาไปใช้ตามที่ได้แลกเปลี่ยน จากเวทีทำให้ลดต้นทุนได้”

การลดต้นทุนทางการเกษตร ที่มวิชัยและคนในชุมชนเห็นว่าจะต้องเพิ่มความรู้ในการทำปุ๋ยชีวภาพ สารปราบศัตรูพืช เนื่องจากในชุมชนมีคนลองทำบ้างแต่ยังไม่เป็นไม่แพร่หลาย ดังนั้นควรมีการอบรมโดยเชิญวิทยากรจากภายนอกหรือไปเรียนรู้จากสถานที่ตัวอย่างด้านการเกษตร แล้วนำกลับมาทดลองทำเองในชุมชนต่อไป จึงได้ข้อสรุปแนวทาง 2 ข้อ คือ การไปอบรมที่หอมนุญโสภณ จังหวัดแพร่ และการเชิญวิทยากรเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติมาอบรมให้ความรู้

● การจัดอบรมการทำเตาเผาถ่านจากถ้ำ

วันที่ 15 มีนาคม 2551 ที่ อาคาร SML ในการทำเตาเผาถ่าน ภาคปฏิบัติที่บ้านป่าอินทอง เป็นพวก และบ้านนายสำรวย จิตใส

เหตุผลในการอบรมเรื่องการทำเตาเผาถ่าน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในหมวดเชื้อเพลิง ก่อนนี้ที่มวิชัยบ้านร่มไทรรัตน์ได้ไปดูงานที่บ้านสามขา ได้เห็นการลดต้นทุนทางการเกษตรหลายอย่าง โดยเฉพาะเรื่องของการทำปุ๋ย ทำถ่านใช้เอง ทำให้จึงสนใจที่จะเพิ่มความรู้ในเรื่องนี้เพราะบ้านร่มไทรรัตน์เป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม การทำเตาเผาถ่านนั้นช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ย สารเคมี ด้วยการใช้น้ำส้มควันไม้แทนการใช้สารเคมีไล่แมลงและการใช้ประโยชน์จากเศษถ่านเพื่อนำไปใช้ในการลดความเป็นกรดของดิน

การจัดอบรมการทำเตาเผาถ่านจากถ้ำในครั้งนี้มีวิทยากรจากทางสำนักงานพลังงานจังหวัดลำปาง เข้ามาจัดการอบรมให้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผู้เข้าร่วมอบรมได้รับความรู้ได้รับความรู้ในการเผาถ่านและการเอาน้ำส้มควันไม้มาใช้งาน เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้แบบโครงสร้างการทำเตาเผาถ่านในส่วนของการทรงพลังงาน และเพื่อให้มีเผยแพร่ขยายงานไปสู่หมู่บ้านอื่นที่สนใจ กลุ่มเป้าหมายในการอบรมในครั้งนี้ได้มีการจัดอบรมให้ผู้สนใจโดยมีผู้เข้าร่วมอบรมจากหมู่บ้านอื่น คือ หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 8 หมู่ที่ 7 หมู่ 6 และหมู่ 12 รวมผู้อบรม 19 คน

กระบวนการอบรม วิทยากรได้ให้ความรู้ 2 เรื่อง คือ

1. การทำเตาเผาถ่าน ขนาดถึง 200 ลิตร มี 2 แบบ คือ แบบแนวนอน กับแบบแนวตั้ง

แบบแนวนอนเป็นแบบเดียวกับที่ไปดูงานจากบ้านสามขา คือ เตาถึง 200 ลิตรที่สามารถเปิดฝาได้ด้านหน้า ส่วนด้านหลังเจาะใส่ท่อโยหินเพื่อเป็นช่องลมออก ด้านหน้าที่เป็นฝาปิด เปิดด้านล่างขนาด 20 x 20 เซนติเมตร เพื่อเป็นช่องจุดไฟ โดยทั่วไปวิทยากรสอนให้ใช้รูปล้อควงเพื่อทำเป็นช่องจุดไฟในการเผา แต่ที่บ้านร่มไทรรัตนีใช้ ปีบแทน

มีการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของเตาเผาถ่านแบบตั้งและแบบนอน พบว่า แบบแนวตั้งราคาสูง การทำมีหลายขั้นตอน ขนย้ายง่ายยกไปไหนก็ได้ ใช้เวลาในการเผาไหม้ 3-5 ชั่วโมง และน้ำส้มควันไม้เยอะมาก ส่วนแบบแนวนอนราคาถูกทำง่ายอยู่กับที่ติดตั้งยุ่งยากใช้เวลาในการเผา 24 ชั่วโมงน้ำส้มควันไม้

การอบรมภาคปฏิบัติ มีการทดลองเผาถ่าน โดยเตาแบบนอนใช้เตาที่บ้านป่าอินทองเป็นพวก วิทยากรได้ปรับขาของไม้ให้สูงขึ้นและปรับปล่องควันขึ้นข้างบน ใช้เวลาเผา 6-8 ชั่วโมงได้น้ำส้มควันไม้ ส่วนเตาแบบตั้ง ใช้เตาที่ทำใหม่ เตาถ่านที่บ้านนายสำรวย จิตใส ใช้เวลาเผา 3 ชั่วโมง ปิดเตาได้แล้ว ไม่ได้น้ำส้มควันไม้

2. การเก็บน้ำส้มควันไม้และการใช้งาน

น้ำส้มควันไม้เก็บหลังจากที่จุดเตาให้ติดแล้วสังเกตควันเริ่มออกเป็นสีขาวขุ่นให้เริ่มเก็บน้ำส้มควันไม้ด้วยการต่อท่อไม้ไผ่ที่มีความยาวไม่น้อยกว่า 5 เมตร น้ำส้มควันไม้ก็จะไหลลงมาที่เจาะรูเอาไว้ ลงสู่ภาชนะเก็บ ต่อจากนั้นต้องเก็บน้ำส้มควันไม้ไว้อีก 3 เดือนให้เกิดการแยกตัวออกเป็น 3 ชั้นคือบนสุดเป็น น้ำมันดิน ต้องตักทิ้ง ชั้นกลางคือน้ำส้มควันไม้ที่เก็บไว้ใช้ ชั้นล่างสุดจะเป็นตะกอนต่างๆ การนำไปใช้งาน ส่วนน้ำมันที่ลอยอยู่บนถ้าไม่ตักออกเวลาเอาไปใช้ทำสารไล่แมลง จะไปเคลือบใบ ทำให้ต้นไม้ไม่สามารถคายน้ำได้ต้นไม้ก็จะตาย

ผลที่ได้จากการอบรม

มีการเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียของเตาเผาถ่านแบบตั้งและแบบนอน พบว่า แบบแนวตั้งราคาสูง การทำมีหลายขั้นตอน ขนย้ายง่ายยกไปไหนก็ได้ ใช้เวลาในการเผาไหม้ 3-5 ชั่วโมง และน้ำส้มควันไม้เยอะมาก ส่วนแบบแนวนอนราคาถูกทำง่ายอยู่กับที่ติดตั้งยุ่งยากใช้เวลาในการเผา 24 ชั่วโมงน้ำส้มควันไม้

จากการที่ได้มีการแลกเปลี่ยนกับระหว่างผู้เข้าร่วมอบรม กับวิทยากร ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมการทำเตาเผาถ่าน ทำให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้ความรู้และนำไปปรับปรุง เช่น การเพิ่มช่องอากาศในเตาเผาถ่านด้วยการหันเอาท่อขึ้นมาข้างบน แต่สิ่งที่ได้คือการเผาถ่านใช้เวลาน้อยลง แต่ได้น้ำส้มควันไม้ลดลง ทำให้ที่ประชุมให้ผู้เข้าร่วมอบรมเลือกเอา ระหว่างระยะเวลาในการเผาถ่านสั้นลง กับน้ำส้มควันไม้ ด้วยการเอาท่อปล่องควันไว้ด้านบนถ้าต้องการเวลาเผาถ่านน้อยลงถ้าต้องการได้น้ำส้มควันไม้ให้เอาปล่องควันไว้ด้านล่าง

- **อบรมการทำปุ๋ยหมัก อาจารย์ประสิทธิ์ แซ่ตั้ง**

การอบรมทำปุ๋ยหมักนั้นไปมีการเชิญวิทยากรข้างนอกเข้ามาสอน ทีมวิจัยได้เชิญวิทยากรจากเครือข่ายมูลนิธิสิกกรรมธรรมชาติ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ คือ **อาจารย์ประสิทธิ์ แซ่ตั้ง** มาเป็นวิทยากรในการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ และการทำหัวเชื้อ การติดต่อวิทยากรด้วยการค้นหาจาก internet ค้นหาโดยการเข้าไปใน web www.google.co.th ค้นหามูลนิธิสิกกรรมธรรมชาติ จังหวัดลำปางไม่มีศูนย์การเรียนรู้และวิทยากรของมูลนิธิมูลนิธิสิกกรรมธรรมชาติ ทีมวิจัยจึงทำการติดต่อกับอาจารย์ผ่านทางโทรศัพท์ เบื้องต้นหารือกันถึงรูปแบบการอบรมว่ามีสองแนวทาง คือ การพาผู้เข้าร่วมโครงการไปอบรมและดูงานที่ศูนย์การเรียนรู้ที่จังหวัดเชียงใหม่ หรือการเชิญอาจารย์มาสอนที่บ้านร่มไทรรัตน์

จากการหาประชุมทีมวิจัย ผู้เข้าร่วมโครงการ และการคำนวณค่าใช้จ่ายแล้วทุกคนลงความเห็นว่าจะเลือกแนวทางที่ 2 มีการจัดอบรม ในวันที่ 31 พฤษภาคม 2551 เชิญอาจารย์มาสอนที่บ้านร่มไทรรัตน์

กระบวนการอบรม

วิทยากรที่เข้ามาสอนได้สอบถามผู้เข้าร่วมอบรมและทีมวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่ทำและวัตถุประสงค์ของการจัดอบรม ในครั้งนี้ จากการพูดคุยกันระหว่างวิทยากร กับผู้เข้าอบรมเพื่อกำหนดเป้าหมายการลดต้นทุนในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร และการพึ่งตนเองให้มากที่สุด จึงได้มีการอบรมดังนี้

ก่อนอบรมอาจารย์ประสิทธิ์ ได้สอบถามเรื่องต้นทุนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างไรบ้าง และการทำการเกษตรที่ทำอยู่ทุกคนที่เข้าร่วมอบรมบอกว่าทำแบบใช้สารเคมี ปุ๋ยเคมี หลายคนต้องการหาทางออกให้กับตัวเองจึงได้เข้าอบรมการทำปุ๋ย เพราะสารเคมีราคาสูงขึ้นทุกวัน ต้นทุนเพิ่มตลอด

จากนั้นวิทยากรได้สอนการทำหัวเชื้อจุลินทรีย์ การทำปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำจากเศษอาหาร และการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดแห้ง

1. การทำหัวเชื้อจุลินทรีย์		
ส่วนประกอบ	ขั้นตอนการทำ	หมายเหตุ
1. หัวเชื้อจุลินทรีย์ 1 ลิตร 2. น้ำตาลหรือกากน้ำตาล 1 กก. 3. น้ำสะอาด น้ำขาวข้าว น้ำข้าวหม่า 10 ลิตร 4. กัลล้วยสุก พักทอง มะละกอ มะม่วงสุก สับปะรด 3 กก.	1. นำน้ำที่เตรียมไว้ 10 ลิตร ผสมน้ำตาล 1 กก. คนให้เข้ากันแล้วใส่หัวเชื้อ 1 ลิตร คนให้เข้ากัน 2. ใส่ผลไม้ที่เตรียมไว้สับให้เป็นชิ้นเล็กๆ คนให้เข้ากันอีกรอบ 3. ปิดฝาให้สนิท ถ้าฝาธรรมดาให้หาของหนักรองทับ 4. หมักไว้สัปดาห์หนึ่ง จึงนำไปใช้เป็นหัวเชื้อปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำหรือชนิดแห้ง	การทำหัวเชื้อหรือต่อเชื้อ ให้ทำเหมือนเดิมอีก แต่สามารถขยายต่อไปอีก อายุของจุลินทรีย์ในน้ำหมักจะมีอายุประมาณ 1 ปี และในการนำไปทำปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำและชนิดแห้งเอาไปผสมกับน้ำอัตราส่วน 1:10 เอาไปรดในการทำปุ๋ย

2. การทำปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำจากเศษอาหาร		
ส่วนประกอบ	ขั้นตอนการทำ	หมายเหตุ
1. หัวเชื้อจุลินทรีย์ 1 ลิตร 2. น้ำตาลหรือกากน้ำตาล 1 กก. 3. น้ำสะอาด น้ำขาวข้าว น้ำข้าวหม่า 10 ลิตร 4. เศษอาหารต่างๆ 3 กก.	1. นำน้ำที่เตรียมไว้ 10 ลิตร ผสมน้ำตาล 1 กก. คนให้เข้ากันแล้วใส่หัวเชื้อ 1 ลิตร คนให้เข้ากัน 2. ใส่เศษอาหารต่างๆ คนให้เข้ากันอีกรอบ 3. ปิดฝาให้สนิท ถ้าฝาธรรมดาให้หาของหนักรองทับ 4. หมักไว้สัปดาห์หนึ่ง จึงนำไปใช้เป็นหัวเชื้อปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำ	- ใช้รดพื้นที่ต้นไม้ ปุ๋ยน้ำ 1 ลิตร ผสมน้ำ 150 – 200 ลิตร - ใช้พ่นใบ หรือรดพืชผัก ปุ๋ยน้ำ 1 ลิตร ผสมน้ำ 350 – 400 ลิตร

3. ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดแห้ง		
ส่วนประกอบ	ขั้นตอนการทำ	หมายเหตุ
1. ขี้วัว/ควายแห้ง ขี้ไก่แห้ง ขี้หมูแห้ง ฯลฯ 1 ส่วน 2. แกลบดำ (แกลบดำ 1 ส่วน) 3. แกลบหยาบ (เปลือกข้าว) 1 ส่วน 4. รำข้าว 3-5 กิโลกรัม 5. ฟีชีเปี้ยวสับ 1 ส่วน 6. เปลือกถั่วเหลือง 1 ส่วน 7. กากมะพร้าว ขุยมะพร้าว 1 ส่วน 8. ขางข้าวโพด 1 ส่วน	1. นำวัตถุดิบจาก 1-4 มาคลุกให้เข้ากัน ใส่ส่วนที่ 5 อย่างใดอย่างหนึ่ง มาคลุกให้เข้ากัน ถ้าเป็นก้อนให้ทุบก่อน 2. ผสมน้ำ 10 ลิตร หัวเชื้อ 100 ซี.ซี. และกากน้ำตาล 2 ชิดผสมให้เข้ากัน 3. นำน้ำจากข้อ 2 มารดกองวัสดุที่เตรียมไว้ ข้อ 1 ให้ทั่ว คนให้เข้ากัน การรดน้ำเพื่อให้ความชื้น และเพิ่มจุลินทรีย์ให้มีความชื้นโดยการปั้นดูถ้าให้มือน้ำซึมงามนิ้วมือ แบมือออกยังเป็นก้อน	ข้อควรระวัง การใส่รำข้าว และกากน้ำตาลเพื่อให้เป็นอาหารแก่จุลินทรีย์ในการย่อยสลายวัสดุที่เรานำมาทำปุ๋ย ควรกระจายให้ทั่วกองปุ๋ยที่จะหมัก การย่อยสลายจะดีขึ้น การเลือกวัสดุรายการที่ 1, 5 จะทำให้การใช้ประโยชน์ต่างกันคือ - ขี้วัวขี้ควาย จะให้ไนโตรเจน สูง เหมาะกับพืชกินใบ

3. ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดแห้ง		
ส่วนประกอบ	ขั้นตอนการทำ	หมายเหตุ
9. ใบจำฉา ใบชี้เหล็ก 1 ส่วน 10. หัวเชื้อจุลินทรีย์ 11. น้ำ(ไม่มีคลอรีน) 12. กากน้ำตาล	เหมือนเดิม 4. บรรจุลงในกระสอบปุ๋ย ประมาณ 3 ส่วน 4 กระสอบ ใช้เชือกหรือปอกมัดปากถุงให้แน่น 5. นำไปวางทับกันในที่ร่มที่ไม่ถูกแดด ถูกฝน ระหว่างชั้นวางไม้ไผ่หรืออิฐบล็อกเพื่อระบาย ความร้อนและไม่ต้องกลับปุ๋ย 6. หลังจากนั้นกระสอบปุ๋ยจะเกิดความร้อน ประมาณ 3-4 วันความร้อนก็จะเริ่มลดลง ประมาณ 7-10 วันก็สามารถนำไปใช้ได้ ใน อัตราส่วน ปุ๋ย 1 กก. ต่อพื้นที่ 1 ตร.ม	- ชี้ไก่ ชี้หมู ชี้ค่าง คาว ให้โปแตสเซียม สูงเหมาะกับพืชกิน ผล หัว - ใบจำฉา ใบชี้เหล็ก จะให้ ไนโตรเจน สูง เหมาะกับพืชกินใบ - ชั่งข้าวโพด จะให้ฟอสฟอรัส เพิ่มรสชาติ

จากการอบรมการทำปุ๋ยครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านได้รับความรู้เพิ่มขึ้นว่าการทำปุ๋ยชีวภาพนั้นมีหลายวิธี สามารถเลือกใช้วัตถุดิบตามที่มีอยู่ในชุมชน ค่าใช้จ่ายก็น้อยกว่าการซื้อสารเคมีมาใช้ ทีมวิจัยได้เน้นย้ำว่าสิ่งสำคัญคือต้องได้นำไปทดลองทำ ซึ่งทีมวิจัยและชาวบ้านเห็นร่วมกันว่าหลังจากไปอบรมที่หอมนบุญอโคแล้ว จะกลับมาลองทำร่วมกัน

● อบรมหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง ณ หอมนบุญอโค จังหวัดแพร่

การไปศึกษาดูงานครั้งนี้ทีมได้วางเป้าหมายไว้คือการสร้างความมั่นใจให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อหาทางออกจากการทำการเกษตรแบบเดิมมาเป็นแบบอินทรีย์ ลดการใช้เคมี ลดต้นทุนการประกอบอาชีพ และลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ในการอบรมครั้งนี้ได้หารือกับ จสอ.ชัย วงศ์ตระกูล แกนนำบ้านสามขา ซึ่งเป็นวิทยากรที่จัดอบรมร่วมกับเชียงราย อโค จังหวัดเชียงราย และ หอมนบุญอโค จังหวัดแพร่ เป็นเครือข่ายกิจกรรมธรรมชาติ ที่มีการจัดอบรมเกษตรกรเรื่องเกษตรอินทรีย์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อเกษตรและสหกรณ์ได้จัดงบประมาณสนับสนุนการอบรม ในการอบรมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 17 คน

นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง	นางอินทอง	เป็นพวก
นายสำรวย จิตใส	นางผัด	ศรีวงศ์
นายวิหค ตามชื่อ	นายดีะ	แต่มีดี
ด.ช. ณัฐดนัย แต่มดี	ด.ญ.นวรรตน์	แต่มดี
นางบัวลอย เสาร์พันธุ์คำ	นางกมลวรรณ	โยเหลา

นางเรือนธา ทำกล้า
นายนิพนธ์ ละออง
ด.ญ.ชลพิณท์ รู้เจน
นางคำ ขยันดี

นางอินเสาร์ ละออง
นางปราณี รู้เจน
ด.ช. เบญจพรรณ จิตใส

กระบวนการอบรม

การดูงานในตอนเช้าเริ่มต้นจากการรวมกันที่หอพระ แล้วแยกไปดูจุดต่างๆที่มีอยู่ในแต่ละฐานประกอบด้วย

1. ฐานการทำปุ๋ย หัวเชื้อจุลินทรีย์
2. โรงสีข้าว
3. เตาเผาถ่านน้ำส้มควันไม้ ป่าผักหวาน
4. การปลูกพืช และการเตรียมดิน แบบเกษตรอินทรีย์
5. การทำฝายชะลอน้ำ(ฝายแม้ว)
6. การประกอบอาหารจากผัก การแปรรูปถั่วเหลือง การหมักน้ำปลา ปลาธำถั่วเหลือง
7. วิถีชีวิตของคนชุมชนพอเพียง

ช่วงบ่ายหลังจากที่ดูงานแล้วได้กลับไปที่หอพระเพื่อสรุปและสอบถามวิทยากรของหอมนุญโศกที่เป็นพี่เลี้ยงในการดูงานจำนวนสองท่าน

วิทยากรได้สรุปว่า “ในการเปลี่ยนแปลงจากเคมีมาเป็นอินทรีย์ขึ้นอยู่กับตัวเราเองว่าต้องการอะไร ทำเพื่อคนอื่นหรือทำเพื่อตัวเอง ทำแบบเดิมคนที่รวยคือพ่อค้าปุ๋ย สารเคมี เมล็ดพันธุ์ ถ้าของขึ้นเขาก็ขึ้นตามขอเขาไม่ได้ ต้องขยายพื้นที่การปลูกให้มากขึ้น ต้นทุนก็สูงขึ้น ถ้าทำบัญชีทุนในบางปีไม่พอจ่ายค่าปุ๋ย ค่าสารเคมี ราคาที่กำหนดเองไม่ได้ แต่ถ้าเปลี่ยนมาทำแบบอินทรีย์ ตอนแรกเราทำเพื่อกิน ลดรายจ่ายในครัวเรือนก่อน เน้นการปลูกพืชทุกอย่างที่กิน

ได้ ปลุกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลุก เริ่มทำจากน้อยเพื่อสร้างความมั่นใจก่อน ปลุกพืชหลายชนิด ในศูนย์นี้ การปลุกพืชผักจะทำให้ผู้เข้าอบรมในศูนย์

บางคนก่อนที่จะมาทำเกษตรอินทรีย์ มีหนี้สินเป็นแสน หนี้ค่าน้ำ ค่าสารเคมี ร้านค้าก็ใจดีให้เอามาก่อน ตัวเองไม่พอ พาเพื่อนในหมู่บ้านไปเอาทั้งหมู่บ้าน เอาชื่อไปบอกว่ามาจากบ้านนาไผ่ ร้านก็ให้น้ำมา พืชไม่งามก็ไปเอาปุ๋ยมาเพิ่มปีสุดท้ายหลังจากขายผลผลิต ติดหนี้แสนกว่า คุณอำนวยที่เป็นพี่เมีย ก็เลยมาชวนทำเกษตรแบบอินทรีย์ เปลี่ยนการปลุกพืชจาก ข้าวโพด ถั่วเหลือง หลายสิบไร่ มาปลุก ผักกะหล่ำปลี ข้าวโพด ถั่วเหลือง แตงกวา ถั่วฝักยาว ปลุกจำนวนที่ดูแลได้ ไม่ใช้น้ำ ไม่ใช้สารเคมีพอทำแล้วมีได้เงิน ชีวิตเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น พืชผักที่ออกจากฮอมนูญเรากำหนดราคาเองได้ เช่น กะหล่ำปลีเราขายกิโล 10 บาท ไม่พอขาย ผักหวาน เราขายกิโลละ 200 บาท “

สิ่งที่ได้จากการอบรม

การอบรมที่ฮอมนูญโคกแพ้ว ทำให้กลุ่มได้แนวทางการทำงานในการลดต้นทุน และลดรายจ่ายในบ้านร่มไทรรัตนต่อไป คือ

1. การลดต้นทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

- การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ
- การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ
- การทำหัวเชื้อจุลินทรีย์
- การเตรียมดินและการปรับปรุงดิน
- การใช้น้ำส้มควันไม้แทนสารเคมีฆ่าแมลง
- แนวคิดในการปลุกพืชเพื่อเป็นอาหาร การปลุกพืชหลายอย่างรวมกันตามแนว

เศรษฐกิจพอเพียง ปลุกทุกอย่างที่กินได้ กินทุกอย่างที่ปลุก

2. การลดรายจ่ายประจำวันด้วยการทำการทำของใช้ในครัวเรือน

- การทำน้ำยาเอนกประสงค์
- การทำยาสีฟัน
- การลดรายจ่ายในการบริโภคการแปรรูปถั่วเหลือง การทำน้ำเต้าหู้ เต้าหู้ยี้ การทำกะปิจากถั่วเหลือง ปลาจากรากถั่วเหลือง น้ำปูถั่วเหลือง ส้มถั่วเหลือง

การไปอบรมที่ ฮอมนูญโคกที่จังหวัดแพร่ ทำให้ได้องค์ความรู้และแนวทางการทำงาน และวิทยากร รวมถึงการได้แนวร่วมในการเป็นฐานในการศึกษาดูงานของกลุ่มเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้สนใจในการปรับเปลี่ยนแนวคิด พฤติกรรมการประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมถึงการนำเอา วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนมาเปลี่ยนเป็นปุ๋ย การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การทำปุ๋ยน้ำ การปลุกพืชแบบการเตรียมอาหารไว้ในดิน และการแปรรูปถั่วเหลือง

นางอินทอง เป็นพวก ผู้เข้าร่วมอบรม บอกว่า “ได้ความรู้ในเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำ นำยาเอนกประสงค์ การแปรรูปถั่วเหลือง การปลูกต้นไม้แบบเตรียมดิน เตรียมอาหาร แนวคิดการปลูกต้นไม้เพื่อกิน ส่วนในเรื่องการทำปลาร้า กะปิ จากถั่วเหลือง ขอลองทำดูก่อน”

นางผัด ศรีวงศ์ บอกว่า “ต้องทำเลยปุ๋ยราคาแพงมาก กลับบ้านจะไปทำปุ๋ยให้ตนให้กับนาข้าว และปุ๋ยน้ำเห็นสูงสูงที่นาติดกันใช้ปุ๋ยคอกใส่มาทุกปี ข้าวงามดินร่วนปลูกง่าย นาตัวเองที่ใช้ปุ๋ยเคมีประจำดินต่างกันมากทั้งที่ ที่ดินติดกัน ต้องขอบคุณทีมวิจัย และสอมนบุญอโคที่ให้ออกาสมาดุของจริง”

● ทดลองทำ แบ่งปันความรู้ และวิเคราะห์ต้นทุนค่าใช้จ่าย

หลังจากได้ผ่านการอบรม การเพิ่มเติมความรู้ทางการเกษตร สิ่งที่เขาบ้านกังวล คือความไม่มั่นใจทั้งที่ไปดูงานมาแล้ว ทีมวิจัยได้เปรียบเทียบเรื่องต้นทุนให้กับผู้เข้าร่วมประชุม และให้ผู้ที่ต้องการปรับเปลี่ยนมาทดลองใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ด้วยการแบ่งพื้นที่มาลองทำอาจปลูกไว้กินก่อน จดบันทึกค่าใช้จ่ายทุกอย่างให้เป็นบัญชีทุน ทั้งสองอย่างมาเทียบกันดู ถ้ารายจ่ายน้อยลง ผลผลิตเท่าเดิมหรือลดลงเล็กน้อย หักต้นทุนแล้ว เป็นอย่างไรค่อยตัดสินใจในการทำว่าจะทำแบบอินทรีย์หรือเคมี

ทางทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมอบรมจึงได้ดำเนินการทดลองการทำปุ๋ยและของใช้ในครัวเรือนตามที่ได้รับอบรมมาโดยคำนึงถึงวัตถุดิบในชุมชนด้วย จึงเชิญคนในชุมชนที่สนใจมาร่วมเรียนรู้ ร่วมทดลองทำ และชวนวิเคราะห์ต้นทุนค่าใช้จ่ายเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นส่วนต่างจากของที่เขาซื้อมาใช้กับของเขาที่เขาทำขึ้นเอง ว่าสามารถลดค่าใช้จ่าย ลดต้นทุนได้จริง เมื่อมาทดลองทำด้วยกันแล้วแต่ละคนก็น่ากลับไปลองใช้ในพื้นที่ของตนแล้วมาบอกเล่าผลที่เกิดขึ้นให้กันฟัง

การทำปุ๋ยน้ำ และปุ๋ยอินทรีย์ นายสำรวย จิตไสเป็นผู้สอน โดยใช้สูตรจากสอมนบุญอโค และจากวิทยากรอื่นๆ เริ่มจากการทำปุ๋ยน้ำทำหัวเชื้อจุลินทรีย์ จากการใช้ของที่เหลือใช้ น้ำข้าวข้าว ปัสสาวะ กากน้ำตาล มาผสมกันในอัตราส่วน 6:4:1 หมักไว้ 7-14 วัน สามารถนำไปใช้แทนฮอร์โมนได้และเป็นหัวเชื้อทำปุ๋ยต่อไป ส่วนการสาธิตการทำปุ๋ยอินทรีย์ ใช้มูลสัตว์ แกลบ ฟืชใบเขียวเป็นวัตถุดิบหลัก รำ น้ำผสมปุ๋ยน้ำ มาคนให้เข้ากันแล้วบรรจุในกระสอบปุ๋ย เก็บไว้ในที่ร่ม 12-20 วัน นำไปใช้

การวิเคราะห์ต้นทุนการทำปุ๋ย

เปรียบเทียบต้นทุนการทำปุ๋ย			
ปุ๋ยเคมีที่ซื้อ	ราคา/ลิตร	ปุ๋ยหมักที่ทำขึ้นเอง	ราคา/ลิตร
ฮอริโมนหิวทอง ขวดขาว	ราคาขวดละ 25 บาท ขนาด 0.750 ลิตร (ราคา ลิตรละ 33 บาท)	<u>ปุ๋ยน้ำ</u> ทำจากกากน้ำตาล <u>ปุ๋ยน้ำสูตรฮอมมูญอโค</u> น้ำปัสสาวะ น้ำขาวข้าว (ไม่มีต้นทุน) กากน้ำตาล 1.5 ลิตร ราคา 22.5 บาท	กิโลกรัมละ 10-15 บาท ได้ 10 ลิตร (ราคาลิตรละ 1-1.5 บาท) ได้ปุ๋ยน้ำ 15 ลิตร ใช้ต้นทุน ทั้งหมด 22.5 บาท
ปุ๋ยสูตร 15-15-15	ราคากระสอบละ 1,480 บาท	<u>ปุ๋ยอินทรีย์</u> ขี้วัว 20 กระสอบ รำข้าว กากน้ำตาล (ใช้แทนปุ๋ยได้ 1 กระสอบ)	200 บาท 20 บาท 30 บาท <u>รวมต้นทุน 250 บาท</u>
ปุ๋ยสูตร 16-20-0	ราคากระสอบละ 1,290 บาท		

เทียบส่วนต่างราคาของปุ๋ยเคมี สูตร 15-15-15 ราคากระสอบละ 1480 บาท กับราคาปุ๋ยอินทรีย์ ต้นทุน 250 บาท พบว่า ถ้าผู้เข้าร่วมโครงการหันมาทำปุ๋ย ใช้เองก็สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือน 1230 บาทเทียบกับปุ๋ย 15-15-15 ผู้เข้าร่วมอบรมได้รับกากน้ำตาลกลับบ้านคนละ 2 กิโลกรัมเพื่อไปทำปุ๋ยน้ำใช้เอง

ต้นทุน		อัตราส่วนที่ใช้	
ฮอริโมนหิวทอง	ปุ๋ยน้ำทำเอง สูตรฮอมมูญอโค	ฮอริโมนหิวทอง	ปุ๋ยน้ำทำเอง สูตรฮอมมูญอโค
ราคาขวดขาว 25 บาท ปริมาณ 750 ซี.ซี. ลิตรละ 33 บาท	น้ำปัสสาวะเก็บเอง น้ำขาวข้าว เก็บเอง กากน้ำตาล 1.5 ลิตร ราคา 22.5 บาท หมักปุ๋ยน้ำได้ 15 ลิตร	ฮอริโมนหิวทอง 1 ขวด ฉีดพ่นได้ 4 ถังต่อน้ำ 20 ลิตร ตกถังละ 6.25 บาท	ปุ๋ยน้ำราคาลิตรละ 1.50 บาท 1 ลิตรฉีดพ่นได้ 2 ถังต่อน้ำ 20 ลิตร ตกถังละ 0.75 บาท
ป่าทองปลูกพริกปี 2550 ใช้ฮอริโมนหิวทอง 12 ขวด (12 x 25) คิดเป็นเงิน 300 บาท ป่าทองปลูกพริก ปี 2551 ใช้ปุ๋ยน้ำทำเอง 24 ลิตร (24x0.75) คิดเป็นเงิน 18 บาท สามารถลดรายจ่ายได้ 282 บาทต่อการปลูกพริก 1 ครั้ง			

ตัวอย่างการสรุปรายจ่ายในการเปรียบเทียบการปลูกพริกของนางอินทอง เป็นพวก ปี 2550

แบบเคมี

ค่าปุ๋ยเคมี	5,720 บาท
ค่าฮอร์โมน	300 บาท
ฆ่าแมลง	225 บาท
รวม	6,245 บาท

แบบอินทรีย์

ค่าปุ๋ยอินทรีย์	1,345 บาท
ค่าฮอร์โมน	13.5 บาท
ฆ่าแมลง	0 บาท
รวม	1,358.5 บาท

การทำเกษตรแบบอินทรีย์เปรียบเทียบกับเคมี ทำให้ลดต้นทุนได้ 4,886.50 บาท

นอกจากนี้ นางอินทอง เป็นพวก ได้ทดลองทำสมุนไพรไล่แมลงสูตรให้อีก คือ ใช้น้ำส้มควันไม้ หญ้าหนอนตาย ไหลแดง หมักรวมกัน ลองเอาไปใช้กับพริกที่ปลูก แมลงต่างๆที่อยู่ในป่าพริก ไม่มีเลย ทำให้ที่ความมั่นใจมากขึ้นในการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ใช้น้ำหมักหอยเชอรี่ แทนฮอร์โมน ช่วงที่พริกกำลังแตกยอดออกดอก ทำให้พริกติดลูก ไม่ต่างกับการใช้สารเคมี ผลที่เกิดขึ้นจากการนำไปทดลองใช้

นายสมลักษณ์ ทับทิมทอง “ การที่พวกเราพาชาวบ้านทำปุ๋ย สารไล่แมลง เพื่อลดต้นทุน ด้านการเกษตร มีชาวบ้านหลายคนบอกว่าลองใช้ปุ๋ยที่ทำแล้ว เช่น นายวีรวัฒน์ ฐิเณ ใช้น้ำสูตรโรยไล่ต้นกล้า ลูกกล้าเขียว หลังดำนาก็นำไปใส่ในข้าวแทนปุ๋ยยูเรีย ได้ผลดี แต่ต้องรอดูผลผลิตกันก่อน ว่าจะเป็นอย่างไร”

นางผัด ศรีวงศ์ นายวีรวัฒน์ ฐิเณ นางแสงดาว แต้มดี ใช้น้ำหมักแทนปุ๋ยเคมี ลองใส่กล้า และข้าวในนา ทีมวิจัยหลายคนก็เห็นต้นข้าวงามก็ถามใช้น้ำอะไร ทุกคนตอบว่าใช้น้ำหมักที่ทำเองแทนการใช้น้ำปุ๋ยเคมี

นางแสงดาว แต้มดี คาคว่า “ปีนี้จะไม่ใช้น้ำปุ๋ยเคมีในนาข้าว พร้อมทั้งลองใช้กับผักที่ปลูกไว้ขาย ได้ลองทำและใช้เห็นผลไม่ต่างจากการใช้น้ำปุ๋ยเคมี”

นายบุญส่ง หมั่นตรอง และ นายนิคม รักสถาน กล่าวว่า “ที่ใช้น้ำคอกประจำ พบว่าการใช้น้ำคอกที่นำมาใช้ต้องเก็บไว้อย่างน้อย 1 ปี จึงนำมาใช้ได้ ปัญหาต่อมา คือ มีหญ้าและวัชพืชที่วัชกินต้องใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช เพิ่มขึ้น ขั้นตอนการเตรียมดินใช้เวลาเพิ่มอีก ๒ วัน ผลผลิตก็ได้มาก ต้นทุนจะลดลงอีกครั้งหนึ่ง จากการลดการใช้น้ำปุ๋ยเคมี ระยะที่เก็บผลผลิตยาวออกไป เช่นบวบ แตง ถั่วฝักยาว พริก”

นางอินเสาร์ ละออง บอกว่า “หลังจากที่เข้าอบรมการทำปุ๋ย จากที่พวกเราสอนกันเอง อาจารย์ประสิทธิ์ แซ่ฉั่ว มาสอน ได้หัวเชื้อจุลินทรีย์ ปุ๋ยน้ำ ของที่พวกเราสอนกันเองสูตรเดียวกับที่มาดูงาน ได้ลองใช้แล้ว ผักกาดที่ปลูกงาม เหมือนใช้ฮอร์โมนที่ซื้อก่อนหน้านี้ ส่วนปุ๋ยอินทรีย์กลับไปจะไปลองใส่ดู การที่ได้เห็นของจริงวันนี้ กลับไปต้องไปบอกลูก และหันมาพึ่งตนเองเป็นหลัก ที่บ้านมีขี้วัวอยู่แล้ว ทำให้เห็นทางออกในการประกอบอาชีพ”

นางอินทอง เป็นพวก “ได้ลองหมักหอยเชอรี่ ทำสารไล่แมลงหมักน้ำส้มควันไม้ หญ้าหนอนตาย ทางไหลแดง ไปฉีดพ่นพริกที่ปลูก น้ำหมักใช้แทนฮอร์โมนหิวทองได้เลย ส่วนสารไล่แมลง ปลูกผักไว้กินฉีดพ่นปรากฏว่าหนอน แมลงต่างตกลงมา หนึ่หลังพ่น ทำให้มีความมั่นใจมากขึ้น ปีหน้าจะขยายการปลูกหญ้าหนอนตายมากขึ้นเพื่อนำมาหมักสารไล่แมลง”

นายบุญส่ง หมั่นตรอง ได้คุยกับชาวบ้านหลายคนทุกคนบอกว่า “ถ้ามีการทำอย่างที่ทำอยู่นี้หลายคนไม่เป็นหนี้ ไม่ต้องพึ่งคนอื่น การที่พวกเราพาชาวบ้านทำอยู่เป็นการพึ่งตัวเอง ตัวช่วยที่ทำให้ชาวบ้านหันมาสนใจเรื่องการลดต้นทุนคือปุ๋ยเคมีราคาสูงมาก จากราคา 640 บาท เป็น 1400 บาท สิ่งที่สำคัญคือที่มวิจัยทุกคนได้ทดลองทำเป็นตัวอย่างให้ชาวบ้านเห็น อีกทั้งได้สร้างความมั่นใจให้ชาวบ้านจากการไปดูชุมชนอโคกทำให้ผู้ที่ไปดูงานกลับมาลงมือทำ”

นอกจากนี้เวทีแลกเปลี่ยนและให้ความรู้การลดต้นทุนการเกษตรทำให้มีคนหน้าใหม่ มาร่วมเวทีมากขึ้น เมื่อเราประกาศเรื่องมีอาจารย์มาอบรมการทำปุ๋ยอินทรีย์ มีคนเข้าร่วมเวทีมากขึ้น คนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมงานวิจัยเป็นปี เช่น นายสนเกียรติ มีชื่อ นายสมพงษ์ สุวรรณราช นายเชาวลิต ธิฉลาด เข้ามารับการอบรมการทำปุ๋ย

● **การลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการผลิตน้ำยาล้างจาน สบู่ แชมพู ใช้เอง**

หลังจากได้มีการลดต้นทุนทางการเกษตรแล้ว จากการอบรมยังได้รับความรู้ในเรื่องของการลดรายจ่ายในครัวเรือน เช่น การทำน้ำยาเอนกประสงค์ใช้เองในครัวเรือน กิจกรรมต่อมาคือการทำน้ำยาล้างจาน แชมพู สบู่ น้ำยาปรับผ้านุ่ม ฯลฯ โดยมีทีมวิจัยเป็นผู้สอนวิธีการทำให้ ซึ่งมีคนสนใจมาร่วมพอสมควร ซึ่งนอกจากได้รู้วิธีการทำ ได้นำกลับไปลองใช้แล้ว

สบู่เหลวทำเอง	สบู่เหลวสำเร็จรูป
ราคาสบู่เหลวชุดละ 154 บาท นมสด 3 กล่อง 36 บาท มะขามเปียก 50 บาท ขมิ้น เก็บจากสวน รวม 240 บาท (ทำได้ 15 ลิตร ราคาเฉลี่ย 16 บาท)	สบู่เหลวชนิดเดิม ขนาด 400 มิลลิลิตร ราคา 34 บาท ราคาเฉลี่ย 85 บาท ถ้าทำเอง ลดรายจ่ายได้ $85 - 16 = 69$ บาท

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้ชวนวิเคราะห์ต้นทุนรายจ่ายเมื่อเทียบกับของที่ไปซื้อตามท้องตลาดกับที่ผลิตขึ้นได้เองว่าจะช่วยลดรายจ่ายได้อย่างไร และทีมวิจัยให้การบ้านคือการจดบันทึกเรื่องต้นทุนการผลิต ในการประกอบอาชีพการเกษตรแบบอินทรีย์ แบบเคมี ตามที่ผู้เข้าร่วมเวทีแต่ละคนทำอยู่

การวิเคราะห์ต้นทุนราคาของใช้ในครัวเรือน จากการเปรียบเทียบต้นทุนที่ทำเองกับที่ซื้อตามท้องตลาด ราคาจะแตกต่างกันมาก

น้ำยาล้างจานผลิตเอง			ผลิตภัณฑ์น้ำยาล้างจานทั่วไป	
สินค้า	ราคา	ผลิตภัณฑ์(ลิตร)	สินค้า	ราคา
- ชุดน้ำยาล้างจาน	ราคาชุดละ 160 บาท	ทำน้ำยาล้างจานได้ 20 ลิตร (ราคาเฉลี่ย 8 บาท)	- น้ำยาล้างจาน ชนิดถุงแบบเดิมขนาด 0.650 ลิตร	ราคา 16 บาท (ราคาเฉลี่ย 25 บาท)
			- น้ำยาล้างจานชนิดขวดขนาด 0.250 ลิตร	ราคา 10 บาท (ราคาเฉลี่ย 40 บาท)

จะเห็นได้ว่าราคาที่แตกต่างกันมาก เมื่อเทียบราคาต่อลิตรจะเห็นว่าราคาต่ำกว่าท้องตลาดถ้าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย รวมกลุ่มกันทำของใช้ต่อไป ทำให้ประหยัดเงินได้ มากน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณที่แต่ละครอบครัวต้องใช้ในการเทียบ 1 เดือนนำปริมาณมาดู ผลจากการทำน้ำยาล้างจานใช้เองในครัวเรือน สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ คือ

กรณีตัวอย่างบ้านนายสำรวจ จิตไธ เดิม มีการใช้น้ำอย่างล้างจาน เดือนละ 3 ถังเต็ม ขนาด 1.2 ลิตร คิดเป็นเงิน 93 บาท 1 ปี เป็นเงิน 1,116 บาท

พอทำน้ำยาล้างจานใช้เอง เทียบการทำน้ำยาล้างจานขนาด 1.2 ลิตร*8 บาท = ราคา 9.60 บาท 1 ปี เป็นเงิน 115.2 บาท (ถ้าทำเองราคาชุดละ 160 บาท ได้ 20 ลิตร เฉลี่ยลิตรละ 8 บาท) ทำให้ลดรายจ่ายได้ เดือนละ 83.40 บาท ปีละ 1,000.80 บาท

เฉพาะน้ำยาล้างจานอย่างเดียวลดรายจ่ายเป็นเงิน 1000.80 บาทต่อปี ยังมีแนวทางในการลดรายจ่ายได้อีกหลายอย่าง

ผลที่เกิดขึ้นจากการลดรายจ่ายสินค้าในครัวเรือน

ทีมวิจัยได้สอบถามถึงการใช้น้ำยาล้างจานที่ทำเป็นอย่างไรบ้าง ทีมที่เข้าร่วมประชุมบอกว่าถ้าเปลี่ยนขวดบรรจุก็ไม่ต่างอะไรกับที่ขายอยู่ในท้องตลาดทั่วไป แม่บ้านใช้แล้วบอกว่าดี ในวันที่เราทำน้ำยาล้างจานมีงานศพในหมู่บ้าน ทีมวิจัยได้เอาไปใช้งานศพ 3 ลิตรแม่บ้านที่ล้างจานว่าใช้ดีไม่ต่างจากที่ซื้อมาเลยทั้งกลิ่น ฟอง

นายสงวน เสาร์พันธุ์คำ “ที่โรงงานที่ตัวเองทำงานอยู่ เมื่อก่อนซื้อน้ำยาสำเร็จมาใช้ในการล้างถังน้ำ ขาดน้ำ ที่นำกลับมาบรรจุใหม่ตกอาทิตย์ละ 800 บาท ปัจจุบัน ที่โรงงานได้ซื้อชุดน้ำยาล้างจานมาทำเองชุดละ 160 บาท ใช้ได้ สองอาทิตย์ ทำให้ต้นทุนลดลงมาก”

3.2.8 กิจกรรมเยาวชน

การดำเนินงานในระยะที่ 2 จะเน้นที่กลุ่มเยาวชนมากขึ้นกิจกรรมของเยาวชนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนเกิดความตระหนักถึงภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เหมาะสม และเพื่อให้เยาวชนเกิดการเกาะกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

เนื่องจากที่ผ่านมาเยาวชนเข้าร่วมเวทีงานวิจัยจำนวนสิบกว่าคน ส่วนใหญ่มาแทนพ่อแม่บ้าง บางคนก็ทำบัญชีครัวเรือนด้วยตนเอง บ้างก็จัดให้พ่อแม่ หลายครอบครัวได้มีการพูดคุยถึงค่าใช้จ่ายในครัวเรือนร่วมกัน และจากข้อมูลบัญชีครัวเรือนในหมวดการศึกษาในแต่ละเดือนนั้นไม่ต่ำกว่า 1,000 บาท ตัวเลขภาพรวมจากการทำบัญชีครัวเรือน 5 เดือนรวมทั้งหมด 8 กลุ่มค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาเป็นจำนวนเงินถึง 122,103 บาท ทั้งนี้รวมทั้ง ค่าเทอม ค่ารถรับส่ง ค่าอาหาร ฯลฯ ประกอบกับพฤติกรรมของเยาวชนในปัจจุบันที่หลงไปกับกระแสบริโภคนิยมทั้งเรื่องของเสื้อผ้า โทรศัพท์ซึ่งมีกันทุกคน ค่าใช้จ่ายเหล่านี้เป็นค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเพราะเยาวชนยังไม่มีรายได้ด้วยตนเอง ภาระหนักจึงตกอยู่กับพ่อแม่

เยาวชนสิบกว่าคนที่เข้าร่วมเวทีวิจัยอย่างสม่ำเสมอทำให้ทีมวิจัยได้หารือกันถึงแนวทางที่จะส่งเสริมให้เยาวชนมีกิจกรรมร่วมกันโดยเฉพาะการสร้างนิสัยในการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้รู้ค่าใช้จ่ายในครอบครัวแต่เยาวชนนั้นมีรายจ่ายและเงินออมต่างจากพ่อแม่ เยาวชนน่าจะมีรูปแบบบัญชีครัวเรือนของเยาวชนเองเพื่อให้สะดวกต่อการจัดทำของเยาวชน และการจัดเวทีให้เยาวชนและพ่อแม่ได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนรับฟังเสียงสะท้อนจากกันและกัน

ซึ่งหลายครอบครัวแม้จะมีการพูดคุยกันเป็นประจำแต่การสร้าง ความเข้าใจร่วมกันและให้เยาวชนได้รับทราบสถานการณ์ทางการเงินและค่าใช้จ่ายในแต่ละวันของครอบครัวก็เป็นสิ่งจำเป็นที่จะหล่อหลอมให้เยาวชนรู้จักการใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสมและมีความตระหนักถึงค่าของเงินแต่ละบาทที่พ่อแม่ต้องเหนื่อยยากหามาเลี้ยงครอบครัว เวทีเยาวชนจึงจะเป็นพื้นที่ที่ให้พ่อแม่และเด็กได้มาเรียนรู้ร่วมกัน อีกกิจกรรมที่อาจเสริมเข้าไป คือ การถอดบทเรียนบุคคลที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตไปในทางที่ดีขึ้นโดยเป็นการฝึกทักษะการพูด การซักถาม การจดบันทึก ให้กับเยาวชนและเยาวชนจะได้เรียนรู้และซึมซับวิถีคิดของผู้ใหญ่ที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วย

เดิมกิจกรรมเยาวชนที่จะดำเนินงานขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชนได้หารูปแบบบัญชีครัวเรือนที่เหมาะสมกับเยาวชนเอง เพื่อให้เยาวชนได้ฝึกทักษะการพูดการซักถามและการจดบันทึก จากการถอดบทเรียนบุคคลที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเพื่อให้เยาวชนเกิดความตระหนักถึงภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิถีคิดและพฤติกรรมการใช้จ่ายที่เหมาะสม แต่ที่ผ่านมาในส่วนของกิจกรรมเยาวชนยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ในเวทีนี้ทีมวิจัยจึงได้มาทบทวนการทำงานร่วมกันถึงแนวทางในการทำกิจกรรมของเยาวชนบ้านร่มไทรรัตน์ เมื่อเห็นว่าขยับต่อไม่ค่อยขึ้นไหลจึงมีการปรับเปลี่ยนมาเป็นการใช้สื่อวัฒนธรรม คือ การเล่นดนตรีพื้นเมืองเป็นตัวเชื่อมร้อยเยาวชนให้เกาะกลุ่มและทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งอาศัยบรรยากาศแบบนี้ในการขัดเกลาจิตใจเยาวชนไปในตัว รูปแบบการดำเนินงานของเยาวชนจึงเริ่มเปลี่ยนไป

เป้าหมาย

- เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงค่าใช้จ่ายในครอบครัว
- เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว
- เพื่อสนับสนุนเยาวชนให้มีโอกาสได้แสดงออกในสิ่งที่อยากทำ(ดนตรีพื้นเมือง)

กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน

กลุ่มเยาวชนบ้านร่มไทรรัตน์ เริ่มทำการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเมื่อ วันที่ 6 พฤษภาคม 2550 โดยการมองเห็นว่าทุกครั้งที่มีการประชุมงานในหมู่บ้านก็จะมีพวกเยาวชนมาร่วมด้วยบางครั้งมาแทนผู้ปกครอง บางครั้งมาด้วยตนเอง และจากการทำบัญชีครัวเรือนเราจะเห็นว่าค่าใช้จ่ายของเยาวชนเป็นจำนวนไม่ใช่น้อย จึงมีความคิดว่า หน้าจะจัดตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้น ทีมวิจัยจึงมีความคิดว่าเราควรจัดเวทีเยาวชนขึ้น กิจกรรมของเยาวชนทีมได้แบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ช่วงคือ

■ เยาวชนกับการตระหนักถึงค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

ช่วงที่ 1 (เมษายน – มิถุนายน 2550) ช่วงการรวมตัวกัน ในช่วงนี้ทีมได้หารือกันคืออยาก
ให้เยาวชนได้สร้างความคุ้นเคยด้วยการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เด็กมีกิจกรรมทำในวันหยุด
ส่วนมากก็จะให้เด็กมารวมกลุ่มที่วัด ทำกิจกรรมร่วมกันและสรุปกิจกรรมที่ทำเป็นอย่างไร ทำแล้ว
ได้อะไร โดยจะเน้นที่การสร้าง ความตระหนักต่อค่าใช้จ่ายของพ่อแม่

มีการสร้างความตระหนักให้เยาวชนต่อค่าใช้จ่ายของพ่อแม่โดยมีกิจกรรมที่ให้เด็กแต่ละคนไปจดว่าภายในหนึ่งอาทิตย์แม่ทำอาหารอะไรให้ทานแล้วใช้จ่ายไปเท่าไร อาหารแบบไหนที่ชอบทานและไม่ชอบทาน เพื่อให้เด็กทราบถึงรายจ่ายประจำวัน แม่ต้องเสียไปกับการซื้อข้าว

จากนั้นพ่อทำกิจกรรมลักษณะนี้สัก 3-4 ครั้ง พยายามให้เด็กคิดกิจกรรมต่อยอดเพื่อสร้างความตระหนักต่อภาระค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ให้เด็ก ๆ แต่กิจกรรมก็ไม่เกิดระยะหลังเด็ก ๆ จึงมาร่วมกันเล่นเกมส์ ช่วยกันทำการบ้านเท่านั้น ทางทีมวิจัยก็ไม่ได้เข้ามาร่วมช่วยดูกันทั้งทีม ทำให้ต้องมีการปรับกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชนอีกครั้ง

■ ..ดนตรีพื้นเมือง..เครื่องขัดเกลাজิตใจเยาวชน

ช่วงที่ 2 (กรกฎาคม 2550 - ปัจจุบัน) ปรับกิจกรรมที่ทำกับเยาวชน โดยจะเน้นกิจกรรมและความต้องการของเด็ก และสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ ที่วัดมีเครื่องดนตรีพื้นเมืองที่ไม่มีคนเล่นกองอยู่เป็นจำนวนมาก ประกอบกับเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเด็กกลุ่มที่เคยเรียนดนตรีที่วัดมาก่อนแล้ว จึงได้มีการแสวงหาผู้ที่มีความรู้เรื่องดนตรี ในทีมไม่มีเลย หอศิลป์จังหวัดลำปาง มีการเปิดสอนดนตรีพื้นเมืองทีมจึงได้ให้เด็กไปเรียนดนตรีที่หอศิลป์ เมื่อมีเวทีขึ้นก็มีการประชุมกลุ่มเยาวชนสอบถามความต้องการของเด็ก ก็มีการเสนอเรื่อง

- 1.การทำบุญชีครวเรือนของเยาวชน
- 2.การเล่นกีฬา
- 3.การเล่นดนตรี

เมื่อมี 3 ประเด็นหลัก เราจึงต้องมีการลงประชามติด้วยการยกมือปรากฏว่า “การเล่นดนตรีพื้นเมือง” ได้รับคะแนนโหวตเป็นอันดับหนึ่ง จึงทำการจัดตั้งกลุ่มขึ้นโดยการหาแกนนำและสมาชิกทั้งหมด 12 คน โดยมี นายอนุชา ชัดแจ้งแวง และ น.ส.จิราพร ทับทิมทอง เป็นแกนนำ และสมาชิกของกลุ่มก็ได้ร่วมกันทำกิจกรรมเลื่อยมา เช่น ร่วมกันทำบุญชีครวเรือนการใช้จ่ายของ

เยาวชน ประชุมกลุ่มเดือนละ 2 ครั้ง มีการร่วมกันทำกิจกรรมในวันแม่ ร่วมกันทำดอกมะลิวันแม่ เมื่อมีการประชุมผู้ปกครองก็จะมีการรวมตัวกันเล่นดนตรีพื้นเมืองให้ฟัง ทุกวันเสาร์ แกนนำของกลุ่มจะพาเยาวชนกลุ่มนี้ไปฝึกซ้อมดนตรีที่ หอศิลป์เป็นประจำ โดยได้รับความอนุเคราะห์จาก อาจารย์วรเชษฐ์ และอาจารย์อีกหลายท่านช่วยสั่งสอนการเล่นดนตรีจนสามารถเล่นได้ระดับหนึ่ง ได้ไปร่วมงานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านนานาชาติ

วันที่ 20-26 พฤศจิกายน 2550 ณ. เวทีแสดงจังหวัดลำปางโดยชมรมอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมนครลำปาง (ฮิตละคอน) และได้ไปแสดงดนตรีให้ญาติผู้ป่วยฟังที่ หอพระโรงพยาบาลศูนย์ลำปางในเวลา 10:00น.- 12:00น. ของวันเสาร์ ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ปกครองและผู้คนที่เดินผ่านไปมาว่าเยาวชนของเรายังไม่ลืมศิลปวัฒนธรรมของล้านนา

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าสนใจให้เยาวชนไปฝึกซ้อมดนตรีก็เพราะว่าในหมู่บ้านร่มไทร รัตน์เองในขณะนั้นมีอุปกรณ์เครื่องดนตรีพื้นเมืองหลายชิ้นซึ่งถ้าปล่อยไว้ก็มีแต่จะเสียหายหรือผุพังลงไปก่อนเวลาอันควรข้าพเจ้าจึงมีความคิดว่าจะนำเอาเครื่องดนตรีนี้มาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุดเมื่อเรามีกลุ่มเยาวชนอยู่แล้ว จึงถือเป็นโอกาสให้เยาวชนมีการพบปะสังสรรค์ พูดคุยถามความสมัครใจว่าการตั้งกลุ่มเยาวชนบ้านร่มไทรรัตน์เราจะเอาอะไรมาเป็นตัวเชื่อมโยงความสามัคคีของกลุ่มพวกที่มิจัยจึงมีความเห็นพ้องต้องกันว่าเราจึงควรจัดตั้งกลุ่มเยาวชนดนตรีขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือผูกมัดใจในเมื่อเยาวชนร่วมกันเล่นดนตรีทุกคนจะมีใจรักในเสียงดนตรี ความสามัคคีในกลุ่มมีความรักความผูกพันซึ่งกันและกันในระหว่างเพื่อนฝูง

ผลที่ตามมาก็คือผู้ปกครองมีความปลื้มปิติในตัวลูกหลานตัวเองที่ทุกคนมีความสามารถในการเล่นและแสดงดนตรีให้ผู้อื่นฟังใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยไม่เอาเวลาที่ว่างไปใช้ในทางผิดๆ เช่น ตั้งกลุ่มมั่วสุม เล่นการพนัน ดิดยาเสพติด เที่ยวเตร่เฮฮา แต่ตรงกันข้าม คือ เด็กหรือเยาวชนกลุ่มนี้กลับเป็นประโยชน์อย่างมากกับชุมชน เช่น มีงานมงคล หรืองานศพเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เยาวชนกลุ่มนี้ก็จะไปช่วยกันแสดงให้งานมีสีสันเพิ่มขึ้น และประโยชน์ที่ได้กับส่วนรวมก็คือการรักษาศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านล้านนาไว้เป็นอย่างดีเป็นแบบอย่างของอนุชนรุ่นหลังต่อไปเพราะดนตรีจะเป็นสื่อของความอ่อนโยนความสงบสุข ความรักความเห็นใจซึ่งกันและกันเป็นผู้มีระเบียบวินัยซึ่งเป็นผลดีอย่างยิ่งแก่ชุมชนและผู้ปกครอง

แต่ก็ต้องมีค่าใช้จ่ายมากพอสมควรเหมือนกัน ทีมได้ให้ค่าเดินทาง และค่าอาหารแก่เด็กที่ต้องการไปเรียนดนตรี สำหรับแนวทางของเยาวชนที่จะทำต่อไปคือเป็นเยาวชนที่ดีของชุมชนช่วยเหลือสังคมเป็นตัวอย่างที่ดีของน้องรักษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ทำบัญชีครัวเรือน ช่วยลดภาระของผู้ปกครองเป็นทีมวิจัยของรุ่นต่อไปและเป็นนักดนตรีพื้นเมืองที่มีความสามารถของชุมชนเป็นเยาวชนที่ดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

รายชื่อเยาวชน

1. น.ส.จิราพร ทับทิมทอง
2. นายพิทวัส ปัญญา
3. ด.ญ.ปริศนา อินจินดา
4. ด.ญ.พัชรี เป็นต้น
5. ด.ญ.ศิริวรรณ จันทร์หอม
6. ด.ญ.รัชติยา คัดคล่อง
7. ด.ญ.วาสนา การเพียร
8. ด.ญ.กรรณิการ์ คัดคล่อง
9. ด.ญ.กัลยาณี ปิกเหล็ก

■ **สานสัมพันธ์ในครอบครัว** : เวทีเยาวชนกับผู้ปกครอง

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- ทีมวิจัย 4 คน
- เยาวชนบ้านร่มไทรรัตน์ 28 คน
- ผู้ปกครอง 8 คน

เป้าหมายของทีมงานวิจัยต่อกิจกรรมที่ทำคือ

“การสร้างความเข้าใจกันระหว่างผู้ปกครองกับเยาวชนในเรื่องการอยู่ร่วมกันในครอบครัวและการค่าใช้จ่ายของครอบครัวทั้ง 2 ด้าน”

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ปกครองกับเยาวชนในเรื่องค่าใช้จ่าย
2. เพื่อให้ผู้ปกครองกับเยาวชนในเรื่องได้เข้าถึงปัญหาของครอบครัวอื่นและได้แลกเปลี่ยนกับครอบครัวอื่น
3. เพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเยาวชน ผู้ปกครอง ระหว่างครอบครัวตัวเองกับครอบครัวอื่น

วิธีการ

- การใช้บัตรคำ
- นำเสนอบัตรคำของตัวเอง
- แลกบัตรคำเพื่อนำเสนอ

ใช้บัตรคำและโดยให้ทุกคนใช้การเขียนเป็นการสื่อความหมายให้ผู้อื่นรับรู้ทั้งผู้ปกครองและตัวเยาวชน ด้วยคำถามเดียวกัน และให้ทุกคนเสนอในสิ่งที่ตัวเองเขียน ในคำถามที่ 1 พบว่าไม่ค่อยมีคนอ่านข้อความที่ตัวเองเขียน ในส่วนคำถามข้อ 2-4 เปลี่ยนเป็นผู้เดินเวทีเดินเก็บทั้งหมดแล้วให้ทุกคนจับเอาขึ้นมาอ่านให้ทุกคนฟัง พบว่าเด็กทุกคนอ่านข้อความของคนอื่นได้ดีกว่าของตัวเอง จากนั้นสรุปการแสดงความคิดเห็น

กระบวนการ

เน้นให้ทุกคนได้แสดงออก ในเรื่องของการพูดต่อที่ประชุมการเขียนข้อคิดเห็นต่างๆ เพื่อให้ทุกคนได้แสดงออก จากการปรับวิธีการจากเขียนแล้วอ่านเองมาเป็นเขียนให้ผู้อื่นอ่านทุกคนเขียนได้และพูดคุย นำเสนอได้ดีแตกต่างจากข้อ 1 ที่ไม่ค่อยมีคนมาพูดหรืออ่านข้อความที่ตัวเองเขียน

การทำเวทีวันนี้มีองค์ประกอบที่ต่างจากเวทีที่ผ่านมาคือให้เยาวชนชวนผู้ปกครองมาร่วมเวที เริ่มจากเยาวชนบรรเลงเพลงพื้นเมืองก่อน ซึ่งเด็กเล่นได้ หลายเพลง ก่อนนั้นคือช่วงเดือนสิงหาคม-เดือนพฤศจิกายน 2550 เมื่อมีเวทีก็จะเป็นการเปิดให้เด็กได้แสดงดนตรีก่อน เด็กมีการพัฒนาขึ้นมาก คือ เล่นดนตรีบรรเลงได้หลายเพลงขึ้น

คำถามที่ใช้

1. มีความภูมิใจกับลูกหรือผู้ปกครองอย่างไร
2. เกิดขึ้นเมื่อไหร่ อย่างไร
3. ร่ายจ่ายในส่วนของครอบครัว ลูกเป็นอย่างไร
4. มีแนวทางแก้ไขหรือทางออกของครอบครัวในเรื่องรายจ่ายเป็นอย่างไร

คำถามข้อที่ 1 มีความภูมิใจกับลูกหรือผู้ปกครองอย่างไร

ผู้ปกครองมีมุมมอง 2 อย่างคือ ก่อนเข้าร่วมโครงการ และหลังเข้าร่วมโครงการ

ก่อนเข้าร่วมโครงการ ผู้ปกครองมีความเห็นตรงกันคือเด็กใช้จ่ายเงินมากแม้แต่วันหยุดก็ขอเงินจากผู้ปกครองเสมอ และส่วนมากจะไปเที่ยวตามบ้านเพื่อน ไม่ได้พูดคุยกันบ่อยมาก

หลังเข้าร่วมโครงการพบว่าเด็กที่เข้าร่วมโครงการมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปดังนี้

1. รักครอบครัว ตั้งใจเรียน ขยันช่วยเหลืองานมากขึ้น เป็นเด็กดี
2. มีความสุข เข้าใจกันมากขึ้น มีเวลาให้กันและกันมากขึ้น
3. สอนง่าย ปรึกษาพูดคุยกันได้ทุกเรื่อง
4. มีกิจกรรมเสริม เล่นดนตรี
5. ประหยัด รู้จักใช้เงิน

ในมุมมองของเด็ก เยาวชน สิ่งที่เด็กต้องการตรงกันคือรู้ว่าพ่อแม่รักลูก แต่อยากจะให้พ่อแม่แสดงออกถึงความรัก เช่นการพูด หรือการแสดงออกทางอื่น และในส่วนอื่นพอสรุปได้ดังนี้

1. พ่อแม่ทำงานหนัก เพื่อลูก และสอนลูกในทางที่ดี
2. ได้ความรัก เป็นห่วงเป็นใยลูกเสมอ มีความอบอุ่น เป็นเพื่อนกับลูก
3. ส่งเสียให้ได้เรียนหนังสือ ทำให้มีความรู้
4. ใช้เหตุผล ให้กำลังใจกันและกัน เข้าใจลูก
5. เป็นพระในบ้าน

คำถามข้อที่ 2 จากข้อ 1 เกิดขึ้นเมื่อไร อย่างไร

ความรู้สึกของผู้ปกครอง

1. เมื่อลูกเชื่อฟังพ่อ แม่ เวลาที่สอนหรือตักเตือน
2. ตลอดเวลา
3. เวลาได้พูดคุยกัน เวลาที่ลูกเอาปัญหาต่างๆที่พบเห็นมาหารือ

มุมมองของเด็กเยาวชนที่เข้าร่วมเวที

1. ทุกลมหายใจ ตั้งแต่เกิด
2. แสดงความเป็นห่วงว่ากลัวตักเตือน
3. ตอนที่ทำความดี และมีผลการเรียนดี
4. เวลาที่พูดคุยกัน กับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น
5. พ่อ แม่ทอด สอบถามแสดงความเป็นห่วง หรือแสดงความรักต่อลูก
6. ให้ความรักทุกวัน ทุกเวลา ทุกสถานที่

คำถามที่ 3 รាយจ่ายในส่วนของครอบครัว ลูกเป็นอย่างไร

ผู้ปกครอง มีความรู้สึกว่าการจ่ายเงินให้ลูกไปโรงเรียน...

1. รายได้ของครอบครัวน้อย ไม่ได้ทุกวัน แต่รายจ่ายในส่วนของลูกต้องจ่ายทุกวัน
2. จ่ายให้ลูกไปโรงเรียนมากไปอย่างจะลดในส่วนนี้
3. อยากให้มากกว่านี้ แต่รายจ่ายด้านอื่นๆก็มีมากเหมือนกัน

เด็ก เยาวชนมีคำถาม คือ เงินที่ได้รับพอใช้หรือไม่ ได้อย่างไร ผู้ปกครองมีการจ่ายเงินให้ลูก 2

ลักษณะคือ จ่ายเป็นวัน วันละ 20- 80 บาท กับจ่ายเป็นสัปดาห์ 200-300 บาท

1. รายได้ที่รับทุกวันพอใช้ บางวันก็เหลือมีการออม
2. ถ้ามีกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำรายงาน ทำงานกลุ่ม จะต้องใช้เงินเพิ่ม ส่วนเพิ่มเติมขอเงินเพิ่ม
3. พอใช้มากไปมีเงินเหลือไปทำอย่างอื่น เช่นเล่นเกมส์ ซื้อของที่ที่ต้องการ ซื้อขนมกิน

คำถามที่4 มีแนวทางแก้ไขหรือทางออกของครอบครัวในเรื่องรายจ่ายเป็นอย่างไร

ผู้ปกครอง

1. ลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงลูกจะได้มีเงินออมโดยไม่จำเป็นต้องขอเงินเพิ่ม
2. พูดคุยกับเรื่องรายรับรายจ่าย และภาระด้านต่างๆนอกจากด้านการศึกษาให้ทุกคนได้รับรู้
3. ชี้แจงเหตุให้รู้จักการออมและการใช้เงินและสร้างสำนึกและประโยชน์ในการออม
4. รู้จักการจัดการ ค่าใช้จ่ายที่ได้จับกับกิจกรรมที่เกิดขึ้น

เยาวชน

1. ใช้จ่ายอย่างประหยัด มัธยัสถ์
2. วางแผนการใช้เงินที่ได้รับกับรายจ่ายต่างที่เกิดขึ้นในรอบวัน รอบสัปดาห์
3. ลดการกินขนมหรือรายจ่ายอื่นที่ไม่จำเป็นเพื่อเอาเงินส่วนที่เหลือมาเป็นเงินออม
4. ลดการเล่นเกมส์หรือรายจ่ายอื่นเพื่อเอาเงินไปออมหรือเป็นค่าใช้จ่ายส่วนเพิ่ม
5. สะสมหรือออมเงินไว้ซื้อของที่อยากได้โดยไม่ขอเงินจากพ่อแม่
6. ออมเงินจากส่วนที่เหลือเพื่อเป็นทุนการศึกษาต่อไป
7. วันหยุดอยู่บ้านไม่ต้องใช้เงิน
8. ออมเงินเพื่อเอามาจ่ายส่วนที่เพิ่มขึ้น เช่น การทำงานกลุ่ม รายงาน

ผลที่ได้จากการเข้าร่วมเวที

1. มีมุมมองระหว่างกันและความเข้าใจกันมากขึ้นระหว่างผู้ปกครองกับเยาวชน
2. เห็นความลำบากของผู้ปกครอง แล้วทำให้ได้เกิดความรักมากขึ้น
3. นำกิจกรรมนี้ไปใช้ในครอบครัวเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว

ผลที่เกิดขึ้นคือเมื่อก่อนเด็กจะไม่กล้าแสดงออกไม่ค่อยคบค้าสมาคมกับใคร เก็บตัวไม่ร่วมทำกิจกรรมในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันเยาวชนกลุ่มนี้กล้าแสดงออก เช่น การพูดคุยหน้าเวทีเป็นตัวแทนของกลุ่มเสนอความคิดรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมกลุ่มและผู้อื่นมีพัฒนาการในการเล่นดนตรีดีขึ้น มีความสามัคคี อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ช่วยการงานของสังคมและชุมชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ด้วยการซ่อมดนตรีช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียนรู้คุณค่าของเงินทองที่ผู้ปกครองหามาได้รู้ประหยัดว่าจะอะไรควรซื้อและยังได้นำไปสั่งสอนเยาวชนรุ่นน้องให้รู้จักช่วยเหลือพ่อแม่

ในระดับชุมชนเป็นที่พอใจของผู้ปกครองว่าลูกหลานใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ รักษาวัฒนธรรมของชนเมือง ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าไม่ฟุ่มเฟือย เกิดความรักความผูกพันในบ้านเกิดของตนเองและเป็นคนดีของสังคม

เสียงสะท้อนจากผู้เข้าร่วมเวที

■ มุมมองของผู้ปกครอง

1. การเข้าร่วมกิจกรรมของลูกพบว่าพฤติกรรมของลูกเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นใช้เหตุผลมากกว่าใช้อารมณ์
2. เด็กรู้คุณค่าของเงิน รู้จักประหยัด รู้จักการออมเงิน เห็นอกเห็นใจพ่อแม่
3. การที่เด็กมีกิจกรรมทำร่วมกันลดความหึงหวงลูกได้ คือเด็กใช้เวลาว่างไปซ้อมดนตรีกับกลุ่มกันเล่นดนตรี
4. อยากให้จัดทุกวันหยุดเด็กจะได้มีกิจกรรมร่วมกัน
5. ขอขอบคุณที่มิจัยที่ได้จัดให้มีกิจกรรมดีๆทำ

■ มุมมองของเยาวชน

- ท๊อป เป็นเด็กที่ไม่เคยร่วมกิจกรรมบอกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมวันนี้ทำให้มีความรู้สึกรักพ่อแม่มากขึ้นก่อนหน้านี้มองว่าปัญหาการเงินจะเกิดขึ้นกับตัวเองคนเดียว พอเข้าร่วมกิจกรรมทุกคนก็มีปัญหาเหมือนกัน ทำให้รู้จักตัวเองมากขึ้นเข้าใจพ่อแม่มากขึ้นถ้ามีกิจกรรมก็จะเข้าร่วมอีก
- นุ บอกว่าขอบคุณ พ่อ แม่ ที่ได้เกิดมาเป็นลูก
- นก การเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลง เข้าใจตัวเองมีสังคมมีความรับผิดชอบรักพ่อแม่มากขึ้น

ปัญหาในการดำเนินงาน

บ้านร่มไตรรัตน์ ก่อนหน้านั้นกิจกรรมของเยาวชนในอดีตคือการจัดตั้งกลุ่ม หนุ่มสาว ต่อมากลุ่มได้ยุบไปทำให้กิจกรรมของเยาวชนไม่ต่อเนื่อง แต่ก็มีกลุ่มของเยาวชน เด็กผู้ชายมีการเล่นฟุตบอล เข้าร่วมกิจกรรมอยู่อย่างต่อเนื่อง การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนบ้านร่มไตรรัตน์ที่หายไปสิบกว่าปี ทำให้การรวมกลุ่มยาก พอสรุปปัญหาต่างๆ ได้ดังนี้

- การทำกิจกรรมวันหยุด เด็กและเยาวชนติดโทรทัศน์
- กิจกรรมมุ่งเน้นไปทางเดี่ยวคือดนตรีพื้นเมือง
- ความแตกต่างของวัยที่ไม่เคยมีกิจกรรมที่หลอมเข้ากันเลย
- ความไม่ชัดเจนต่อบทบาทของเยาวชนต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน
- เวลามีน้อยเด็กต้องศึกษาเล่าเรียน
- การทำกิจกรรมของกลุ่มก็ต้องใช้งบประมาณเหมือนกัน

การทำเวทีลักษณะนี้มีความแตกต่างระหว่างวัยแต่เป้าหมายของผู้ร่วมเวทีเหมือนกันคือ การปรับตัวของคนหลายวัยให้ได้เรียนรู้ร่วมกัน โดยเอาปัญหาและแนวคิด ของตัวเองเป็นหลัก เวทีเป็นตัวเอื้อให้ทุกคนเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้โดยทุกคนไม่รู้ตัว ทุกคนได้ประสบการณ์ใหม่ และมีแนวคิดเชิงบวกต่อครอบครัวและเพื่อนเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังได้ทราบว่าทุกคนก็มีปัญหาที่ไม่แตกต่างกัน แต่มีส่วนต่างคือวิธีคิดมุมมอง หรือการจัดการต่อปัญหาที่ต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน

สิ่งที่สำคัญของการทำเวที คือ การสรุปงานจากคำถามแต่ละข้อ กับเอามารวมกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของกิจกรรม การสรุปบทเรียนจากข้อที่1 กับข้อที่2 เป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันของผู้ปกครอง กับลูกทั้งลูกตัวเองและลูกคนอื่น ทำให้ทุกคนได้มองมาย้อนดูตัวเองครอบครัว กับความรู้สึกต่างๆ การสรุปบทเรียนจากข้อที่3 กับข้อที่4 เด็กได้รู้ว่าทุกครอบครัวก็มีปัญหาคคล้ายๆกัน

3.2.9 การลดค่าใช้จ่ายในงานศพโดยการทำปราสาทดาว

ที่ผ่านมาชุมชนได้ดำเนินการ โครงการลดเหล้าในงานศพ ซึ่งการลดเหล้าในงานศพทำให้ลดรายจ่าย 3,500 – 32,000บาทต่อศพ รวมถึงการทำปราสาทสำเร็จมาใช้ทำให้ลดรายจ่ายได้มาก เทียบจากราคาปราสาทที่มีราคาถูกที่สุดของชมรมผู้สูงอายุตำบลนิคมพัฒนาซึ่งมีราคาต่ำสุด ประมาณ 6,500 บาท ซึ่งปราสาทสำเร็จรูปที่ทางชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์ได้ร่วมกันทำขึ้นนั้น สามารถใช้ได้ตลอดไป หากมีงานศพเกิดขึ้นเจ้าภาพเสียค่าใช้จ่ายในส่วน of ค่าบำรุงปราสาท ประมาณ 500 – 1,000 บาทเท่านั้น ซึ่งช่วงประหยัดค่าใช้จ่ายในซื้อปราสาทอย่างที่เคยทำมาถึง 5,000 กว่าบาท พอเจ้าภาพจัดงานศพมีเงินเหลือจากการจัดงานการขึ้นค่าฌาปนกิจสงเคราะห์ก็ ไม่มีการร่วมเป็นเจ้าภาพพิเศษก็จ่ายน้อยลง ต่อจากนี้ไปในหมวดนี้เป็นการเฝ้าระวังเท่านั้น และต้องทำความเข้าใจกับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการให้บ้านที่มีงานศพมาสรุปรายจ่ายต่อที่ประชุมประจำเดือนหลังมีงานศพ ถือว่าเป็นการต่อยอดจากการลดค่าเหล้าในงานศพได้ดีทีเดียว และยังเป็นการสร้างสามัคคีของคนในชุมชนเพราะเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันทำขึ้นเอง

บทที่ 4

สรุปผลจากการดำเนินงาน

โครงการ “รูปแบบการจัดการหนี้สินเชิงบูรณาการเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ระยะที่ 2” เพื่อศึกษาสถานภาพและสภาวะหนี้สิน และเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดและเพิ่มพูนหนี้สินของชุมชนร่มไทรรัตน์ และเพื่อหา รูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อ แก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน โดยมีระยะเวลาการดำเนินงานทั้งหมด 23 เดือน ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2550 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2552 กระบวนการเรียนรู้งานวิจัยหนี้สินของบ้านร่มไทรรัตน์เน้นการหา รูปแบบการจัดการหนี้สินอย่างมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืนของบ้านร่มไทรรัตน์ โดยผล ที่คาดว่าจะได้รับ คือ เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและได้ รูปแบบ/วิธีการในการจัดการและปรับโครงสร้างหนี้สินของชุมชนบ้านร่มไทรรัตน์อย่างมีส่วนร่วมเพื่อ แก้ปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน

4.1 ความพยายามในการแก้ไขปัญหาหนี้สิน

จากการสำรวจแหล่งทุนที่ทำให้ทราบว่า สหกรณ์การเกษตรกวิมลฯ จำกัด เป็นแหล่งทุนที่คน ในชุมชนเป็นหนี้มากที่สุด เมื่อสอบถามจากคณะกรรมการสหกรณ์ (นายนิคม รักสถาน ทีมวิจัย) ทำให้รู้ว่าเหตุผลที่กู้เงินหลักคือ กู้ยืมเพื่อลงทุนด้านการประกอบอาชีพ และเมื่อศึกษาโดยการตั้ง คำถามในการทำเวทีงานวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเป็นหนี้คือ

- การลงทุนในการประกอบอาชีพ
- อยู่ใกล้แหล่งทุน สามารถกู้ยืมเงินได้ง่าย ใช้คนค้ำประกันเงินกู้
- ทุกครอบครัวมีหลักทรัพย์ที่สามารถค้ำประกันเงินกู้ได้
- การใช้เงินผิดประเภท ขาดการตรวจสอบจากแหล่งทุน เช่น การกู้ยืมมาเพื่อลงทุนกับ เงินไปซื้อรถจักรยานยนต์

ในภาพรวมทีมวิจัยบ้านร่มไทรรัตน์ พบว่า ทีมวิจัยพยายามสำรวจยอดหนี้สินเป็นระยะ ตั้งแต่งานวิจัยปี 2548-2552 ยอดหนี้สินบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงลดลงจากการสำรวจหนี้สิน 3 ครั้ง แต่ทั้งนี้ยังไม่มีข้อสรุปชัดเจนเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายในการสำรวจหนี้สินนั้นไม่ใช่กลุ่ม เดียวกันทั้งหมดทั้ง 3 ครั้ง ซึ่งได้กลับมาไม่ครบ บางคนก็ไม่ให้ข้อมูล

การสำรวจหนี้สิน ครั้งที่ 1 มีการสำรวจเมื่อ เดือน กันยายน 2548 โดยใช้การแจกใบสอบถามให้ทุกครัวเรือน มีจำนวน 11,819,180 ล้านบาท ดอกเบี้ยรวม 1,113,699 บาท จาก 64 ครอบครัวยกตัวอย่างแบบสอบถามหนึ่งกลับมา จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมดทั้งหมด 124 ครัวเรือน แบบสอบถามที่ตอบกลับมา 64 ครอบครัวยกตัวอย่างมีหนี้สินอยู่ 49 ครอบครัวยกตัวอย่างอีก 15 ครัวเรือนไม่มีหนี้สิน แหล่งทุนที่ชาวบ้านเป็นหนี้มากที่สุด คือ สหกรณ์การเกษตรกวิตรกิจ จำกัด วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่จากการทำเวทีพบว่าส่วนมากจะกู้ยืมเพื่อนำไปซื้อรถยนต์ สร้างบ้าน ส่งลูกเรียนหนังสือ เป็นการใช้จ่ายประเภท

การสำรวจหนี้สิน ครั้งที่ 2 มีการสำรวจเมื่อ เดือน เมษายน 2549 ในการสำรวจหนี้ของกลุ่มคนที่เข้าร่วมโครงการงานวิจัยจำนวน 37 ครอบครัวยกตัวอย่างพบว่าหนี้สินจำนวน 33 ครอบครัวยกตัวอย่างไม่มีหนี้สินจำนวน 4 ใช้แบบสำรวจที่ใช้กับการสำรวจเฉพาะกลุ่มคนที่เข้าร่วมงานวิจัยตลอด การสำรวจพบว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีหนี้สินรวม 4,810,961 บาท ดอกเบี้ยรวม 359,638.04 บาท

การสำรวจหนี้สินครั้งที่ 3 ในเดือนสิงหาคม 2551 ใช้แบบสำรวจที่ออกแบบมาใหม่ ในการสำรวจหนี้ของกลุ่มคนที่เข้าร่วมโครงการงานวิจัยจำนวน 37 ครอบครัวยกตัวอย่างพบว่าหนี้สินจำนวน 27 ครอบครัวยกตัวอย่างไม่มีหนี้สินจำนวน 10 ครอบครัวยกตัวอย่าง การสำรวจพบว่าผู้เข้าร่วมโครงการมีหนี้สินรวม 3,777,500 บาท มีรายละเอียดแยกตามแหล่งทุนดังนี้

แหล่งทุน	จำนวนเงิน(บาท)	ดอกเบี้ยต่อปี	ดอกเบี้ยที่ชุมชนต้องจ่าย
■ แหล่งทุนภายนอก(หนี้ในระบบ)	3,070,000		
สหกรณ์การเกษตรกวิตรกิจ	1,384,000	6 - 8 (7)	96,880
ธนาคารต่างๆ	600,000	6-9 (7.5)	33,750
เช่าซื้อ	100,000	12-24(18)	18,000
กู้ยืมเพื่อการศึกษา	40,000	-	-
เงินทุนอื่นๆ	946,000	6-9(7.5)	70,950
■ แหล่งทุนภายใน(หนี้นอกระบบ)	707,500		
กองทุนหมู่บ้าน	395,500	6	23,340
เงินกู้อื่นๆ	312,000	5-20(12.5)	39,000
รวม	3,777,500 บาท	ดอกเบี้ยรวม	281,920 บาท

**** จากการสำรวจข้อมูลหนี้สินครั้งที่ 2 ครั้งที่ 3 เป็นคนกลุ่มเดียวกัน ต่างกันที่เวลา เมษายน 2549 กับสิงหาคม 2551

การสำรวจครั้งที่ 2 มีหนี้สินอยู่ เงินต้น 4,810,961 บาท ดอกเบี้ย 359,638.04 บาท
การสำรวจครั้งที่ 3 มีหนี้สินอยู่ เงินต้น 3,777,500 บาท ดอกเบี้ย 281,920.00 บาท

ระยะเวลา 3 ปี 4 เดือน มีคนปลดหนี้ได้ 10 คน หนี้สินลดลง 11 คน หนี้สินเพิ่มขึ้น 8 คน ไม่
แจ้งสถานะ 8 คน ภาพรวมหนี้สินลดลง 1,033,461 บาท

กลุ่มคนที่เข้าร่วมโครงการวิจัย กลุ่มนี้จะเข้าร่วมเวทีงานวิจัยตลอดเวลามีผู้เข้าร่วม 37
ครอบครัว ในระยะแรกใช้บัญชีครัวเรือนเป็นเครื่องมือในการรู้จักตัวเอง ลดรายจ่าย การทบทวน
บัญชีครัวเรือนทำให้สามารถลดรายจ่ายได้ และต่อสภาวะหนี้สิน แยกกลุ่มคนได้ดังนี้

1. กลุ่มคนปลดหนี้จากการเข้าร่วมโครงการงานวิจัย จากการสำรวจ 37 ครอบครัว
มี คนปลดหนี้ 10 ครอบครัว จากเดิม 4 ครอบครัว ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการปลดหนี้ได้ 6 ครอบครัว
และในกลุ่มคนกลุ่มนี้จะใช้ข้อมูลจากบัญชีครัวเรือนเป็นเข็มทิศในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
ตัวเอง ในการลดรายจ่ายต่างๆ

2. กลุ่มคนหนี้ลด จากการสำรวจมี 10 ครอบครัว แนวทางของคนกลุ่มนี้มีวิธีการ
บริหารจัดการเหมือนกลุ่มที่ 1 แต่ต่างกันที่มีค่าใช้จ่ายในการส่งเสียบุตรเรียนหนังสือ หนี้เก่ามี
มาก แต่สามารถปรับวิธีคิดแนวทางการอยู่กับหนี้ได้ สามารถจัดการหนี้ได้

3. กลุ่มหนี้เพิ่ม จากการสำรวจมี 8 ครอบครัว ส่วนมากจะใช้บัญชีครัวเรือนเป็น
เครื่องมือแนวทางเหมือนกัน แต่จะมีความต้องการเช่น ซื้อรถยนต์ เพื่อขนผลผลิตทางการเกษตร
ออกจากไร่จากสวน การลงทุนที่ล้มเหลว แต่ทุกคน ใน 7 คน สามารถจัดการได้ 5 คน มีสินทรัพย์
เพิ่มขึ้น อีก 2 คนปรับวิธีคิดและอยู่กับหนี้อย่างมีความสุข และหาทางออกโดยการขายสมบัติที่มี
อยู่เพื่อนำไปชำระหนี้ถ้าเมื่อถึงทางตัน

** อีก 9 ครอบครัว ยังไม่สามารถระบุสถานะหนี้สินได้ชัดเจน เนื่องจากข้อมูลไม่ชัดเจน
จากการสำรวจที่มีได้ถอดบทเรียนผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยมีกรณีตัวอย่าง ดังนี้

บันทึกคนปลดหนี้ กรณีตัวอย่าง 4 คน

จากการสำรวจหนี้สินครั้งที่ 2 คนไม่มีหนี้ 4 คน การสำรวจ ครั้งที่ 3 คนไม่มีหนี้ 10 คน ทีม
วิจัยได้ถอดบทเรียนคนปลดหนี้เป็นกรณีตัวอย่างมาจำนวน 4 คน มีรายละเอียดดังนี้

นายสุวิทย์ โยเหลา

“สิ่งที่ลดไม่ได้คือเหล้า เป็นความชอบส่วนตัวแต่มีการตกลงกับครอบครัวว่าใน แต่ละ
เดือนจะซื้อเหล้ากินจำกัด โดยมีเงื่อนไขคือต้องหาเงินได้พิเศษ ทุกเดือนเมื่อมีรายได้เสริมก็จะซื้อ
เหล้ามาเก็บไว้ดื่ม ไม่เกี่ยวกับเงินเดือนที่ให้ครอบครัวเก็บ เพื่อกำหนดเป้าหมายอย่างอื่น

การรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้ลดรายจ่ายได้ เช่นการทำน้ำยาล้างจาน ของใช้ในครัวเรือน
ต่างๆ อยากให้มีการจัดกิจกรรมตลอดไป อาจจะเก็บเงินกันเองรวมกลุ่มกันทำ”

นางกมลวรรณ และนายสุวิทย์ โยเหลา

“เมื่อเข้าร่วมโครงการงานวิจัยตอนแรกเข้ามาก็ไม่ได้คิดว่าจะช่วยอะไรได้มากเข้าประชุมทุกครั้งเปลี่ยนกันมาทั้งครอบครัวไม่ว่าจะเป็น พ่อ แม่ ลูก การทำบัญชีครัวเรือน ช่วงแรกก็ทำบ้างไม่ได้ตั้งใจ ต่อมาได้มีการประชุมเพื่อหาแนวทางในการลดรายจ่าย ทำให้ได้แนวทางการลดรายจ่าย กลับไปบ้านพูดคุยกันในครอบครัว ทำให้ได้แนวทางในการลดรายจ่ายได้ เช่นการซื้อของด้วยเงินสด ในครอบครัวอยากได้ รถจักรยานยนต์ ไปดูรุ่นที่จะซื้อ ราคาที่ร้านขาย กลับมาวางแผนเก็บเงินเพื่อซื้อ พอถึงเวลาซื้อเราก็จะได้ราคาถูกลงมาอีกเนื่องจากตกรุ่นแล้ว ถ้าเราครากจักรยานยนต์ ราคา 38,000 บาท ถ้าซื้อผ่อน ดอกร้อยละ 2 บาทต่อเดือน คิดเป็นเงิน 760 บาทต่อเดือน ถ้าผ่อน 2 ปี ดอก18,240 บาท พอเก็บเงิน 2 ปี เอาไปซื้อ ราคา 35,000 บาท ทำให้ไม่ต้องจ่ายเงินเพิ่ม21,240 บาท การทำบัญชีครัวเรือนทำให้รู้ตัวเอง”

นางอินทอง เป็นพวก

หนึ่งในทีมวิจัยเล่าถึงการปลดหนี้ได้ว่า “เริ่มจากการทำบัญชีครัวเรือนเห็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็นต่าง ๆ เช่น ขำ อาหาร ที่ซื้อตามความต้องการของตัวเองมาเก็บไว้ในตู้เย็น ไม่กินเอาไปทิ้ง เงินศูนย์เปล่า เมื่อได้ทำบัญชีครัวเรือนระยะแรกๆ ไม่คิดว่าจะได้ประโยชน์อะไร พอช่วงที่มีการทบทวนและมีการหาวิธีลดรายจ่าย ได้เอาบัญชีครัวเรือนที่จดแยกรายวันมาดู จึงทำให้รู้ว่าแนวทางการลดรายจ่ายอยู่ที่ตัวเอง แม้แต่ ขำ ตะไคร้ที่ปลูกไว้ในบ้านยังไม่เอามากินเลย พอได้แนวคิดก็เริ่มลองทำดู ลดการซื้อของกิน ปลูกกินเอง ทำอย่างนี้อยู่ระยะหนึ่ง เงินที่ใช้ซื้อจะซื้อสิ่งที่ทำเองไม่ได้ เช่น หมู ปลา เนื้อ ส่วนผักปลูกเองเหลือก็เอาไปขาย เพื่อเปลี่ยนเป็น หมู ปลา

ทุกวันเอาบัญชีครัวเรือนมาดู เพื่อหารายจ่ายที่ไม่จำเป็น สิ่งที่สำคัญคือต้องคุยกันในครอบครัว และหาทางออกร่วมกัน รายจ่ายในครอบครัวแทบไม่มีเลย ของที่ปลูกขายได้ และเพิ่มการปลูกพริก ปลูกผัก ฯลฯ ขายได้แล้วเอาเงินไปใช้หนี้หมดได้ บัญชีครัวเรือนมีส่วนสำคัญที่สุดในการปลดหนี้ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือบัญชีครัวเรือนทำให้รู้จักตัวเองและทบทวนร่วมกับคนในบ้าน ปี2550 สามารถชำระหนี้ทั้งหมด 60000 บาท ภายในระยะเวลา 2 ปี สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ปลดหนี้ได้คือการทำบัญชีครัวเรือน

ต่อมาได้แยกบัญชีทุนออกมา ทำให้รู้ต้นทุนในการประกอบอาชีพ ต้นทุนที่สูงคือปุ๋ย สารเคมี จึงได้ทดลองทำปุ๋ยน้ำ กลับจากอบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์กลับมาทำ ไว้ใช้เอง ทำให้ลดต้นทุนในการประกอบอาชีพได้ จากการเข้าร่วมทำงานวิจัยทำให้ ชีวิตเปลี่ยนไปในทางที่ดี รวมทั้งชุมชนก็ดีขึ้น มากจากก่อนนั้นมีการดื่มเหล้า เมายากันมาก กลับมาแทบไม่มีเลย การลดเหล้างานศพ จนถึงทุกวันนี้เมื่อมีการเอาบัญชีรับ จ่ายมาแจ้งให้ที่ประชุมประจำเดือน ทุกงานมีเงินเหลือ จากเมื่อก่อนรายจ่ายสูงกว่ารายรับ กลับมาเป็นรายรับสูงกว่ารายจ่าย เหลือศพละ 45.000ถึง90.000 บาทต่องาน ชุมชนก็มีการกำหนดมาตรการออกมาใหม่ ล่าสุดแม่บ้านได้ออกมาเตือนเจ้าภาพถ้ามีการซื้อเหล้ามากินในงานศพ แม่บ้านจะไม่ทำอาหารหรือช่วยงาน”

ครอบครัวนางแสงดาวและนายสมคิด แต้มดี

“จากการเข้าร่วมงานวิจัย ในการทำบัญชีครัวเรือนไม่ได้สนใจมากนัก แม่อินเสาร์ ละอองกับลูกจะเป็นผู้เข้าร่วมเวที แม่กลับมาเล่าให้ฟัง เรื่องบัญชีก็ลองทำดู แต่ไม่ได้ทำทุกหมวดรายจ่าย จะทำหมวดการลงทุน ยายอินเสาร์ จะทำบัญชีที่โครงการแจก จากการจดบันทึกหมวดการลงทุนทำให้เห็นรายจ่าย กับรายรับในแต่ละงวดที่ลงทุนทำการเกษตรก่อนลงทำนา ก็จะกู้เงินมาซื้อปุ๋ย สารเคมี ไว้ก่อนเป็นเงินเป็นหมื่น ๆ ก้อนเวียนอยู่อย่างนี้ หนี้สินเป็นวงจรอย่างนี้คือ ลงนาไปยืมมาซื้อปุ๋ย ลงสวนปลูกผักก็เหมือนกัน ขายผลผลิตบางทีก็ไม่ขอให้หนี้

ในเดือนเมษายน 2551 ได้เข้าร่วมประชุมและได้ฟังการแลกเปลี่ยนของผู้ที่เข้าร่วมเวทีทำให้ได้ความรู้เรื่องการลดต้นทุน จาก นายนิคม รักสถานเรื่องการใช้ชีวะมาลดต้นทุน ลองทำบ้าง ค่าปุ๋ยลดจำนวนค่าใช้จ่ายลงได้ มีการอบรมทำปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยน้ำ กลับไปทดลองใช้กับการปลูกผักกาด ประมาณครึ่งงาน ปลูกใช้ปุ๋ยเคมี งานครึ่ง เก็บผักงานที่ปลูกรวมกัน ได้ผักเท่ากัน อันหนึ่งมีปุ๋ย อีกอันไม่มีปุ๋ย ผักที่ได้เท่ากัน แต่ทุนต่างกัน ไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีทุนน้อย ส่วนมากเป็นเมล็ดพันธุ์ การไถเตรียมดิน เมื่อมาคิดต้นทุนแล้ว ทำให้มองเห็นทางออกคือการทำปุ๋ยใช้เอง วัวก็เลี้ยงอยู่แล้ว ถ้าทำซื้อกากน้ำตาลอย่างเดียว

จากการที่เข้าอบรมทำปุ๋ยใช้เองได้ทำให้ไม่จำเป็นต้องกู้เงินมาเตรียมซื้อปุ๋ย สารเคมี ทำให้สามารถชำระหนี้ได้ ไม่ต้องหลุดออกจากวงจรเก่าที่เป็นอยู่ ปุ๋ยทำใช้เอง ฮอร์โมน ใช้ น้ำหมัก ฉีดพ่นแทน การทำการเกษตรแบบอินทรีย์จะต้องทำมากกว่าเก่าแต่ใช้เงินน้อยมากสามารถปลดหนี้ได้เลย พร้อมทั้งมีทางออกให้กับครอบครัว ยังไม่พอดังบอกต่อกับพ่อตะ แต้มดี (พ่อสามี บ้านหมู่ 11) เข้ามาอบรมด้วย ขยายผลต่อออกไป หมู่บ้านอื่นพ่อตะ ก็ลดต้นทุนในการทำการเกษตร มีการใช้น้ำส้มควันไม้ หมักสมุนไพรไล่แมลงได้ผลที่ต้นทุนต่ำมาก”

บันทึกคนมีหนี้เพิ่มมี 7 คน กรณีตัวอย่าง 3 ครอบครัว

นายสงวน เสาร์พันธุ์คำ

หนึ่งในทีมวิจัย กล่าวว่า “ในช่วงที่ทำบัญชีครัวเรือนระยะแรกครอบครัวสามารถ ลดรายจ่ายได้มากเลย ลูกชายที่เรียนหนังสือที่เทคนิคในวันหยุดก็ไปรับจ้าง หาเงินมาเพื่อเป็นทุนการศึกษากับตัวเอง จะขอเงินในส่วนที่เพิ่ม เช่น มีกิจกรรม ทำรายงาน ทำให้รายจ่ายในครอบครัวลดลงพอได้มาทำบัญชีครัวเรือน ทำของใช้ ทำปุ๋ย ทำน้ำหมักใช้เองทำให้รายจ่ายลดลง ไม่มีหนี้สิน

จนกระทั่งลูกชายเรียนจบ และได้งานทำที่นิคมอุตสาหกรรมที่กรุงเทพฯ อยากได้รถยนต์ โดยลูกชายจะเป็นผู้ส่งเงิน เลยได้ไปยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตรมา 20,000 บาท เพื่อซื้อรถยนต์ตามที่ลูกต้องการ จึงเป็นหนี้เพิ่มแต่ก็มีทรัพย์สินเพิ่มขึ้น แต่ว่าการมีหนี้สินครั้งนี้ครอบครัวมีการวางแผนมากขึ้นเพราะ การรู้จักตัวเองจากการทำบัญชีครัวเรือน การลดรายจ่ายในหมวดต่างๆ เมื่อมีหนี้สินที่เพิ่มขึ้น ต้องมีการวางแผนเพื่อจัดการหนี้สินและอยู่กับมันอย่างมีความสุข ลูกชายที่ทำงานก็รับผิดชอบส่งเงินมาให้ทุกเดือน เรื่องหนี้สินจึงไม่มีปัญหาในการชำระเพราะลูกชายส่งชำระเองทุกเดือนไม่ได้ขาด ”

นายนิพนธ์ ละออง

ทีมวิจัยบ้านร่มไทรรัตน์ เล่าว่า “ร่วมกิจกรรมงานวิจัยเริ่มจากเป็นทีมวิจัย ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องต่างๆ แล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ทุกเรื่อง ใช้กับลูกที่บ้าน จากเดิมลูกไม่รู้จักการออมพอเข้าร่วมกิจกรรมของงานวิจัย มีการแบ่งเงินที่ให้ไปโรงเรียนมาออมด้วย การทำอาชีพเกษตรกรรม ไม่ว่าจะปลูกผัก ถั่ว บวบหอม ทำนา ก็ใช้การประยุกต์บัญชีมาทำเป็นบัญชีทุน ทำให้รู้ต้นทุน และกำหนดการเพิ่มหรือลดพื้นที่การปลูกได้ ทำให้เกิดความมั่นใจว่าสิ่งที่ทำอยู่ดีสามารถต้นทุนได้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี ใช้หมักสมุนไพรแทนสารฆ่าแมลง ใช้ปุ๋ยน้ำแทนฮอร์โมน ทดลองทำ ดื่บออกต่อและทำใช้เอง เมื่อสามารถลดต้นทุนได้ ผลผลิตที่ได้มากขึ้น จำเป็นต้องซื้อรถยนต์ ประกอบกับในการทำการเกษตรมีเงินเหลือจากการลดต้นทุน จากการทำบัญชี จึงได้ซื้อรถยนต์ มาใช้ในการขนผลผลิตแทนการใช้มอเตอร์ไซด์ จึงมีหนี้เพิ่มจากการซื้อรถเพื่อนำมาใช้ในการประกอบอาชีพ

การมีหนี้สินเพิ่ม คนในครอบครัวรับรู้ร่วมกันว่ามีหนี้สินเพิ่มขึ้นทุกคนในครอบครัว สามารถจ่ายหนี้ได้ ก่อนที่จะตัดสินใจกู้ยืมเงินเพื่อซื้อรถยนต์ได้มีการวางแผนคือเพิ่มพื้นที่ปลูกข้าว ปลูกถั่วเหลือง ปลูกต่างเพิ่มเพื่อให้มีรายได้ตลอดปี งานวิจัยทำให้ลดต้นทุนในการประกอบอาชีพ ปุ๋ยเคมี สารฆ่าแมลง ฮอร์โมน ไม่ได้ซื้อแล้วต้นทุนในส่วนนี้ 15,000-22,000 บาทต่อปี ทำบัญชีครัวเรือนลดรายจ่ายได้ 3,000-5,000 บาทต่อปี เมื่อวิเคราะห์ แล้วจึงได้ตัดสินใจในการซื้อรถยนต์ เพื่อนำมาขนผลผลิตที่ในการประกอบอาชีพ รวมแล้วสามารถลดรายจ่าย 18,000-27,000 บาทต่อปี ”

นางเปง คำซ้ง

ผู้เข้าร่วมโครงการ “ก่อนที่เข้าร่วมงานวิจัย เป็นคนคิดมากเรื่องหนี้สินที่มีเนื่องจากลูกกู้ยืมเงินเดินทางไปทำงานต่างประเทศ กลับมาทำงานอยู่บ้านลูกป่วยทั้งลูกชาย ลูกสะใภ้ ทำให้มีหนี้สิน คิดมากไม่รู้จะคุยกับใคร พอเข้ามาร่วมงานวิจัยมีการสำรวจหนี้สิน ทำให้รู้ว่ามีคนเป็นหนี้มากเกือบทุกคนในหมู่บ้าน และเมื่อมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เช่น การทำน้ายาล้างจาน สบู่ ฯลฯ เป็นหนทางหนึ่งในการลดรายจ่าย เข้าร่วมเวทีได้แนวคิดใหม่ตลอด จากคิดมากก็ทำได้ ค่อยๆปรับตัวเอง เพื่ออยู่กับหนี้สินอย่างมีความสุข ลูกก็เลยบอกว่าเรื่องหนี้สิน ที่ดินเราก็มี ยังพอมีที่ทางทำมาหากิน การเข้าร่วมงานวิจัย ทำให้เปลี่ยนวิธีคิดได้มาก และฟังตนเองก่อน สิ่งสำคัญที่สุดคือการเข้าใจกันของคนในครอบครัว”

บางกลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วมงานวิจัย ส่วนมากจะเป็นญาติของกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมก็ตลอดเวลา สามารถลดรายจ่ายได้ ซึ่งมีอยู่จำนวน 5 ครอบครัว และครอบครัวที่เห็นได้ชัดมี 2 ครอบครัว คือ

- ครอบครัวของนายสมพงษ์ สุวรรณราช ครอบครัวนี้ส่วนมากจะเน้นเรื่องปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพเพื่อลดต้นทุนในการทำการเกษตร ส่วนมากจะขอเอกสารจากทีมวิจัย สอบถามจากผู้เข้าร่วมหรือทีมวิจัยอยู่ตลอดเวลาที่พบกัน ทีมวิจัยเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมากกว่า

- ครอบครัวของนายเจริญ มีชื่อ จากเดิมที่เข้าร่วมโครงการระยะหนึ่งแต่ช่วงหลังไม่สามารถเข้าร่วมได้ตลอด ก็ยังนำเอาแนวคิดของงานวิจัยไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถงดการดื่มเหล้าได้และเป็นแบบอย่างในการดื่มเหล้ากับคนในชุมชนได้เลย

- **การเรียนรู้เพื่อลดต้นทุนทางการเกษตร ต้นเหตุหนึ่งของวงจรหนี้สิน**

ทีมวิจัยและชาวบ้านร่วมไตร่ตรองได้เดินหน้าแก้ไขปัญหาต้นทุนการเกษตรที่สูงไม่สอดคล้องกับผลผลิตที่ได้ ทำให้เกิดการดำเนินการในพื้นที่หลายอย่าง สรุปภาพรวมได้ดังนี้

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการเกษตรในชุมชน

ในการทำอาชีพการเกษตรเพื่อหาองค์ความรู้ภายในชุมชน โดยการใช้เงื่อนไขเวทีและจัดกลุ่มผู้ที่ปลูกพืชชนิดเดียวกันมาพูดคุยกัน โดยจะคุยในเรื่องต้นทุนการผลิต ผลผลิตที่ได้ วิธีการขั้นตอนการเพาะปลูก ความรู้ที่ได้ทำให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนกันเองในการจัดประชุม มีการรวมคนที่ปลูกพืชชนิดเดียวกัน มารวมกลุ่มกันเพื่อหาวิธีการให้ต้นทุนต่ำ ผลผลิตสูง สิ่งที่สำคัญคือ พอได้ความรู้แล้วต้องลงมือทำเลย ทำให้มีการปรับพฤติกรรมเลียนแบบกัน

2. การจัดตั้งร้านค้าจำหน่ายปัจจัยการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

ได้ข้อมูลจากการทำเวทีระยะที่ 1 จากบัญชีครัวเรือนในหมวดลงทุน เรื่องปุ๋ย สารเคมี การให้ทุกครอบครัวที่มีการอาชีพด้านการเกษตร การสำรวจข้อมูลการใช้ปุ๋ยเคมี และแนวโน้มของปุ๋ยเคมีในปี พ.ศ. 2549-2551 ราคาปุ๋ยเคมีสูงขึ้นมาก ที่ประชุมจึงได้กำหนดทางออกร่วมกัน โดยการเสนอโครงการการจัดตั้งร้านค้าปัจจัยด้านการเกษตร โดยเสนอโครงการต่อหมู่บ้านเพื่อทำเป็นโครงการ พพพ.ในปี พ.ศ. 2550 และได้รับงบประมาณสนับสนุน 200,000 บาทในปี พ.ศ. 2551 โดยใช้ข้อมูลจากการทำบัญชีครัวเรือนในปี พ.ศ. 2544-2550 เป็นเอกสารในการแนบโครงการส่งเข้าพิจารณา เมื่อโครงการอนุมัติจึงได้เนิรการจัดซื้อ จัดจำหน่ายปุ๋ย สารเคมี สารคุมวัชพืช ฯลฯ มาจำหน่ายโดยที่ประชุมมีมติให้มีการจัดจำหน่ายในราคาต่ำกว่าท้องตลาดทั่วไป และมีการเปิดจำหน่ายได้ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2551 เป็นช่วงที่ปุ๋ยราคาเริ่มลดลง คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้ประชุมกันเพื่อลดราคาจำหน่ายลง ทำให้คนในชุมชนได้ซื้อของราคาถูก ร้านจำหน่ายอุปกรณ์และปัจจัยการผลิตด้านการเกษตร โดยให้ทุกคนสามารถซื้อสดมีส่วนลด ซื้อผ่อนได้ในฤดูกาลผลิต (ขายผลผลิตแล้วเอามาชำระจะต้องเพิ่มดอกเบี้ยแก่ร้านค้า)

3. การจัดอบรมเพื่อลดต้นทุนการเกษตร

มีการจัดอบรมเป็น 2 ส่วน คือ อบรมเรียนรู้จากภายนอกที่หอมนบุญโสภณ จังหวัดแพร่ และการเชิญวิทยากรภายนอกเข้ามาจัดอบรม โดยเชิญหน่วยงาน สำนักงานพลังงานจังหวัดลำปาง เพื่อลดค่าใช้จ่ายหมวดเชื้อเพลิง และเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ อีกส่วนที่ทีมวิจัยที่ผ่านการอบรมมาแล้วมาจัดอบรมให้กับคนในชุมชนเอง การจัดอบรมทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ในการจัดการตัวเอง โดยทีมมองที่วัดถุดิบในชุมชนก่อน แล้วค่อยหาแหล่งความรู้เข้ามาสอนคนในชุมชน เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ ในชุมชนมีขี้วัวและแกลบอยู่แล้วโดยไม่ต้องซื้อ ทำให้ต้นทุนลดลง

4. การวิเคราะห์ต้นทุนด้านการเกษตร

การศึกษาคือวิเคราะห์ต้นทุนเปรียบเทียบทุกครั้งที่ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้เปรียบเทียบ เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิด จากการใช้เคมีหันมาใช้อินทรีย์แทน เช่น

- การทำน้ำยาล้างจาน ได้กำไร 28 บาทต่อลิตร

ทำเอง ต้นทุน 160 บาท ได้ปริมาณ 20 ลิตรๆ ละ 8 บาท

ซื้อ ถูเต็ม 43 บาท ได้ปริมาณ 12 ลิตรๆ ละ 36 บาท

- การทำปุ๋ยอินทรีย์เทียบปุ๋ยเคมี ได้กำไร ขาดทุน 580 บาทต่อไร่

ปุ๋ยเคมี 1 กระสอบ ใส่ข้าวได้ 1 ไร่ ราคา 780 บาท

อินทรีย์ทำเอง 20 กระสอบ ใส่ข้าวได้ 1 ไร่ ราคา 200 บาท

แนวทางนี้ทำให้คนในชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนจากการใช้สารเคมีมาเป็นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพิ่มขึ้น

กลุ่มคนที่มีการลดต้นทุนการเกษตรจะนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก แยกได้เป็นการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำใช้เอง และการแลกเปลี่ยนความรู้จากคนในชุมชนและคนนอกชุมชน มีการทำปุ๋ยใช้เองจาก 37 ครอบครัว ทุกครอบครัวสามารถมีปุ๋ยน้ำใช้เอง เนื่องจากในการจัดอบรมทุกครั้งทุกคนจะได้ปุ๋ยน้ำหัวเชื้อกลับไปบ้านทุกคน คนที่นำร่องคือทีมวิจัยทุกคนจะไปลองทำก่อน แล้วผลที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันในเวทีการประชุม ทำให้มีคนลดการใช้ปุ๋ยเคมีจำนวน 2 ครอบครัว คือ ครอบครัวนายสมคิด และครอบครัวนางแสงดาว แต่มีอีก 35 ครอบครัว ที่ลดการใช้สารเคมีและการทำปุ๋ยใช้เอง การแลกเปลี่ยนความรู้เป็นแนวทางที่ทำให้ทุกคนได้เอาความรู้ที่มีอยู่มาเล่าสู่การฟัง คนที่ไม่มีประสบการณ์ก็ยังสามารถนำไปปรับใช้ได้เลย

5. การประยุกต์บัญชีครัวเรือนมาเป็นบัญชีทุน

การทำบัญชีทุน คือ มีทั้งปรับใช้จากของกรมบัญชีสหกรณ์และดึงเฉพาะหมวดการลงทุนออกมาจากบัญชีครัวเรือน ทำให้คนในกลุ่มนี้รู้จักต้นทุนของตัวเองในการประกอบอาชีพ เพื่อจะทำให้รู้ต้นทุนและแนวทางในการแก้ไขต่อไป ซึ่งแต่ละคนก็จะเอาข้อมูลรายจ่ายต้นทุนการเกษตรมาพิจารณาประกอบกับความรู้ที่ได้รับจากการอบรมแล้วนำมาปรับใช้ลงทำของตนเองแล้วไปแลกเปลี่ยนหรือขอคำแนะนำเพิ่มเติมจากคนที่ทำได้ดีกว่า เช่น นายนิพนธ์ ละออง พอลดต้นทุนการทำนาได้ก็ขยายพื้นที่เพาะปลูกให้ได้เงินในการผ่อนชำระรถยนต์ทำให้เป็นหนี้เพิ่ม

เส้นทางการแก้ไขปัญหานี้สินของบ้านร่วมไทรรัตน์สามารถสรุปกระบวนการหารูปแบบการจัดการปัญหานี้สินแบบคนบ้านร่วมไทรรัตน์ได้ คือ

- รู้จักตนเองผ่านบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบรายรับรายจ่าย นำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลพิจารณาบางส่วนที่สามารถลดในส่วนที่ไม่จำเป็นออกไป เกิดการพูดคุยกับคนในครอบครัวในการหาทางออกร่วมกัน

- การออมเงิน ลดค่าใช้จ่ายเพียงอย่างเดียวไม่ช่วยให้ปลดหนี้ได้ ต้องมีเงินสำรองในยามเดือดร้อนฉุกเฉิน การออมเงินจึงต้องทำอย่างต่อเนื่องและสอนให้ลูกหลานทำด้วย อย่างเด็กเยาวชนที่มีการเล่นดนตรีตามงานต่างๆ นอกจากปลูกฝังเรื่องวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามแล้ว ยังเป็นการฝึกการบริหารจัดการเงินเล็กๆน้อยๆที่เป็นคำตอบแทนของเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่จะนำไปออมเงินเป็นทุนการศึกษาหรือซื้อของที่ไม่ต้องรบกวนพ่อแม่ผู้ปกครอง

- การแก้ไขปัญหานี้สินด้วยการพิจารณาทุนเดิมของตนเอง บ้านร่วมไทรรัตน์มีทางออกของหนี้สินด้วยการลดต้นทุนในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากบ้านร่วมไทรรัตน์เป็นชุมชนเกษตรกรรม มีพื้นที่ทำกินมากมาย มีน้ำตลอดปี จึงเป็นหมู่บ้านที่มีการทำเกษตรเกือบทุกครัวเรือน แต่ที่ผ่านมามีต้นทุนการผลิตสูงในขณะที่บางปีผลผลิตไม่เป็นไปตามต้องการ ทำให้เกิดภาวะขาดทุน ต้องไปกู้หนี้เพื่อประกอบอาชีพต่อไป เป็นหนี้สินไม่รู้จบ การแก้ที่ต้นเหตุ คือ การลดต้นทุนการเกษตร โดยการการใช้ความรู้เดิมที่มีจากประสบการณ์ที่ทำมาตลอดชีวิตผสมกับความรู้เพิ่มเติมจากคนภายนอก ทำให้ได้ความรู้เพิ่มและเกิดความมั่นใจ พอลองทำเห็นผลจึงเริ่มทำเป็นจริงจังพร้อมกับเริ่มบอกต่อ มีคนเข้ามาขอคำแนะนำ ทำให้กระแสนการทำเกษตรอินทรีย์เริ่มเป็นที่นิยมทั้งในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง

- การไม่มองข้ามจุดเล็กๆของชุมชน ในความพยายามแก้ไขปัญหานี้สินในระดับครอบครัว ซึ่งได้เพียงบางครอบครัว แต่ในระดับชุมชน ระดับกลุ่ม ก็ต้องมีการช่วยเหลือกัน อย่างเช่น ระดับกลุ่ม การถ่ายทอดความรู้แนะนำเทคนิควิธีการลดต้นทุนการเกษตร ไม่หวงวิชา ระดับชุมชน ช่วยกันลดค่าใช้จ่ายในงานของชุมชน ทั้งงานศพ งานแต่งงาน งานสงกรานต์ ฯลฯ ลดค่าใช้จ่ายในช่วยของสิ่งที่ไม่จำเป็นและอบายมุขต่างๆ เมื่อเห็นว่าสามารถลดรายจ่ายได้จริงคนก็จะเริ่มเห็นด้วย

- แนวทางการทำงานหลังจากงานวิจัยสิ้นสุดลง ทีมวิจัยและคนในชุมชนยังคงจะทำงานในพื้นที่ต่อไป โดยจะจัดวงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนทำการเกษตร การรวมกลุ่มผลิตของใช้ในครัวเรือนเพื่อลดต้นทุนค่าใช้จ่าย และสร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรอินทรีย์และวิธีการลดต้นทุนการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การทำบัญชีครัวเรือน เพื่อขยายการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและชุมชนอื่นที่สนใจต่อไป

4.2 ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

ปัจจัยเอื้อที่เอื้อต่อการดำเนินงาน

1. เป็นเรื่องที่ทุกคนสนใจ ช่วงแรกที่ทีมวิจัยเอาเรื่องจากภายนอกเข้ามาให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ เช่น เรื่องบัญชีครัวเรือน ขยายมาสู่บ้านร่มไทรรัตน์ ทำให้คนลดจำนวนลงในการทำเวทีประชุม ต่อมาทีมวิจัยได้ร่วมกันวิเคราะห์ พบว่า เรื่องที่ทำอยู่ไม่ใช่เรื่อง que ทุกคนจะทำ แต่พอมาเปลี่ยนเรื่องทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ การทำน้ำหมัก การทำของใช้ในครัวเรือน ปรากฏว่า มีคนเพิ่มขึ้นเพราะเรื่องที่ทำช่วงหลัง จะเป็นเรื่องที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นเรื่องการประกอบอาชีพสามารถนำไปใช้ได้เลยจึงทำให้คนสนใจมากขึ้น และมีการหาข้อมูลความรู้เพิ่มเติมเรื่อง การเกษตรมาเรียนรู้ร่วมกัน ในการประชุมและจัดอบรมทุกครั้งจะมีเอกสารแจกประกอบการอบรมที่สามารถเข้าใจง่ายขึ้น โดยค้นคว้าจากทางอินเทอร์เน็ต จากประสบการณ์จริงมาแล้วให้ฟัง โดยอาศัยเรื่องผู้เข้าร่วมประชุมต้องการ เช่น การทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

2. ทีมวิจัยทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ประหยัด ลดค่าใช้จ่าย ลดอบายมุข มีคนแอบทำเอง เพราะเห็นทีมวิจัยเป็นแบบอย่างที่ดีทำให้ทีมวิจัยเกิดความมั่นใจในสิ่งที่ทำ ผลจากการเรียนรู้ทำให้หลายคนมีการปรับเปลี่ยนวิธีคิดและพฤติกรรม โดยเฉพาะทีมวิจัย ทีมวิจัยมีองค์ความรู้จากลงมือทำจริง แล้วบอกต่อ ในการเริ่มทุกเรื่องในชุมชน จะเริ่มจากทีมวิจัยก่อน ทดลองทำก่อนพอสำเร็จก็จะให้ชาวบ้านเข้ามาศึกษาต่อไป

3. มีสิ่งดีที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ทำให้ทีมวิจัยมีกำลังใจ เช่น กิจกรรมเยาวชน เยาวชนหลายคนจากที่เคยเล่นเกมสก็๊นท์มาเล่นดนตรีพื้นเมือง ครอบครัวยุเข้าใจกันมากขึ้น นายวิวัฒน์ ฐิเณ ผู้เป็นพ่อของด.ญ.ชลพิณทุ ฐิเณ ได้ไปร่วมงานมหกรรมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 9 ปี กลับมาได้ข้อคิด ได้พบเจอผู้คนที่วิธีคิดและพฤติกรรมที่เหมาะสมทำให้กลับมาเลิกเหล้าเลิกบุหรี่ เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีทำให้ลูกๆดีใจมาก สิ่งเหล่านี้ทีมวิจัยได้นำมาบอกเล่าให้กันฟังอย่างยินดี เกิดความภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนคนๆหนึ่ง

4. การนำบุคคลตัวอย่างมาแลกเปลี่ยนกัน เติมเติมส่วนที่ขาด ในการทำเวทีทุกครั้งจะหาคนที่มื้องค์ความรู้ภายในทีมวิจัย ชุมชน มาเล่าประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกับคนในเวทิจานวิจัย ทำให้หลายคนมีแบบอย่างและได้สอบถามข้อสงสัยได้

ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

1. การดึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนยังทำได้ไม่ดีนัก ทำให้นักวิจัยเกิดความท้อ ที่ไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดความอยากในการเรียนรู้ร่วมกันได้ในวงกว้าง ซึ่งคนที่เกาะติดเวทีจะมีกลุ่มเดียวกับทีมวิจัยเท่านั้น แม้ว่าทีมวิจัยเองมีพฤติกรรมที่เหมาะสมน่าเอาอย่างแต่ก็ยังไม่สามารถดึงความสนใจจากคนในชุมชนได้มากพอ
2. คนในชุมชนบ้านร่มไทรรัตนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลามาทำงานตรงนี้ เพราะทุกคนทำการเกษตรอย่างต่อเนื่อง เป็นชุมชนที่สามารถทำการเกษตรได้ตลอดปี แม้แต่ทีมวิจัยต้องอาศัยช่วงเวลาตอนกลางคืนในการพูดคุยแต่ก็เหนื่อยล้าจากการทำงานหนักมาทั้งวัน ทำให้การพูดคุยหลายครั้งไม่เต็มทีนัก
3. การยอมรับของคนในชุมชนมีคนส่วนน้อยไม่ค่อยยอมรับ มีอคติ ต่อกลุ่มงานวิจัย ชอบเอาสิ่งที่ไม่รู้ไปขยายผล เช่น เงินโครงการวิจัยต้องเอาเข้าหมู่บ้านทำให้คนที่ฟังมีความรู้สึกไม่ดีกับทีมวิจัย และผู้เข้าร่วมงานวิจัย
4. ทีมวิจัยยังขาดทักษะการเดินกระบวนการและการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในเวทีหลายคนสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่แต่ไม่มีใครกล้าขึ้นมานำกระบวนการ

ภาคผนวก

ขั้นตอนการผลิตภัณฑ์เพื่อลดค่าใช้จ่าย

● การทำเตาเผาถ่าน

ขนาดถัง 200 ลิตร มี 2 แบบ คือ แบบแนวนอน กับแบบแนวตั้ง

แบบแนวนอนเป็นแบบเดียวกับที่ไปดูงานจากบ้านสามขา คือ เอาถัง 200 ลิตรที่สามารถเปิดฝาได้ด้านหน้า ส่วนด้านหลังเจาะใส่ท่อโยหินเพื่อเป็นช่องลมออก ด้านหน้าที่เป็นฝาปิด เปิดด้านล่างขนาด 20 x 20 เซนติเมตร เพื่อเป็นช่องจุดไฟ โดยทั่วไปวิทยากรสอนให้ใช้อิฐบล็อกจากวงเพื่อทำเป็นช่องจุดไฟในการเผา แต่ที่บ้านร่มไทรรัตนีใช้ ปิ๊บแทน

เตาเผาถ่านแบบแนวนอนมีวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณดังนี้ รวมต้นทุน วัสดุ 380-545 บาท

1. ถังน้ำมัน 200 ลิตรที่มีฝาปิด จำนวน 1 ถัง ราคาประมาณ 280 – 350 บาท
2. ท่อโยหินขนาด 4-6 นิ้ว มีแยกเป็น ข้ออ ราคา 45 บาท ท่อตรง 1 เมตร ราคา 35-50 บาท
3. อิฐบล็อก 5 ก้อน (ร่มไทรรัตนี ใช้ปิ๊บแทน) ปิ๊บ ราคา 20 บาท อิฐบล็อก ประมาณ 100 บาท
4. ท่อไม้ไผ่เพื่อเก็บน้ำส้มควันไม้จากการเผาถ่าน หรืออาจใช้ท่อเหล็กแทนก็ได้

แบบตั้ง นำถังมาเจาะรู 4 รู ก่อนเจาะรู ให้แบ่งถังออกเป็น 4 ส่วนตามเส้นรอบวงของถัง ด้านล่าง รูที่ 1 เจาะเป็นรูสี่เหลี่ยมขนาด กว้าง 20 เซนติเมตร ยาว 20 เซนติเมตร ด้านล่างเพื่อเป็นที่จุดไฟและเติมเชื้อไฟ รูที่ 2 เป็นทรงกลมอยู่ตรงข้ามกับรูสี่เหลี่ยมขนาด 2 นิ้ว ตำแหน่งที่เจาะรูต้องสูงจากข้างล่าง 10 เซนติเมตร ส่วนรูที่ 3 และ 4 อยู่ระหว่างรูที่ 1 และรูที่ 2 ทั้งสองด้านแล้วเจาะเหมือนรูที่ 2 แล้วต่อท่อขนาดสองนิ้ว ทั้ง รูที่ 2 3 4 ยาวให้พ้นปากถัง เพื่อเป็น ไอลีเย (ป้องกัน) ออก ส่วนฝาปิดด้านบน

เตาเผาถ่านแบบแนวนอนมีวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณดังนี้ รวมต้นทุน วัสดุ 1200-1420 บาท

1. ถังน้ำมัน 200 ลิตรที่มีฝาปิด จำนวน 1 ถัง ราคาประมาณ 280 – 350 บาท
2. ท่อเหล็กขนาด 2 นิ้ว 2.50 เมตร ราคาประมาณ 400-600 บาท
3. เหล็กเส้นขนาด 4 หุน 1 เส้น ราคาประมาณ 250 บาท
4. ท่อเหล็กขนาด 1 นิ้ว ระยะ 30 เซนติเมตรราคาประมาณ 20 บาท
5. ค่าจ้างเชื่อมท่อควัน 3 ด้าน และเชื่อมตะแกรงเหล็กกรองไม้ ประมาณ 150-200 บาท

วิธีการเผาถ่าน

1. ใช้ไม้หรือเหล็กวางขวางถังเพื่อวางไม้ที่จะนำมาเผาขวางตามยาว
2. ตัดไม้ยาว ไม่เกิน 80 เซนติเมตรวางตามแนวยาวของเตาเผาถ่าน
3. การเรียงไม้ให้วางไม้ขนาดเล็กไว้ข้างล่างไล่ตามขนาด เล็ก ไปหาใหญ่ จากล่างขึ้นบนจนเต็มเตา
4. ใช้ฝาปิดด้านหน้า โดยเอาส่วนที่เจาะลงด้านล่าง
5. ใช้ปิ๊บหรืออิฐบล็อกปิดปากที่เจาะแล้วจุดไฟเผาเพื่อให้ความร้อนเข้าไปในเตาเผาถ่าน

6. สังเกตควันที่ออกและความร้อนจากถังถ้าควันเปลี่ยนจากขาวอมดำมาเป็นขาวนวลให้ลดไฟที่สุมปิดปากที่จุดไฟเปิดให้มีอากาศเข้า ที่ป่องควันออกใส่ท่อเพื่อเก็บน้ำส้มควันไม้
7. ทำการปิดป่องควันและปากช่องลมเข้าหลังจากที่สังเกตควันไฟที่ออกมา เพื่อให้ถ่านดับ

● **น้ำยาเอนกประสงค์**

น้ำยาล้างจาน

สบู่เหลว

สบู่ก้อน

น้ำยาปรับผ้านุ่ม

น้ำยาซักผ้า

น้ำยาขัดห้องน้ำ

แชมพูสมุนไพร

1. น้ำยาล้างจาน

ส่วนผสม

1. N70 1 กิโลกรัม
2. F24 500 กรัม
3. กรดมะนาว 100 กรัม
4. ผงฟอง 200 กรัม
5. เกลือ 1 กิโลกรัม
6. สารกันเสีย 10 ซี.ซี
7. น้ำ 15 ลิตร
8. สีส้มอาหาร ตามต้องการ
9. หวานหอม 10 ซี.ซี.

การเตรียม

- ละลายเกลือ 1-1.5 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ 3 ลิตร (ต้มให้เกลือละลาย) ปล่อยให้เย็น
- น้ำ 5 ลิตร ผสมผงฟอง กวนให้ละลาย
- น้ำ 5 ลิตร ผสมสี กวนให้ละลาย
- น้ำเปล่า 5-7 ลิตร

วิธีทำ

1. กวน N70 ประมาณ 5 นาที
2. เติมน้ำเกลือที่เตรียมไว้ 2 ลิตร กวนต่อ 5 นาที
3. เติมทุกอย่างในขั้นตอนการเตรียม และส่วนผสมต่างๆ ยกเว้น หวานหอม กวนต่อ 10 นาที
4. เติมน้ำเกลือที่เหลือ 1 ลิตร และหวานหอมลงไปกวนต่ออีก 5 นาที
5. พัก 4-6 ชั่วโมงเพื่อให้ฟองยุบตัว แล้วบรรจุลงขวดเพื่อนำไปใช้

2. น้ำยาปรับผ้านุ่ม

ส่วนผสม

1. หัวปรับผ้านุ่ม 1 กิโลกรัม
2. กาวกัม 100 กรัม
3. กันเสีย 10 ซี.ซี.
4. น้ำหอม 20 ซี.ซี.
5. สี ตามต้องการ
6. น้ำ 15 กิโลกรัม

การเตรียม

- ต้มน้ำร้อน ประมาณ 10.5 กิโลกรัม
- น้ำเย็นอาจจะแช่น้ำแข็งเพื่อให้กาวกัมละลายได้ดีขึ้น

วิธีทำ

1. เอนน้ำเย็น 5 กิโลกรัม ละลายกาวกัม ด้วยการค่อยๆ เทลงไปและคนให้ละลาย
2. ใส่หัวปรับผ้านุ่ม กวนให้เข้ากัน
3. ค่อยๆ เติมน้ำร้อน 10 กิโลกรัม ตามลงไปกวนให้เข้ากัน
4. พักไว้ให้เย็นเติมน้ำหอม กันเสีย และสีตามต้องการ

ข้อควรระวัง ไม่ควรเทผงกาวกัมลงไปก่อนแล้วเติมน้ำเย็นลงไปจะทำให้ จับตัวเป็นก้อน ทำให้กาวกัมไม่ละลาย การเติมน้ำร้อนให้เต็มและกวนไปด้วยเลย

3. น้ำยาซักผ้า

ส่วนผสม

1. Sulfo pon 103 is 1 กิโลกรัม
2. F 24 1 กิโลกรัม
3. N70 1 กิโลกรัม
4. ผงฟอง 100 กรัม
5. เกลือ 1 กิโลกรัม
6. กันเสีย 10 ซี.ซี.
7. น้ำ 15 ลิตร
8. ผงฟองนวล ตามต้องการ
9. น้ำหอม 10 ซี.ซี.

การเตรียม

- ละลายเกลือ 1-1.5 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ 3 ลิตร (ต้มให้เกลือละลาย) ปล่อยให้เย็น
- น้ำ 5 ลิตร ผสมผงฟอง กวนให้ละลาย
- น้ำ 5 ลิตร ผสมผงฟองหรือผงฟอห์นวล กวนให้ละลาย
- น้ำต่าง 3 ลิตร

วิธีการทำ

1. กวน N70 ประมาณ 5 นาที
2. เติมน้ำเกลือที่เตรียมไว้ 2 ลิตร กวนต่อ 5 นาที
3. เติมหุ่กอย่างในขั้นตอนการเตรียม และส่วนผสมต่างๆกวนหัวน้ำหอม กวนต่อ 10 นาที
4. เติมน้ำเกลือที่เหลือ 1 ลิตร และหัวน้ำหอมลงไปกวนต่ออีก 5 นาที
5. พัก 4-6 ชั่วโมงเพื่อให้ฟองยุบตัว แล้วบรรจุลงขวดเพื่อนำไปใช้

การเตรียมน้ำต่าง ใช้เชื้อจากเตาไฟต้มน้ำมาอัตราส่วน 2 : 3 ส่วน นำมาคนให้เข้ากัน แล้วทิ้งไว้อย่างน้อย สอง

4. สบู่เหลวสมุนไพร

ส่วนผสม

1. น้ำสมุนไพร 3 ลิตร
2. นมจืด 1 ลิตร
3. N70 1 กิโลกรัม
4. มะขาม 1 กิโลกรัม
5. เกลือ 1 กิโลกรัม
6. ก้านเสียบ 10 ซี.ซี.
7. น้ำ 5 ลิตร
8. น้ำผึ้งกริเซอร์ลิน 100 กรัม
9. น้ำหอม 10 ซี.ซี.

ขั้นตอนเตรียม

- ละลายเกลือ 1-1.5 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ 3 ลิตร (ต้มให้เกลือละลาย) ปล่อยให้เย็น
- มะขาม 1 กิโลกรัม เติมน้ำ 3 ลิตร คั้นเอากากออก ผสมนมสด 4 กล่องคนให้เข้ากันแล้วเอาไปนึ่งให้สุก
- ขมิ้น 0.5 – 1 กิโลกรัม บั่นหรือทุบผสมกับน้ำ 3 ลิตร กรองเอาแต่น้ำ
- น้ำเปล่า 5 ลิตร

วิธีทำ

1. กวน N70 ประมาณ 5 นาที
2. เติมน้ำเกลือที่เตรียมไว้ 2 ลิตร กวนต่อ 5 นาที
3. เติมทุกอย่างในขั้นตอนการเตรียม และส่วนผสมต่างๆ ยกเว้นหัวน้ำหอม กวนต่อ 10 นาที
4. เติมน้ำเกลือที่เหลือ 1 ลิตร และหัวน้ำหอมลงไป กวนต่ออีก 5 นาที
5. พัก 4-6 ชั่วโมงเพื่อให้ฟองยุบตัว แล้วบรรจุลงขวดเพื่อนำไปใช้

5. แชมพู

ส่วนผสม

1. น้ำสุมุนไพรมะนาว 5 ลิตร
2. ผงฟอง 200 กรัม
3. N70 1 กิโลกรัม
4. ลาโนลิน 100 กรัม
5. เกลือ 1 กิโลกรัม
6. กันเสีย 10 ซี.ซี.
7. น้ำ 10 ลิตร
8. น้ำผึ้งกรีนซีโรน 100 กรัม
9. น้ำหอม 10 ซี.ซี.
10. สีตามต้องการ
11. กรดมะนาวหรือน้ำมะนาว 100 กรัม

ขั้นเตรียม

- ละลายเกลือ 1-1.5 กิโลกรัม ผสมกับน้ำ 3 ลิตร (ต้มให้เกลือละลาย) ปล่อยให้เย็น
- น้ำ 0.5 ลิตร ตั้งไฟให้ร้อน ละลายลาโนลิน
- น้ำ 5 ลิตร ผสมผงฟอง คนให้ละลาย
- น้ำสุมุนไพรมะนาว 5 ลิตร
- น้ำเปล่า 5-7 ลิตร

วิธีทำ

1. กวน N70 ประมาณ 5 นาที
2. เติมน้ำเกลือที่เตรียมไว้ 2 ลิตร กวนต่อ 5 นาที
3. เติมทุกอย่างในขั้นตอนการเตรียม และส่วนผสมต่างๆ ยกเว้นหัวน้ำหอม กวนต่อ 10 นาที

- 4.เติมน้ำเกลือที่เหลือ 1 ลิตร และหัวน้ำหอมลงไปกวนต่ออีก 5 นาที
- 5.พัก 4-6 ชั่วโมงเพื่อให้ฟองยุบตัว แล้วบรรจุลงขวดเพื่อนำไปใช้น้ำสมุนไพร ใช้ว่านหางจระเข้ผสมกับดอกอัญชัน น้ำมะนาว มาคั้นเอาน้ำกรองด้วยผ้าขาวบาง

6. สบู่ก้อนใสหรือมั่งคุด

ส่วนผสม

1. โซฟเบส 1 กิโลกรัม
2. ฟีชี 100 กรัม
3. กรีเซอริน 50 กรัม
4. หัวน้ำหอม 5 กรัม
5. วิตามิน E 2 กรัม
6. น้ำเปลือกมั่งคุด

วิธีทำ

- นำโซฟเบสชิ้นบาง มาหลอมละลายบนหม้ออังไอน้ำ
- เมื่อละลายหมด ให้เติมส่วนผสมต่างๆที่เตรียมไว้
- เติมน้ำและกลิ่นตามต้องการเทลงพิมพ์ตามต้องการ

7. น้ำยาเอนกประสงค์(ขัดห้องน้ำ)

ส่วนผสม

1. N70 1 กิโลกรัม
2. น้ำด่าง 12-15 ลิตร
3. น้ำหมักผลไม้เปรี้ยว 3-5 ลิตร

การเตรียม

- ผลไม้เปรี้ยว กากน้ำตาล น้ำ อัตราส่วน 3:1:10 การเตรียมน้ำหมักผลไม้เปรี้ยว นำผลไม้เปรี้ยว เช่นมะนาว มะเฟือง ฯลฯ มาผ่า แล้ว ผสมกับกากน้ำตาล เติมน้ำลงไป หมักต่อไปอีก 45 วันแล้วกรองเอาน้ำ การหมักให้หมักในภาชนะที่มีฝาปิด การเตรียมน้ำด่าง น้ำ ชี้เถา 2:3 น้ำชี้เถา มาใส่ในถัง 2 ส่วน น้ำ 3 ส่วน คนให้ชี้เถาละลายน้ำ ทิ้งไว้ อย่างน้อย 2 วัน ใช้สายยางดูดเอาน้ำส่วนที่ใส

วิธีการทำ

- กวน N70 5 นาที เติมน้ำหมักผลไม้สดเปรี้ยว 3-5 ลิตร กวนต่อไป 3-5 นาที เติมน้ำต่าง 12-15 ลิตรลงไป กวนต่อไป 5 นาที
- รอให้ฟองยุบ ประมาณ 6-8 ชั่วโมง บรรจุลงในขวดเพื่อนำไปใช้

● การแปรรูปถั่วเหลือง

การทำน้ำเต้าหู้ เต้าหู้อ่อน ส้มถั่วเหลือง กะปิถั่วเหลือง ปลาธำถั่วเหลือง

1. การทำน้ำเต้าหู้

ส่วนผสม

ถั่วเหลืองแห้ง 2 กิโลกรัม น้ำสะอาด 20 ลิตร น้ำตาลทรายแดง 2 กิโลกรัม

ใบเตย 5 ใบ เกลือป่น 2 ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ

นำถั่วเหลืองแห้งมาล้างให้สะอาด แช่น้ำ 4-6 ชั่วโมง นำไปบดหรือปั่นให้ละเอียดเติมน้ำลงไป กรองด้วยผ้าขาวบาง เอน้ำกับกากถั่วออกจากกัน กรองซ้ำอีกรอบ นำไปต้มให้เดือด (25-30 นาที) พอน้ำเดือดให้ลดไฟลงต้มต่ออีก 20 นาที ให้ใส่ใบเตยที่ล้างสะอาดลงไป ต้มต่ออีก 10 นาที ยกกลงแล้วเติมน้ำตาลหวานตามความชอบ เติมเกลือป่น ลงไป

● เต้าหู้อ่อน

ส่วนผสม น้ำเต้าหู้ น้ำส้มสายชู หรือดีเกลือ

วิธีทำ

น้ำเต้าหู้ที่ยกกลงมาใหม่ ค่อยๆ เติมน้ำส้มสายชูลงไปจนน้ำเต้าหู้ พอน้ำเต้าหู้เริ่มจับตัวเป็นก้อน หรือถ้าใช้ดีเกลือ ให้ละลายดีเกลือกับน้ำเย็นก่อนแล้วค่อยเติมลงไป ในน้ำเต้าหู้ เตรียมผ้าขาวบางกับตะกร้าที่มีรู แล้วเทน้ำเต้าหู้ที่จับตัวเป็นก้อนลงไป ปิดผ้าขาวบางทับด้วยไม้กระดาน ทั้งไว้ ก็จะได้เต้าหู้อ่อนไว้กิน หรือถ้าจะทำเป็นอาชีพต้องมีการเตรียมแบบใส่ก็ได้ เต้าหู้อ่อนตามรูปทรงที่เป็นแบบ

● ส้มถั่วเหลือง

ส่วนผสม กากถั่วเหลืองจากการทำน้ำเต้าหู้ เห็ดนางฟ้า เกลือป่น กระเทียม ข้าวหนึ่งพริกไทย ซีอิ๊วขาว

วิธีทำ

กากถั่วเหลืองจากการทำน้ำเต้าหู้ เห็ดนางฟ้า ไปนึ่งให้สุกประมาณ 20-30 นาที ยกกลง ปล่อยให้เย็น นำเห็ดมาฉีกตามยาว แกะกระเทียม พริกไทย มาตำให้ละเอียดกากถั่วเหลืองนี้สุกที่เย็นลงพออุ่น มาคลุกกับเกลือ กระเทียม ซีอิ๊วขาว ข้าวหนึ่ง คลุกให้เข้ากัน แล้วนำไปห่อด้วย

ใบตอง ถ้าต้องการให้มีรสเปรี้ยวเร็วให้เพิ่มข้าวหนึ่ง ถีบไว้ 1 คืน นำมากินได้หรือถ้าอยากเก็บไว้หลายวันให้เก็บไว้ในตู้เย็น

● กะปิ ปลาร้าถั่วเหลือง

ส่วนผสม ถั่วเหลือง เกลือ ซีอิ๊วขาว ซีอิ๊วดำ น้ำตาล

วิธีทำ

ล้างถั่วเหลืองให้สะอาด เอาไปแช่น้ำ 1 คืน นำไปต้มหรือนึ่ง ให้ถั่วเปื่อย เทลงในกระสอบปุยที่ล้างสะอาดหรือตะกร้าทิ้งไว้ 1-2 คืน พอถั่วมีกลิ่น

กะปิ ถั่วที่ทิ้งไว้ 1 คืนเอามาตำให้ละเอียด ใส่เกลือแล้วตำให้เป็นเนื้อเดียวกัน ชิมดูให้มีรสเค็มนำ เติม ซีอิ๊วขาว ซีอิ๊วดำ ลงไปตามชอบปรุงรสด้วยน้ำตาล บรรจุลงในตลับหรือขวดกาแฟเก่าที่มีฝาปิด สามารถเก็บไว้กินได้หลายเดือน ข้อควรระวังเวลาเปิดมากินต้องใช้ช้อนที่สะอาดตักออกมาแล้วปิดฝาให้แน่น

ปลาร้าถั่วเหลือง ถั่วที่สุกทิ้งไว้ 2 คืนนำไปบรรจุในไห ที่เตรียมไว้ ต้มน้ำเกลือเค็มจัดเค็มลงไปให้เต็ม หมักทิ้งไว้ 45 วัน ได้ปลาร้าถั่ว

● การทำยาสิฟันสูตรเกลือ

ส่วนผสม เกลือ สารส้ม พิมเสน หรือ การบูร

อุปกรณ์ ครก หม้อดิน ตะแกรงละเอียด . กะละมัง ไม้พาย ทัพพี

วิธีทำ

1. นำเกลือมาไล่ความเค็มด้วยการเอาไปคั่วกับไฟจนไม่มีไอน้ำ
2. นำสารส้มมาตำให้ละเอียดแล้วนำมาตั้งไฟ สารส้มจะละลายเป็นน้ำหมุนหม้อดินที่คั่วให้สารส้มตกผลึกเป็นสีขาวรอบหม้อ
3. นำสารส้ม และเกลือที่ไล่ความชื้นแล้วมาตำให้ละเอียดด้วยครกที่แห้ง ร่อนด้วยตะแกรงละเอียด แยกเกลือกับสารส้ม
4. ผสมเกลือละเอียดสามส่วน ต่อสารส้ม หนึ่งส่วน 3: 1 คนให้เข้ากันแต่งกลิ่นด้วยการบูร พิมเสน
5. เก็บไว้ในภาชนะที่แห้ง และสามารถนำไปใช้ได้อย่างสะดวก

● ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพชนิดแห้ง

ส่วนประกอบการทำปุ๋ยชนิดแห้ง

1. ขี้วัว/ควายแห้ง ขี้ไก่แห้ง ขี้หมูแห้ง ฯลฯ 1 ส่วน
2. แกลบดำ(แกลบดำ) 1 ส่วน
3. แกลบหยาบ (เปลือกข้าว) 1 ส่วน
4. รำข้าว 3-5 กิโลกรัม
- 5.1 ฟีชไบโอชีวิคัล 1 ส่วน
- 5.2 เปลือกถั่วเหลือง 1 ส่วน
- 5.3 กากมะพร้าว ขุยมะพร้าว 1 ส่วน
- 5.4 ช่างข้าวโพด 1 ส่วน
- 5.5 ไบโຈฉา ไบชีเหล็ก 1 ส่วน
6. หัวเชื้อจุลินทรีย์
7. น้ำ(ไม่มีครอรีน)
8. กากน้ำตาล

ขั้นตอนการทำ

1. นำวัตถุดิบจาก 1-4 มาคลุกให้เข้ากัน ใส่ส่วนที่ 5 อย่างใดอย่างหนึ่ง มาคลุกให้เข้ากัน ถ้าเป็นก้อนให้ทุบก่อน
2. ผสมน้ำ 10 ลิตร หัวเชื้อ 100 ซี.ซี.และกากน้ำตาล 2 ช้อนผสมให้เข้ากัน
3. นำน้ำจากข้อ 2 มารดกองวัสดุที่เตรียมไว้ ข้อ 1 ให้ทั่ว คนให้เข้ากัน การรดน้ำเพื่อให้ความชื้นและเพิ่มจุลินทรีย์ ให้มีความชื้นโดยการปั้นดูถ้า ให้น้ำซึมลงนิ้วมือ แบมือออกยังเป็นก้อนเหมือนเดิม
4. บรรจุลงในกระสอบปุ๋ย ประมาณ 3ส่วน4 กระสอบ ใช้เชือก หรือปอกมัดปากถุงให้แน่น
5. นำไปวางทับกันในที่ร่มที่ไม่ถูกแดด ถูกฝน ระหว่างชั้นวางไม้ไผ่หรืออิฐบล็อกเพื่อระบายความร้อนและไม่ต้องกลับปุ๋ย
6. หลังจากนั้นกระสอบปุ๋ยจะเกิดความร้อนประมาณ 3-4 วันความร้อนก็จะเริ่มลดลง ประมาณ 7-10 วันก็สามารถนำไปใช้ได้ ในอัตราส่วน ปุ๋ย 1 กิโลกรัม ต่อพื้นที่ 1 ตารางเมตร

ข้อควรระวัง การใส่รำข้าว และกากน้ำตาลเพื่อให้เป็นอาหารแก่จุลินทรีย์ในการย่อยสลาย วัสดุที่เรานำมาทำปุ๋ย ควรกระจายให้ทั่วกองปุ๋ยที่จะหมัก การย่อยสลายจะดีขึ้น

การเลือกวัสดุรายการที่ 1, 5 จะทำให้การใช้ประโยชน์ต่างกันคือ

- ขี้วัว ขี้ควาย จะให้ไนโตรเจน สูง เหมาะกับพืชกินใบ
- ขี้ไก่ ขี้หมู ขี้ค่างควาย ให้โปรแตสเซียม สูงเหมาะกับพืชกิน ผล หัว
- ใบฉำฉา ใบขี้เหล็ก จะให้ไนโตรเจน สูง เหมาะกับพืชกินใบ
- ชั่งข้าวโพด จะให้ฟอสฟอรัส เพิ่มรสชาติ

● การทำปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำจากเศษอาหาร

ส่วนประกอบใน 1 ส่วน

1. หัวเชื้อจุลินทรีย์	1 ลิตร
2. น้ำตาลหรือกากน้ำตาล	1 ก.ก.
3. น้ำสะอาด น้ำขาวขำน้ำข้าวหม่า	10 ลิตร
4. เศษอาหารต่างๆ	3 ก.ก.

ขั้นตอนการทำ

1. นำน้ำที่เตรียมไว้ 10 ลิตร ผสมน้ำตาล 1 กก.คนให้เข้ากันแล้วใส่หัวเชื้อ 1 ลิตร คนให้เข้ากัน
2. ใส่เศษอาหารต่างๆ คนให้เข้ากันอีกรอบ
3. ปิดฝาให้สนิท ถ้าฝาธรรมดาให้หาของหนักวางทับ
4. หมักไว้สัปดาห์นึง จึงนำไปใช้เป็นหัวเชื้อปุ๋ยชีวภาพชนิดน้ำ

อัตราการใช้

ใช้รดพื้นได้ต้นไม้ ปุ๋ยน้ำ 1 ลิตร ผสมน้ำ 150 – 200 ลิตร

ใช้พ่นใบ หรือรดพืชผัก ปุ๋ยน้ำ 1 ลิตร ผสมน้ำ 350 – 400 ลิตร

● การทำหัวเชื้อปุ๋ย และปุ๋ยอินทรีย์

สูตรที่ 1

ส่วนผสม กากน้ำตาลหรือน้ำตาลทรายแดง น้ำขาวขำ ปัสสาวะ อัตราส่วน 1:6:4

วิธีทำ เก็บปัสสาวะ จากคนในครอบครัว ไปผสมกับน้ำขาวขำ เดิมกากน้ำตาลลงใบ การสังเกต ถ้ามีฝ้าขาวขึ้นหน้าผิวน้ำหมัก คือจุลินทรีย์ เติบโตถ้าต้องการเร็วหรือมีกลิ่นเหม็นให้เติม กากน้ำตาลลงไป ทิ้งถ้าหมักไว้นาน ในถังหมักเปลี่ยนสี ก็ให้เติมกากน้ำตาล เนื่องจากอาหาร จุลินทรีย์หมด

สูตรที่ 2

ส่วนผสม กากน้ำตาล ผลไม้ตามฤดูกาล (มะม่วง สับปรด พักทอง มะละกอสุก ฯลฯ) น้ำ

1:3:10

วิธีทำ นำผลไม้ที่สุก มาสับเติมกากน้ำตาล ใส่ลงไปในถังที่มีฝาปิดคนให้เข้าเติมน้ำหมักทิ้งไว้ 3 เดือน

***ทั้งสองสูตร ใช้เป็นปุ๋ยน้ำ ฮอริโมนและเป็นหัวเชื้อปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

● การทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ

ส่วนผสม มูลสัตว์ ใบไม้สด แกลบ กากน้ำตาล หัวเชื้อจุลินทรีย์ รำ น้ำ

วิธีทำ ใบไม้สดสับหยาบ มูลสัตว์ แกลบ อัตราส่วน 1:1:1 โดยการเอามูลสัตว์ มาวางก่อน ผสมกากน้ำตาล หัวเชื้อจุลินทรีย์ ใช้บัวรดน้ำ รดน้ำลงไปที่มูลสัตว์ระหว่างรำข้าวให้ทั่วมูลสัตว์ ใส่ใบไม้ แกลบ ลงไปคนผสมให้เข้ากัน ทดสอบความชื้นด้วยการเอापุ๋ยมานั้น เป็นก้อน น้ำไม่แฉะมือ นำไปใส่กระสอบปุ๋ยประมาณ 3 ใน 4 แล้วมัดปากถุง ทิ้งไว้ 10-20 วัน นำไปใช้ทดแทนปุ๋ยเคมีได้เลย

การเก็บควรเก็บไว้ในที่ร่ม การวางกระสอบปุ๋ยที่หมักต้องใช้เวลาไต่ช่วงก่อนแล้ววางซ้อนกันเป็นชั้นๆ มีไม้ชั้นกลางเพื่อระบายความร้อน และไม่ต้งกลับปุ๋ย หรือกองปุ๋ยไว้แล้วคลุมด้วยกระสอบ แต่วิธีการนี้ต้องมีการกลับปุ๋ยทุก 5-7 วัน

● การทำเกษตรอินทรีย์ เทคนิคการเพาะ และปลูกผักหวานป่า

การทำเกษตรอินทรีย์ ข้อคิดปลูกพืชเป็นอาหารก่อน ทำตามกำลังที่มี ค่อยๆทำไป ให้ต้นทุนน้อยที่สุด ใช้แรงงานตัวเองเป็นหลัก ลด ละ เลิก ใช้เคมี

สิ่งสำคัญคือการเตรียมดิน ที่ศูนย์จะเตรียมอาหารพืชคือปุ๋ยที่ทำเองฝังไว้ในดิน ก่อน 2-3 อาทิตย์ จากนั้นก็จะเอापุ๋ยน้ำมาราดทิ้งไว้ 3-5 วันก็จะย้ายต้นไม้ที่มีการเพาะมาปลูก พอต้นไม้หยั่งรากไปถึงอาหารที่เตรียมไว้ พืชก็มีอาหารที่เพียงพอ แข็งแรง ไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมีธรรมชาติสามารถจัดการกันเองได้

เทคนิคการเพาะผักหวาน

การเพาะผักหวาน นำเมล็ดผักหวานที่เก็บจากต้นมาล้างให้สะอาด ด้วยน้ำ ผึ่งลมไว้ 3 คืน นำไปเพาะในแกลบดำที่เตรียมไว้ คือเตรียมแกลบดำหนา 6 นิ้ว แล้วเรียงเมล็ดผักหวานให้เป็นแถว กลบด้วยแกลบดำหนาอีก 2 นิ้ว ใช้กำมะพร้าวพรางแสงแดด รดน้ำให้ชุ่ม ประมาณ 5-7 วัน รากจะงอกออกมาประมาณ 1 ข้อมือแล้วนำไปปลูก

วิธีการปลูกผักหวาน

ขุดหน้าดินให้เป็นลักษณะมือหงาย ใช้เหล็กแหลมนำขนาด 2 หุน ยาว 50 เซนติเมตร ปักลงไปในดินให้ลึกสุด ดึงเหล็กนำออก แล้วเอาเมล็ดผักหวานที่เป็นรากลงไปในรูนำ ถม ประมาณ 3 ใน 4 ของเมล็ด ปักหลักไว้ รบประมาณ 3-5 อาทิตย์ ต้นผักหวานก็จะงอกออกมา ไม่ควรดึงหญ้ารอบต้นผักหวานทิ้งออก หญ้าจะช่วยในการพรางแสงแดดให้ต้นอ่อนได้ หรือจะปลูก มะเขือเพื่อ เป็นเงาให้ในช่วง 1-3 ปี

ช่วงที่ต้องดูแลมากคือช่วงเดือนมีนาคม ถึง พฤษภาคม ต้นฝน จะต้องให้น้ำอาทิตย์ละ ครั้ง หรือใช้ขวดพลาสติกขนาด ลิตร มาใส่น้ำไว้ก็ได้

จดหมายจากบ้านร่มไทรรัตน์

สมลักษณ์ ทับทิมทอง (หัวหน้าโครงการ)

ด้วยความรักและห่วงใยในชุมชน

มองย้อนกลับไปเมื่อปี 2548 ตอนนั้นข้าพเจ้ายังไม่รู้จัก สกว.ดีพอเพราะไม่คุ้นเคยกับคำนี้ และไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรมของหมู่บ้านเท่าไร เพราะมีงานทำประจำ 7:00น. ก็ออกจากบ้านไปทำงานตอนเย็นไม่ 18:00น. ก็ประมาณ 19:00น.ถึงจะเข้าบ้านเพราะฉะนั้นเมื่อในหมู่บ้านมีการประชุมกันข้าพเจ้าจะให้ภรรยาหรือคนในบ้านมาแทนจึงไม่ค่อยได้รู้ความเป็นไปของหมู่บ้านที่จริงเรื่องงานวิจัยของบ้านร่มไทรรัตน์ มีมาก่อนหน้านั้นหลายปีแล้ว ครั้นมาปลายปี 48 ข้าพเจ้าได้เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านและได้ยินคำว่า สกว./งานวิจัย และการทำบัญชีครัวเรือนจากหมู่บ้านและพ่อหลวงตลอดจนหมู่ที่เลี้ยงแสนผะพญาได้มาประชุมชี้แนะอธิบายแนวทางการทำบัญชีครัวเรือนว่าทำแล้วเป็นผลดีอย่างไรแก่ตัวเองและครอบครัว จึงเกิดความสนใจอยากรู้อยากลองทำดู เพื่อจะได้อะไรที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

พอปี 2549 กระแสการทำบัญชีครัวเรือนเข้มข้นขึ้นโดยตอนนั้นมีนายสำรวย จิตใส และกลุ่มแสนผะพญา มาชวนคิดชวนคุยและให้การสนับสนุนจึงเกิดความศรัทธา ในการทำงานและได้พบกับชาวบ้านและกลุ่มคนทำงานวิจัยแสนผะพญา

พอมาปี 50 การทำบัญชีส่งผลให้รู้จักชีวิตมากขึ้นมีสิ่งใหม่เกิดขึ้นในชีวิตและครอบครัวตลอดถึงชุมชน คือ ในครอบครัวรู้จักค่าของความประหยัดมากขึ้นด้วยการรู้ว่าอะไรควรซื้ออะไรไม่ควรซื้อคุณค่าของเงินทองที่หามาได้และสอนให้คนในบ้านช่วยกันประหยัดมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นน้ำ ไฟ และเครื่องอุปโภค บริโภค ที่เคยใช้กันตามใจชอบก็ให้ลดลง เช่น น้ำมันรถก็เติมให้น้อยครั้งลงด้วยการจอดไว้ดับทางแล้วตกลงกับเพื่อนว่าให้ผัดกันเอารถเข้าไปทำงาน

ซึ่งก็ได้ผล คือ การประหยัดไปได้ถึงเดือนละ 2,000 – 3,000 บาท ต่อเดือนทั้งเราเองและเพื่อนร่วมงานด้วย ส่วนเรื่องอาหารการกินก็พยายามซื้อให้พอประมาณ และซื้อของที่จำเป็นพืชผักสวนครัวก็ปลูกเอง เช่น พริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ และผักต่างๆ ก็จะปลูกกินเองทุกอย่าง ที่เมื่อก่อนจะซื้อกินตลอด ตอนนี้จะปลูกกินเอง ซึ่งก็ได้ผลรับที่หน้าพอใจ เรื่องของชุมชนนั้นก็ได้ผลดีเป็นที่หน้าพอใจพอควร เช่น การประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือ

แนวทางในการประหยัด เช่นงานสังคม ถ้าไปเมื่อก่อนไปงานก็จะมีกาเลี้ยง อาหารมากมาย และ เลี้ยงสุราเป็นส่วนใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้สิ่งที่หน้าภูมิใจคือชาวบ้านที่เคยกินเหล้าเมายากัน ก็ต่างหันมาลด ละ เลิก กินกันเป็นส่วนใหญ่ บางคนเลิกในเทศกาลเข้าพรรษา บางคนเลิกถวายเป็นพระราชกุศล แต่พ่อหลวงของปวงชน แต่บางคนเมื่อออกพรรษาแล้วก็ไม่กลับไปกินอีกเลย ส่วนตัวข้าพเจ้าเองก็เลิกกินเหล้าเข้าพรรษา เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่นายหลวง แต่พอออกพรรษาแล้วก็ไม่กินอีกเลย

ส่วนตัวข้าพเจ้าเองก็เลิกเหล้าเข้าพรรษาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่นายหลวง แต่พอออกพรรษาแล้วก็ไม่กินอีกเลยซึ่งดีแก่ตัวเองและครอบครัวและยังเป็นตัวอย่างที่ดีของลูกและชุมชนอีกด้วยเพราะในเมื่อเราอยากให้คนอื่นทำดี เราก็จะต้องทำดีให้เป็นเยี่ยงอย่างที่ดีของชุมชนจึงจะสามารถสอนคนอื่นได้ และที่ดีไปกว่านั้นคือในชุมชนของข้าพเจ้าคนที่เคยกินเหล้าเป็นประจำก็เลิกกิน ยกตัวอย่างเช่น อบต. เจริญ มีชื่อ เมื่อก่อนกินทุกวันเดี๋ยวนี้เลิกกินเด็ดขาดส่วนนายวิวัฒน์ ภูเงิน ก็มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปคือเลิกกินเหล้าและเข้าร่วมประชุมงานวิจัย ทุกครั้งด้วยความเต็มใจและเห็นดีด้วยกับโครงการนี้ และอีกเรื่องหนึ่งที่ข้าพเจ้าภูมิใจในชุมชนคือการร่วมกันลงมติดึงการเลี้ยงเหล้าในงานศพ ซึ่งในหมู่บ้านร่วมไตรรัตน์ทำได้ถึง 98% ซึ่งเป็นความภูมิใจอย่างยิ่ง

ในเรื่องของเยาวชนนั้นเมื่อก่อนนั้นต่างคนต่างอยู่ทำในเรื่องที่ตนเองพอใจแต่ปัจจุบันเยาวชนมาเข้าร่วมทำกิจกรรมทำบัญชีครัวเรือนจึงทำให้รู้ว่า พ่อแม่ ต้องเสียค่าใช้จ่ายไปในเรื่องครอบครัวและการศึกษาของลูกในแต่ละเดือนมากน้อยแค่ไหนเป็นเหตุให้เยาวชนช่วยกันประหยัดและรวมตัวกันเอาเวลาวางมาสืบสานศิลปวัฒนธรรมที่หอศิลป์ลำปางทุกวันเสาร์โดย อาจารย์วรเชษฐ์ และเมื่อกลับมาอยู่บ้านก็จะฝึกซ้อมกันเองที่บ้านซึ่งผลดีก็คือทำให้เยาวชนมีสมาธิในการทำงานและการศึกษา การประหยัดช่วยผู้ปกครอง

สุดท้ายคือความสามัคคีของคนในบ้านร่วมไตรรัตน์ ความเอื้ออาทรในชุมชนจะไม่เกิดขึ้นได้แน่นอนถ้าทุกคนยังไม่รู้จักตนเอง ไม่ได้ทำบัญชีครัวเรือนไม่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ทุกวันนี้ข้าพเจ้ารู้สึกภูมิใจมากที่ชุมชนของบ้านร่วมไตรรัตน์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีเศรษฐกิจที่พอเพียงอย่างพระราชดำริสของพระองค์ท่าน มีลูกหลานที่เป็นเยาวชนคนดีของชุมชนและแผ่นดิน

นี่คือผลรับที่ได้จากการที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยของท้องถิ่นถึงแม้ตอนนี้ได้ผลตอบรับไม่ถึง 100% แต่ข้าพเจ้าและทีมวิจัยของบ้านร่วมไตรรัตน์จะช่วยกันสานต่อและผลักดันให้โครงการวิจัยเพื่อลดหนี้สิน ลดต้นทุนการผลิต และส่งเสริมให้เยาวชนเป็นคนดี ชยัน ประหยัดเป็นคนดีของสังคม เป็นกำลังของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นสืบต่อไป และข้าพเจ้าเองก็จะพยายามทำให้โครงการนี้เดินหน้าต่อไปด้วยความเป็นสุขของชุมชนบ้านร่วมไตรรัตน์

ครอบครัวนายวิระวัฒน์ ฐ์เงิน

ความรู้สึกที่ร่วมทีมงานแสนพะงา โดยเฉพาะบ้านร่วมไทรรัตน์ ผู้ที่เข้าร่วมทำบัญชีครัวเรือน ลดเหล้า ลดบุหรี่ แต่ว่าบางครั้งไม่สามารถรวมสมาชิกได้แต่อาศัยพูดคุยกันระหว่างทำงานเอาแรงกันทำงานการเกษตรบางครั้งก็คุยเรื่องทำการเกษตรจะอย่างไร จะลดต้นทุนก็มีการแลกเปลี่ยนบางคนพูดคำว่าลดต้นทุนไม่ใช่ลดปุ๋ยเคมีอย่างเดียว แต่ต้องลดทุกอย่างเช่นที่ไม่จำเป็น แต่ก่อนเวลาเอาแรงกันทำงานเสร็จก็มีการเอา เหล้า บุหรี่มากินกันแต่ครั้งก็หมดไปไม่ใช่น้อย แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีการเลี้ยงแล้ว แต่ก็สามารถลดได้ เช่น นายวิระวัฒน์ ฐ์เงิน เคยดื่มเหล้าเดี๋ยวนี้ก็เลิกแล้วได้ประมาณปีกว่า เมื่อไม่กี่วันมานี้ ทีมงานพาไปที่ เชียงใหม่ก็ได้ไปพบคนหลายคน เรื่องเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ แต่นายวิระวัฒน์ กลับมาจากเชียงใหม่ตั้งใจจะเลิกบุหรี่อีก ลูกและเมียก็ดีใจแต่ก็ชมทีมงานแสนพะงา

จาก ด.ญ.ชลพิณท์ ฐ์เงิน

เป็นบุตรของนายวิระวัฒน์ นางปราณี ฐ์เงิน

หนูมีความสุขมากที่พ่อเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ในตอนไปเชียงใหม่(งานมหกรรม) เดี่ยวนี้ครอบครัวของหนูมีความสุขมากที่พ่อแม่ไม่เคยทะเลาะกันเลยและครอบครัวของหนูก็มีเงินออมเยอะและไม่เหมือนสมัยก่อน ขอขอบคุณคณะกรรมการทุกท่านที่นำโครงการของสกว.เข้ามาในหมู่บ้าน”ร่วมไทรรัตน์”